

**T.C.
MANİSA CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
MALİYE ANABİLİM DALI
MALİYE TEORİSİ PROGRAMI**

**TÜRKİYE’DE DOLAYSIZ VERGİLERLE GELİR DAĞILIMI
ARASINDAKİ İLİŞKİ: GELİR VERGİSİ ÖRNEĞİ**

Anıl ALPARSLAN

Doç. Dr. Serkan CURA

MANİSA - 2020

T.C.
MANISA CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ SOSYAL
BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS EĞİTİMİ FORMLARI
Tez Savunma Sınavı Tutanağı

Yayınlanma Tarihi	26/03/2018
Revizyon No/Tarih	2/23/01/2018
Sayfa	1/1

TEZ SAVUNMA SINAV TUTANAĞI

Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü 09/04/2020 tarih ve 14/Ek3 sayılı toplantısında oluşturulan jüriimiz tarafından "Manisa Celal Bayar Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliğinin 9. Maddesi" uyarınca Enstitümüz Maliye Anabilim Dalı Maliye Teorisi Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi Anıl ALPARSLAN'ın; "Türkiye'de Dolaysız Vergilerle Gelir Dağılımı Arasındaki İlişki: Gelir Vergisi Örneği" konulu tezi incelenmiş ve aday 29.04.2019 tarihinde saat 16:30'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra 80. dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından jüri üyelerine sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin,

BAŞARILI olduğuna

OY BİRLİĞİ

DÜZELTME yapılmasına *

OY ÇOKLUĞU

RED edilmesine **

ile karar verilmiştir.

BAŞKAN

Doç. Dr. Hamza KAHYEMAN
UYE

Doç. Dr. Selma ÇUET

UYE

Dr. Öğr. Üy. Pelin MASTAL ÖLÇAN

Evet

Hayır

Tez, burs, ödül veya Teşvik programına (Tüba, Fullbright vb.) aday olabilir

Tez, mutlaka basılmalıdır.

Tez, mevcut haliyle basılmalıdır.

Tez gözden geçirildikten sonra basılmalıdır.

Tez, basımı gereksizdir.

* Bu halde adaya 3 ay süre verilir. İkinci tez savunma sınavında da başarısız olan öğrencinin Enstitü ile ilişkisi kesilir.
** Bu halde adayın Enstitü ile ilişkisi kesilir.

Hazırlayan
Enstitü Sekreteri

Onaylayan
Enstitü Müdürü

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “**Türkiye’de Dolaysız Vergilerle Gelir Dağılımı Arasındaki İlişki: Gelir Vergisi Örneği**” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilen eserlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

.../.../2020

Anıl ALPARSLAN

İmza

ÖZET

TÜRKİYE'DE DOLAYSIZ VERGİLERLE GELİR DAĞILIMI ARASINDAKİ İLİŞKİ: GELİR VERGİSİ ÖRNEĞİ

Devletlerin gelir dağılımında adaleti sağlaması aşamasında hangi politikaları kullanacakları ve vergi sisteminde oluşturulacak yapının bu verilecek olan karardaki önemi oldukça yüksektir. Gelişmekte olan ülkelerin mevcut sosyal yapıları içerisinde adaletten uzak gelir yapıları en önemli sorunlarından bir tanesidir. Bu adaletsiz yapıyı düzeltmek, mevcut durumdaki çarpıklıkları en aza indirmek ve sosyal adaleti sağlamak devletlerin vatandaşlarına sunacakları en önemli kamu hizmetlerinden başında gelmektedir. Vatandaşlar adil bir şekilde yaşamlarına devam ettiklerini düşünmeleri sosyal patlama riskini azaltacak ve verginin tabana yayılarak direnç görmeden tahsil edilmesini sağlayacaktır.

Çalışmanın ilk bölümünde gelir dağılımının ölçüm yöntemleri ve çeşitleri üzerinde durulacaktır. Çalışmanın konusu gereği gelir dağılımında bozucu etkiye sahip nedenler irdelenmiş ve gelir dağılımını etkileyen faktörler ile bağlantıları açıklanmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde vergi ile ilgili temel kavramlara yönelik açıklamalara yer verilmiştir. Vergi türleri içerisinde gelir vergisi özelinde gelir vergisinin yapısının ve düzenlemelerinin ayrıntılı çeşitlerinden söz edilerek, bileşenleri irdelenmiş ardından bölüm tamamlanmıştır.

Son olarak çalışmanın üçüncü bölümünde amacına uygun şekilde Türkiye özelinde 2000 ve 2018 dönemleri arasında toplam vergi gelirleri içerisinde dolaysız vergilerin ve gelir vergisinin önemini gösteren ekonomik göstergeler irdelenerek yıllar kendi içerisinde kıyaslanmıştır. Ardından seçilmiş ülke örnekleri kapsamında ülkelerin gelir vergisi tahsilat yöntemleri ve politikaları birbirleri ile kıyaslanarak ne gibi etkilere sebep olduğu ortaya çıkarılmıştır. Gelir dağılımında adaletin sağlanması noktasında dolaysız vergilerden gelir vergisinin nasıl şekillendirilmesi gerektiği ve vergi sistemi içerisinde yerinin nasıl oluşturulması gerektiği hususlarına yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Dolaysız Vergiler, Gelir Dağılımı, Gelir Vergisi

ABSTRACT

THE RELATIONSHIP BETWEEN DIRECT TAXES AND INCOME DISTRIBUTION IN TURKEY: INCOME TAX EXAMPLE

What policies the states will use to ensure fairness in the distribution of income and the structure that will be created in the tax architecture are very important in this decision. Within the existing social structures of developing countries, income structures far from justice are one of the most important problems. Correcting this unjust structure, minimizing distortions in the current situation and ensuring social justice are among the most important public services that states have to offer to their citizens. The fact that citizens think they are getting on with their lives fairly will reduce the risk of a social explosion and ensure that the tax is spread across the base and collected without resistance.

In the first part of the study, measurement methods and varieties of the income distribution will be discussed. Under the subject of the study, the reasons that have a disruptive effect on income distribution were examined. Furthermore, the factors affecting income distribution and their connections have been explained.

In the second part of the study, explanations for basic tax-related concepts are included. Within the types of taxes, the detailed variations of the structure and regulations of income tax in particular income tax were mentioned, the components were examined, and then the section was completed.

Finally, in the third part of the study, economic indicators showing the importance of direct taxes and income tax in total tax revenues between 2000 and 2018 in Turkey by their purpose were compared within years. Afterwards, the income tax collection methods and policies of the countries were compared with each other and it was explained what effects they caused. At the point of ensuring fairness in income distribution, direct taxes on how to shape income tax and how to establish its place within the tax system are included.

Key Words: Direct Taxes, Income Distribution, Income Tax

İÇİNDEKİLER

KAPAK	I
ÖZET	II
ABSTRACT	III
YEMİN METNİ	IV
TEZ SAVUNMA SINAV TUTANAĞI	V
İÇİNDEKİLER	VI
TABLolar	X
ŞEKİLLER	XIII
KISALTMALAR	XIV
GİRİŞ	XV

BİRİNCİ BÖLÜM

GELİR DAĞILIMI VE ÖLÇÜM YÖNTEMLERİ

1.1 GELİR DAĞILIMININ TANIMI, ÖNEMİ VE TÜRLERİ	18
1.1.1 Tanımı ve Önemi	18
1.1.2 Gelir Dağılımı Türleri	20
1.1.2.1 Fonksiyonel Gelir Dağılımı	21
1.1.2.2 Kişisel Gelir Dağılımı	22
1.1.2.3 Sektörel Gelir Dağılımı	23
1.1.2.4 Bölgesel Gelir Dağılımı	24
1.1.3 Gelir Dağılımının Hesaplanması	25
1.1.3.1 Lorenz Eğrisi	25
1.1.2.2 Gini Katsayısı	27
1.1.2.3 Yüzdelerle Dilimleme Yöntemi	29
1.2 GELİR DAĞILIMININ BOZULMASININ NEDENLERİ	30
1.2.1 Servet Birikimi	31
1.2.2 Ücret Gelirlerine Yönelik Politikalar	31
1.2.3 Küreselleşme Olgusu	32
1.2.4 Enflasyon Sorunu	33

1.3 GELİR DAĞILIMI ADALETSİZLİĞİNE KARŞI DEVLETİN	
GÖREV VE SORUMLULUĞU	34
1.3.1 Kamu Harcamaları	35
1.3.2 Vergiler	38
1.3.3 Borçlanma	41

İKİNCİ BÖLÜM

GELİR VERGİSİNİN VERGİLENDİRME SÜRECİ İÇERİSİNDEKİ YERİ

2.1 VERGİNİN TANIMI VE ÖZELLİKLERİ	43
2.2 VERGİLERİN SINIFLANDIRILMASI	46
2.2.1 Tevzii Vergi – Oransal Vergi Sınıflandırması	46
2.2.2 Şahıs Vergisi – Mal Vergisi Sınıflandırması	46
2.2.3 Subjektif Vergi – Objektif Vergi Sınıflandırması	47
2.2.4 Ad Valorem Vergi – Spesifik Vergi Sınıflandırması	47
2.2.5 Vergilerin Yansıma Kriterine Göre Sınıflandırılması	47
2.2.5.1 Dolaysız Vergiler	48
2.2.5.2 Dolaylı Vergiler	51
2.3 VERGİNİN TARİHSEL SÜRECİ	53
2.4 GELİR VERGİSİNİN TARİHSEL SÜRECİ	56
2.5 VERGİNİN FONKSİYONLARI	58
2.5.1 Vergilerin Mali Amaçla Alınması	58
2.5.2 Vergilerin Mali Olmayan Amaçla Alınması	59
2.6 VERGİLENDİRME ETKİLERİ	59
2.6.1 Gelir Etkisi	61
2.6.2 İkame Etkisi	61
2.7 GELİR VERGİSİNİN YAPISI	62
2.7.1 Vergi Matrahı	63
2.7.2 Vergi Tarifesi ve Oranı	64
2.7.2.1 Ortalama Vergi Oranı ve Marjinal Vergi Oranı	64
2.7.2.2 Düz Oranlı Vergi Tarifesi	65
2.7.2.3 Artan Oranlı Vergi Tarifesi	67

2.7.2.3.1 Sınıf Usulü Artan Oranlık	70
2.7.2.3.2 Dilim Usulü Artan Oranlık	71
2.7.3 Asgari Geçim İndirimi	73
2.8 TÜRKİYE’DE GELİR VERGİSİNİ OLUŞTURAN KAZANÇ TÜRLEİ	75
2.8.1 Ticari Kazanç	75
2.8.2 Zirai Kazanç	77
2.8.3 Ücret Geliri	77
2.8.4 Serbest Meslek Kazancı	78
2.8.5 Gayrimenkul ve Menkul Sermaye İratları	79
2.8.6 Diğer Kazanç ve İratlar	79
2.9 GELİR VERGİSİNİN BİLEŞENLERİ	79
2.9.1 Gelir Vergisi Tevkifatı	80
2.9.2 Basit Usulde Gelir Vergisi	81
2.9.3 Beyana Dayanan Gelir Vergisi	81
2.9.4 Gelir Vergisinden Alınan Geçici Vergi	82
2.10 GELİR VERGİSİNİN FONKSİYONLARI	82
2.10.1 Gelir Vergisinin Mali Amaçla Alınması	83
2.10.2 Gelir Vergisinin Mali Olmayan Amaçla Alınması	83

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE 2000 – 2018 YILLARI ARASINDA KAMU GELİRLERİ İÇERİSİNDE GELİR VERGİSİNİN YERİ VE GELİR DAĞILIMI ANALİZİ

3.1 TÜRKİYE’DE GELİR VERGİSİNİN KAMU GELİRLERİ ARASINDAKİ DAĞILIMININ ANALİZİ	84
3.2 2000 – 2018 YILLARI İTİBARIYLA GELİR VERGİSİ VE GELİR DAĞILIMI İLİŞKİSİ	95
3.3 2000 – 2018 YILLARI ARASINDA TÜRKİYE’DE GELİR VERGİSİ VE GELİR DAĞILIMININ İLİŞKİSİ ÜZERİNE DEĞERLENDİRME	125

3.4 GELİR DAĞILIMI AÇISINDAN ÜLKELERİN	
KIYASLANMASI	130
3.4.1 Almanya	130
3.4.2 İngiltere	133
3.4.3 Arjantin	135
3.4.4 Türkiye	139
3.5 TÜRKİYE’DE GELİR DAĞILIMININ İYİLEŞTİRİLMESİNE	
YÖNELİK ÇÖZÜM ÖNERİLERİ	143
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	148
KAYNAKÇA	155

TABLÖLAR

TABLO 1:	Türk Vergi Sisteminde Dolaylı ve Dolaysız Vergiler	53
TABLO 2:	Düz Oranlı Vergi Tarifesi Örneği	66
TABLO 3:	Sınıf Usulü Artan Oran Örnek Tablo	70
TABLO 4:	2020 Yılı Türkiye Ücret Gelirleri İçin Dilim Usulü Artan Oran Tablosu	72
TABLO 5:	2020 Yılı Türkiye Ücret Dışı Gelirler İçin Dilim Usulü Artan Oran Tablosu	72
TABLO 6:	Asgari Geçim İndirimi Oranları	74
TABLO 7:	2000-2018 Yılları Arasında Merkezi Bütçe Gelirleri Arasında Vergi Gelirlerinin Payı	84
TABLO 8:	2000-2018 Yılları Arasında Merkezi Bütçe Gelirlerin ve Vergi Gelirlerinin Bir Önceki Yıla Göre Artış Oranları	86
TABLO 9:	2000-2018 Yılları Arasında Vergi Gelirleri İçerisindeki Gelir Üzerinden Alınan Toplam Vergilerin Payı ve Bir Önceki Yıla Göre Yaşanan Artış Oranı	87
TABLO 10:	Dolaylı ve Dolaysız Vergilerin Top. Vergi Gelirleri İçerisindeki Oranları ve Gelir Üzerinden Alınan Vergilerin Toplam Vergi Gelirleri İçerisindeki Payı	88
TABLO 11:	Gelir Vergisinin Gelir Üzerinden Alınan Vergiler İçerisindeki Payı ve Gelir Vergisinin Bir Önceki Yıl Tahsil Edilen Gelir Vergisi Miktarına Göre Artış Oranı	90
TABLO 12:	Vergi Gelirleri İçerisinde Gelir Vergisi ve Kurumlar Vergisinin Oranları	91
TABLO 13:	Ekonomik Göstergeler ve Vergi Gelirlerinin GSYH'ya Oranı	93
TABLO 14:	2000 Yılı Gelir Vergisi Tasnifi	95
TABLO 15:	2000 Yılı Gelir Dağılımı Oranları	95
TABLO 16:	2001 Yılı Gelir Vergisi Tasnifi	96
TABLO 17:	2001 Yılı Gelir Dağılımı Oranları	97

TABLO 18:	2002 Yılı Gelir Vergisi Tasnifi	98
TABLO 19:	2002 Yılı Gelir Dağılımı Oranları	98
TABLO 20:	2003 Yılı Gelir Vergisi Tasnifi	99
TABLO 21:	2003 Yılı Gelir Dağılımı Oranları	100
TABLO 22:	2004 Yılı Gelir Vergisi Tasnifi	101
TABLO 23:	2004 Yılı Gelir Dağılımı Oranları	101
TABLO 24:	2005 Yılı Gelir Vergisi Tasnifi	102
TABLO 25:	2005 Yılı Gelir Dağılımı Oranları	103
TABLO 26:	2006 Yılı Gelir Vergisi Tasnifi	104
TABLO 27:	2006 Yılı Gelir Dağılımı Oranları	105
TABLO 28:	2007 Yılı Gelir Vergisi Tasnifi	106
TABLO 29:	2007 Yılı Gelir Dağılımı Oranları	106
TABLO 30:	2008 Yılı Gelir Vergisi Tasnifi	107
TABLO 31:	2008 Yılı Gelir Dağılımı Oranları	108
TABLO 32:	2009 Yılı Gelir Vergisi Tasnifi	109
TABLO 33:	2009 Yılı Gelir Dağılımı Oranları	109
TABLO 34:	2010 Yılı Gelir Vergisi Tasnifi	110
TABLO 35:	2010 Yılı Gelir Dağılımı Oranları	111
TABLO 36:	2011 Yılı Gelir Vergisi Tasnifi	112
TABLO 37:	2011 Yılı Gelir Dağılımı Oranları	112
TABLO 38:	2012 Yılı Gelir Vergisi Tasnifi	113
TABLO 39:	2012 Yılı Gelir Dağılımı Oranları	114
TABLO 40:	2013 Yılı Gelir Vergisi Tasnifi	115
TABLO 41:	2013 Yılı Gelir Dağılımı Oranları	115
TABLO 42:	2014 Yılı Gelir Vergisi Tasnifi	116
TABLO 43:	2014 Yılı Gelir Dağılımı Oranları	117
TABLO 44:	2015 Yılı Gelir Vergisi Tasnifi	118
TABLO 45:	2015 Yılı Gelir Dağılımı Oranları	118
TABLO 46:	2016 Yılı Gelir Vergisi Tasnifi	119
TABLO 47:	2016 Yılı Gelir Dağılımı Oranları	120
TABLO 48:	2017 Yılı Gelir Vergisi Tasnifi	121

TABLO 49:	2017 Yılı Gelir Dağılımı Oranları	121
TABLO 50:	2018 Yılı Gelir Vergisi Tasnifi	123
TABLO 51:	2018 Yılı Gelir Dağılımı Oranları	123
TABLO 52:	2020 Yılı Almanya Gelir Vergisi Dilimleri	130
TABLO 53:	Almanya Devletinin Tahsil Edilen Vergi Tutarları ve Gini Katsayıları	131
TABLO 54:	2020 Yılı İngiltere Gelir Vergisi Dilimleri	133
TABLO 55:	İngiltere Devletinin Tahsil Edilen Vergi Tutarları ve Gini Katsayıları	134
TABLO 56:	2019 Yılı Arjantin Gelir Vergisi Dilimleri	136
TABLO 57:	Arjantin Devletinin Tahsil Edilen Vergi Tutarları(\$) ve Gini Katsayıları	137
TABLO 58:	2020 Yılı Türkiye Gelir Vergisi Dilimleri	140
TABLO 59:	Türkiye Devletinin Tahsil Edilen Vergi Tutarları ve Gini Katsayıları	140

ŞEKİLLER

ŞEKİL 1:	Lorenz Eğrisi	25
ŞEKİL 2:	Gini Katsayısının Hesaplanması	27
ŞEKİL 3:	Yüzdelik Dilimler Yönteminin Grafikselleştirilmesi	30
ŞEKİL 4:	Laffer Eğrisi	60
ŞEKİL 5:	Düz Oranlı Vergi Tarifesi Grafiği	66
ŞEKİL 6:	Artan Oranlı Vergi Tarifelerinin Grafikselleştirilmesi	68

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AR-GE	: Araştırma Geliştirme
AB	: Avrupa Birliği
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
OECD	: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
GSMH	: Gayri Safi Milli Hasıla
GSYİH	: Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
GV	: Gelir Vergisi
HMB	: Hazine ve Maliye Bakanlığı
KDV	: Katma Değer Vergisi
KV	: Kurumlar Vergisi
MB	: Merkez Bankası
TVS	: Türk Vergi Sistemi
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu

GİRİŞ

Gelir dağılımında adaletin sağlanması geçmişten bu yana devletlerin temel amaçlarının başında gelmiştir. Ekonomi bilimi karar vericilerin çözmeye çalıştıkları bu soruna hangi mal ve hizmetler kimler için üretilecek, hangi yöntemlerle üretilecek ve bu üretilen mal ve hizmetler kimler arasında nasıl paylaşılacak sorularına cevap arayarak yardımcı olmaktadır. Dolayısıyla, gelirin kimler arasında nasıl paylaşılacağı ise çalışmanın konusunu oluşturmaktadır. Gelir dağılımında adaletin sağlanamadığı veya iyileştirilemediği durumlarda halk tarafında yaşanacak huzursuzluk pek çok soruna kaynaklık edebilecek ve karar vericileri daha büyük sorunlarla karşı karşıya getirilebilecektir. Bu sorunların arasında karar vericileri buldukları karar verici konumundan uzaklaştıracak olan ve halkın siyasi tercihini başka adaylar çerçevesinde kullanmasına neden olacak olan siyasi sorunlarda yer almaktadır. Bu nedenle siyasiler gelirin nasıl paylaşılacağı hususunda halkı sosyal patlamalardan uzak tutacak şekilde doğru ve hızlı çözümlere yönelmek durumunda kalmaktadırlar.

Geçmişten bugüne devletlerin üzerinde durduğu ve çözmeye çalıştığı gelir dağılımının nasıl olması gerektiği ve gelir dağılımında adaletin sağlanması sorunları var olmuştur. Gelir dağılımında adalet konusu ele alınırken dağılımın düzenlenmesinde devletin müdahalesine gerek olup olmadığı, bunun yanında devlet müdahalesi gerekli ise bu müdahalenin ne oranda ve ne zaman yapılması gerektiği ekonomistler tarafından tartışılmıştır.

Günümüzde gelinen noktada ise gelir dağılımında adaletin sağlanabilmesi için devletlerin müdahalelerinin olması gerektiği yönündedir. Geçerli kanı devletin müdahale etmediği noktalarda piyasa mekanizmasında olası bir olumsuzluğun daha da derinleşerek kötüleşmesine neden olacak olmasıdır. Bu nedenle gerçekleşen dağılımın piyasa içerisinde adaletli bir yapısının olmayışı ekonomistler arasında genel kabul görmüş bir kanı olarak kabul edilmektedir.

Dolaysız vergiler, genel itibariyle ülkelerin kalkınma süreçlerinin ilerleyen safhalarında oldukça bahsi geçen adaleti sağlamaya yönelik müdahalelerin içerisinde önemli bir yer tutmaktadır. Bunu sağlayabilmeleri başlıca otomatik stabilizatörlerinden biri olmalarından kaynaklanmaktadır. Belirlenen mikro hedeflerin birleştirilmesi ile ulaşılabilecek makro hedeflerde ileriye dönük ve sağlıklı adalet sonuçlarına ulaşılması için vergi sistemi içerisinde olmazsa olmaz olarak kabul görmüş vergi araçlarıdır.

Devletin müdahalesi ile sağlanacak olan ikincil dağıtım sonucunda kimin ne kadar vergi yükü altına gireceği ve oluşacak yükün hangi vergilerden kaynaklanacağı da karar verilmesi gereken bir diğer noktadır. Karar vericiler piyasaya müdahale konusunda değiştirecekleri vergi politikaları ile kolaylıkla müdahalede bulunabilmekte ve piyasaya müdahale araçlarının içerisinde bu yöntem ile diğerlerine oranla çok daha hızlı ve somut sonuçlar elde edebilmektedirler.

Müdahale edilen yeni dağılımda vergi yükünün bireylerin veya sosyal kesimlerin arasında nasıl dağılacakının belirlenmesi diğer ekonomik göstergeler açısından belirleyici olmaktadır. Ekonomik büyüme, gelir dağılımı ve ekonomik istikrarın sağlanması vergi politikaları aracılığı ile kolaylıkla etkilenebilen değişkenlerdir. Ancak uygulanacak politikalar sebebiyle karar vericilerin birini düzeltmek ya da iyileştirmek isterken bir diğerini olumsuz etkilemesi muhtemel olan ekonomik göstergeler bu açıklamanın en somut örneği olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Bu sebeple müdahale edilecek hususlar konusunda diğer göstergelerde göz önünde bulundurularak karar verilmelidir.

Müdahale edilecek hususlar ve amaçlanan politikalar özelinde incelendiğinde kamu harcamalarının finansmanı açısından taşıdıkları önemde göz ardı edilemeyecek boyutlardadır. Verginin tabana yayılması ve vergi tabanının genişletilmesi, vergi oranlarıyla birlikte matrahlarının belirlenen amaçlar doğrultusunda vergi adaletini sağlamaya yönelik belirlenmesinin yanında kamu harcamalarını finanse edecek şekilde de belirlenmesi önem arz etmektedir.

Bu kapsamda tahsil edilecek olan vergiler başta Türkiye Cumhuriyeti olmak üzere tahsildar konumundaki ülkeler açısından meşrutiyetinin bir göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle tarihi süreç içerisinde başta uluslararası dış ticaret olmak üzere

yaygınlaşan ticaret serbestliği sonucu yaygınlaşan liberal ekonomi politikaları maliye politikaları içerisinde vergi politikalarını diğerlerinden daha özel bir konuma yükseltmiştir.

Vergiler yoluyla gelir elde etme yetkisini elinde bulunduran ülkeler günümüzde karşılaşacakları; gelir dağılımında adaletsizlikten kaynaklanan, oluşan vergi yükünün toplumun hangi kesimleri tarafından hangi oranlarda karşılanacağı gibi sorunlarla, belirlenecek politikalar aracılığı ile çözüm bulacaktır.

Özellikle ülkelerin bölgeleri arasında yaşanan gelir adaletsizlikleri, yaşanan vergi yükü yığılması da göz önünde bulundurulduğunda vergi sistemine getirilecek istisna, indirim ve muafiyetlerle desteklenerek giderilmelidir. Düşük gelir grubuna giren ve elde ettiği gelir ile ancak fizyolojik ihtiyaçlarını karşılayabilen alt gelir grubuna mensup vatandaşları gözeterek bir istisna ve muafiyet sistemi vergi sistemi içerisinde oturtulmalıdır.

Makro boyutta bakıldığında uygulamaya konulacak olan yeniliklerin iş kolları arasında nasıl paylaşılacağı ülkenin gelişmişlik ve kalkınmışlık düzeyine göre de farklılıklar arz etmektedir. Desteklenecek olan sektörler büyüme oranlarını ve işsizlik oranlarını etkileyecek ve ülkenin hedeflediği amaçlara ulaşması noktasında kırılma noktası görevi üstlenecektir. Belirlenecek vergi politikalarının ekonomiye müdahale açısından önemi bu derece etkili ve yüksek iken oran ve yapı kararlarının doğru verilmesi hususunda bağımsız değişkenler göz önüne alınarak konu incelenmelidir.

Bu amaçla Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeler için olmazsa olmaz niteliğinde bulunan ekonomik büyüme gibi göstergelerin pozitif eğilimlerinin devamı sağlanmaya çalışırken gelir dağılımında adaletin sağlanması da oldukça zorlu süreçler yaşanmasına sebep olmaktadır. İlgili sebeplerle çalışmada gelir vergisi öncülüğünde dolaysız vergilerin gelir dağılımında adaleti sağlama konusundaki etkileri irdelenmiş ve olası politikalar sonucunda diğer ekonomik göstergelerin nasıl etkilenecekleri açıklanmıştır. Sonuç olarak gelişmiş ve gelişmekte olan ülke örnekleri ile Türkiye'deki durum, tablolardan yararlanılarak yapılan karşılaştırmalı analiz ile gelir dağılımında adaletin sağlanması açısından nelerin yapılması gerektiğine yönelik değerlendirilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

GELİR DAĞILIMI VE ÖLÇÜM YÖNTEMLERİ

Birinci bölümde gelir dağılımı kavramına değinilerek önemi ve türleri değerlendirilmiştir. Ayrıca gelir dağılımının hesaplanışı yöntemleri ve yapısına yer verilmiştir

1.1 GELİR DAĞILIMININ TANIMI, ÖNEMİ VE TÜRLERİ

Öncelikle gelir dağılımının tanım olarak ne anlama geldiğinden bahsedilmiştir. Çalışmanın ilerleyen aşamalarında ise sırasıyla gelir dağılımı türlerinden ve gelir dağılımının hesaplanış şekillerine yer verilmiştir.

1.1.1 Tanımı ve Önemi

Gelir temel anlamıyla kişilerin ekonomik güçlerini ortaya koymakla birlikte bu gücün üretim sürecine, üretim faktörlerinin katılması ile elde edilebilmektedir¹. Net olarak gelir kavramının hesaplanabilmesi ve bu olgudan bahsedilebilmesi için gelir kavramında doğrudan sayılan giderleri ve üretim partisi başına düşen amortismanına tabi giderleri düştüktan sonra kalan geliri hesaplamak gerekir. Bu hesaplama sonucunda geriye kalan net gelir ise ilgili malı ya da hizmeti üreten fabrika işçilerine ücret geliri, sahibine ise sermaye geliri olarak oransal bir şekilde dağılır. İşte bu yöntem süreç içerisinde birçok değişkeni barındıran ve toplumsal açıdan çok açılı bir unsur olarak değerlendirilmektedir².

David Ricardo'ya göre ekonomi biliminin temel amacı, üretim faktörleri tarafından ortaya çıkarılan gelir olgusunun gene üretim faktörleri tarafından nasıl paylaşılacağı sorununa çözüm bulmak, bunu araştırmak üzerine olmalıdır³. Bu paylaşım ile ilgili olan temel olgu ise, David Ricardo'nun çalışmaları ile şekillendirdiği değer

¹ Zeynep ARIKAN ve Ahmet İNCECİ, **Vergilendirilebilir Gelir ve Gelir Vergisinde Üniter Yapıyı Bozan Uygulamalar**, SosyoEkonomi Derneği, Vol.24(30), 2016, s. 13.

² Yakup KEPENEK ve Nurhan YENTÜRK, **Türkiye Ekonomisi**, Remzi Kitabevi, Büyük Fikir Kitap Dizisi, İstanbul, 2004, s. 451.

³ Akt. Sanjoy CHAKRAVOTY, **Fragments of Inequality: Social, Spatial, and Evolutionary Analyses of Income Distribution**, Routledge, Great Britain, 2006, s. 67.

teorisiyle bağlantılıdır. Dolayısıyla teoriye göre, dağılım veri olan bir piyasa fiyat düzeyi nezdinde üretim faktörü sahipleri şunlardır; rant elde eden mülk sahipleri, kar elde eden sermaye sahipleri, ve ücret geliri elde eden emek arzcularından oluşmaktadır⁴.

Gelir dağılımı, ulusal olarak elde edilen kümülatif gelirin meydana gelmesine neden olan üretim faktörlerinin dağılımı olarak ele alınabilir⁵. Diğer taraftan, bu faktörlerin kendi içlerindeki gelirin dağılımında yaşadıkları sosyal ortam bağlarına ise bölüşüm ilişkileri denilmektedir. Bölüşüm ilişkileri temelde gelir dağılımına konu olan unsurların sosyal gruplar arasındaki paylaşımını konu edinmektedir⁶.

Özüne bakıldığında, en geniş tanımıyla gelir dağılımına konu olan şey kişilerin yaşamları boyunca elde ettikleri ve emek arzı sonucu kazandıkları ücret gelirleri ve sermaye getirisi olarakta adlandırılan mülk gelirleridir. Gelir dağılımı bu iki başlıca unsurun paylaşımını konu edinmektedir⁷.

Öte yandan, gelir dağılımı belli bir ülkede belli bir zaman dilimi içerisinde meydana getirilen ulusal gelirin yine o ülke nezdindeki kişileri yani üretim faktörü sahiplerinin kendi içerisindeki dağılımı şeklinde açıklanabilmektedir⁸. Başka bir tanıma göre, gelir dağılımı, ulus olarak yaratılan gelirin bireyler ve hanhalkları bazında nüfusta oranları neyse toplam gelirden aldıkları payında aynı oranda olması gerektiği yöntemiyle açıklanmıştır. Bu paylaşım yönteminin analizi ile toplam oranda bireyin ya da ailesinin oranı yüzde kaç ise gelirden de aldıkları pay o oranda olmalıdır. Tanımlama bu oran dayanağı üzerinden yapılmıştır⁹.

⁴ Mark BLAUG, **Economic Theory in Retrospect**, Cambridge University Press, Cambridge, 1998, s. 93.

⁵ Zeyyat HATİPOĞLU, **Ulusal Gelir**, Bölüşüm ve Çalışma Ekonomisi, Aktif Büro Basım Organizasyon Yayınları, Met/Er Matbaası, 1976, s. 13.

⁶ Korkut BORATAV, **100 Soruda Gelir Dağılımı**, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1976, s. 9.

⁷ Wallace PETERSON, **Gelir, İstihdam ve Ekonomik Büyüme**, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Erzurum, 1994, s. 442.

⁸ Veli KARATAŞ, **IMF Destekli İstikrar Programları ve Gelir Dağılımına Etkisi Türkiye Örneği**, Basılmamış Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya, 2004, s. 11.

⁹ İsmail KARAMAN, **Dünyada ve Türkiye'de Gelir Dağılımı**, Yeni Türkiye Gelir Dağılımı, Yüksek Öğretim Kurumu Basımevi, Ankara, 1994, s. 154.

Ayrıca, gelir dağılımı ve bölüşüm kavramları tarih boyunca birbiri ile ilişkilendirilmiş konular olmuşlardır. Birbirlerine yakın anlam içeren bu iki terim pek çok kez birbiri yerine de kullanılmıştır. Ancak buradan anlaşılması gereken yakın anlamda kullanıldıklarında iki teriminde fonksiyonel ve kişisel gelir dağılımını işaret ettiği yönünde olacaktır¹⁰.

Bu tanımlardan hareketle, gelir dağılımı konusunun yalnızca ekonomik olmadığı, birçok değişkeni içinde barındıran toplumun ekonomi yanında farklı noktalarından etkilenen bir konu olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Tarihsel süreç boyunca da gelir dağılımı kitlesel bir tehdit olarak değerlendirilmiş ve karar vericilerin çözmesi gereken başlıca sorunların içerisinde yer almıştır. Uluslar tarih boyunca zengin ile yoksul arasındaki dengeyi sağlamayı ve sosyal patlamayı önlemeyi amaç edinmiştir. Bu kanıdan da hareketle, geçmişten bugüne güçlü ile güçsüzün her zaman mevcut olduğunu söylemek doğru olacaktır¹¹.

Sonuç olarak, tam bir gelir dağılımı hedefine tarih boyunca hiçbir toplumda ulaşamadığı bir gerçektir. Ayrıca bireyler yaşamları boyunca çalışma istekleri, emekliye ayrılma tercihleri ve ebeveynlerinden aldıkları miraslar ile gelir dağılımını olumsuz yönde etkilemeye devam edeceklerdir. Şahsi mülkiyetin devam ettiği toplumlarda kişisel yetenekleri ve azimleri ile diğer bireylerden farklılaşan ve daha çok çaba sarf eden bireyler olduğu sürece eşit zaman zarfında diğer bireylere göre daha fazla zenginleşen bireyler olmaya devam edecektir¹².

1.1.2 Gelir Dağılımı Türleri

Gelir dağılımı kavramı açıklandıktan sonra gelir dağılımında hangi amaca yönelik olarak hedefler belirlendiğine de yer verilmelidir. Politika belirleyiciler, hedeflerine

¹⁰ Yaşar UYSAL, **Bölüşüm İlişkileri ve Bu İlişkilerin Düzenlenmesinde Etkili Olabilecek İktisat Politikalarının Değerlendirilmesi-Türkiye Örneği**, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Gelir Dağılımı Özel Bölümü, Doktora Tezi, İzmir, 1999, s. 4.

¹¹ Meryem KORAY, **Sosyal Politika**, İmge Kitabevi, İstanbul, 2005, s. 265.

¹² Muhammade Seyid PEHLİVAN, **Gelir Dağılımı Eşitsizliğine Devletin Müdahale Araçları: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu Örneği**, Ankara, 2009, s. 26.

ulaşma noktasında gelir dağılımını hangi kıstaslar içerisinde sağlamak istediklerine karar vermelidirler.

1.1.2.1 Fonksiyonel Gelir Dağılımı

Fonksiyonel gelir dağılımında görülebilecek olgu üretim faktörleri arasındaki gelir dağılımıdır. Milli geliri sosyal tabakalar ölçüsünde parçalara ayırarak toplumun gelir düzeylerine göre tasnifleme bu gelir dağılımı türünde yapılamaz. Hangi gelir grubunun dağılımdan ne kadarlık payla ayrıldığı da bu yöntem ile gösterilemez¹³. Milli gelirin oluşmasında etkili olan ve onu var eden üretim faktörlerinin oluşan milli gelirden ne kadar pay aldıklarını gösterir. Bu pay, her bir üretim faktörü özelinde yani ücret, rant, kar, faiz şeklinde tasniflenerek sunulur¹⁴.

Ayrıca, fonksiyonel gelir dağılımı ülkelerin gelişmişlik düzeyleriyle ilgili sınırlı da olsa bilgi verebilmektedir. Özellikle, gelişmekte olan ülkelere tarım sektörü yoğun bir ekonomi düzeni hakim olacağından fonksiyonel gelir dağılımında rantın payına düşen yüzdenin daha yüksek olması beklenir. Oysa gelişmiş ülkelerde tarım ve sanayi sektörleri ağırlıklı ekonomik yapılanma yerini hizmet sektörü ağırlıklı bir yapılanmaya bırakacağı için ücret üretim faktörünün oranının yükselmesi beklentisi tutarlı bir beklenti olacaktır¹⁵.

Zaman içerisinde üretim faktörlerinin milli geliri oluşturmadaki ağırlıklarının değişmesinden dolayı fonksiyonel gelir dağılımında değişmeler yaşanmıştır. A. Carter'ın görüşüne göre, fonksiyonel gelir dağılımında emek faktörünün ağırlığı artıp girişimci faktörünün ağırlığı göreceli olarak azalır bu durum doğrudan yatırımları azaltacak ve büyümeden istihdama kadar birçok olgu bundan olumsuz etkilenecektir. Bu durumda dolaylı olarak milli geliri olumsuz yönde etkileyecektir. Bir benzeri görüşte S. Weintraub tarafından dile getirilmiştir; ücret gelirlerinin oransal değerinin yükselmesi istihdam

¹³ Yeşim KUŞTEPELİ ve Umut HALAÇ, **Türkiye’de Genel Gelir Dağılımının Analizi ve İyileştirilmesi**, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2004, s. 146.

¹⁴ Coşkun Can AKTAN ve İstiklâl Yaşar VURAL, **Gelir Dağılımında Adaletsizlik ve Gelir Eşitsizliği: Terminoloji**, Temel Kavramlar ve Ölçüm Yöntemleri, Yoksullukla Mücadele Stratejileri, Ankara, Hak-İş Konfederasyonu Yayınları ,2002, s.19.

¹⁵ Mahmut BİLEN ve İbrahim Güran YUMUŞAK, **Gelir Dağılımı - Beşeri Sermaye İlişkisi ve Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme**, Kültür Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2000, s: 79.

seviyesinin artmasıyla açıklanabilmektedir. Bu da milli gelirin artışına kaynak oluşturacaktır, ancak bağlantılı olarak bu olgular faiz gelirin de düşmesine sebep olmaktadır¹⁶.

Sonuç itibari ile, fonksiyonel gelir dağılımına genel bir tanımlama yapıldığında, ulusal gelirin üretim faktörleri çerçevesinde dağılımını ifade etmektedir. Belirli bir dönem içerisinde ekonomi de yaratılan toplam gelir, üretim faktörlerinin fonksiyonlarının arasında bölüşülmektedir. İşte bu bölüşüm sonucu oluşan tasniflenmiş yapıya da fonksiyonel gelir dağılımı adı verilmektedir.

1.1.2.2 Kişisel Gelir Dağılımı

Temelde kişiler arasında ayırım gözetilmeksizin her birey eşit kabul edilmekte ve gelir sınıfları yok sayılmaktadır. Kişilerin kazançlarını hangi faktörler aracılığı ile elde ettikleri de önemli değildir. Önemli olan ne kadar kazandıklarıdır. Miktar vurgusuyla amaç gelirin bireyler arasında nasıl dağıldığını tespit etmektir¹⁷.

Gelir dağılımını kişisel bazda tasnifleyen dağılım yöntemidir. Bireysel anlamda kişilerin belli bir zaman dilimi içerisinde kazandıkları geliri belirlemek için kullanılır. Fonksiyonel Gelir dağılımına kıyasla bakıldığında oransal olarak değil miktarsal olarak sonuçlar vermektedir. Fonksiyonel gelir dağılımı ile bir ekonomi analiz edildiğinde üretim faktörlerinin yüzdesel olarak dağılımlarına ulaşmak mümkün olacaktır. Ancak herhangi bir toplulukta hem rant hem de ücret geliri elde eden farklı farklı kişiler mevcut olabilmektedir. Bu gibi durumlarda kişisel gelir dağılımına başvurularak kişisel bazda ayırma gidilebilmekte ve niceliksel olarak sonuçlara ulaşılabilmektedir¹⁸.

Ayrıca, kişisel gelir dağılımı durağan ve statik bir dağılım türüdür. Bireyler arasındaki dağılımı ön planda tutmakta ve milli geliri buna göre tasniflemektedir.

¹⁶ Güliden ÜLGEN, **İktisat Bilimine Giriş**, İstanbul, Der Yayınları, 2004, s. 13.

¹⁷ Duygu YÜCEL, **Gelir Dağılımı Teorileri Ve Politikaları: Türkiye’de Gelir Dağılımı-Yoksulluk Sorunu**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, Doktora Tezi, İstanbul, 2011, s. 25.

¹⁸ Şevki ÖZBİLEN, **Maliye Politikası (Teorik Esaslar, İlkeler ve Yöntemler)**, Atilla Kitabevi, Ankara, 1999, s. 479.

Nihayetinde de milli geliri üretim faktörlerinden ayrı olarak kişisel anlamda nasıl dağıldığıyla ilgili olarak ele almaktadır¹⁹.

Sonuç olarak, kişisel gelir dağılımı baz alındığında, gelişmekte olan ülkelerin gelişmiş ülkelere göre kişisel gelir dağılımlarının bozuk olmasının sebebi nüfusun ağırlıklı olarak tarım işçiliğinde istihdam edilmiş olmasıdır. Hizmet sektörüne oranla daha düşük ücret geliri elde eden tarım sektörü, buna bağlı olarakta ulusal gelirden daha düşük oranda pay almakta ve gelir dağılımı da bundan olumsuz etkilenmektedir²⁰.

1.1.2.3 Sektörel Gelir Dağılımı

İktisadi dallara göre tasnifin yapıldığı gelir dağılımı türüdür. Burada amaç gelirin faaliyet kollarına göre ağırlığını belirlemek ve toplam geliri bu kollara dağıtmaktır²¹.

Dönemler itibariyle, daha uzun vadeli analizler için kullanılan bir gelir dağılımı türüdür. Tarım, hizmet, sanayi sektörleri itibariyle en doğru sonuçları verecek tasniflemelere bu dağılım türünde gidilmektedir. Ülkelerin gelişmişlik kıyaslamaları yapılırken kıstas alınan doğru sonuçları verecek olan yöntemdir. Uzun vadeli bir tasnif yöntemi olduğu için ekonominin gidişatının hangi sektöre doğru eğilim gösterdiğini meydana çıkaracaktır²².

Hedeflediği amaç açısından bakıldığında sektörel gelir dağılımının ulaşmak istediği sonuç, gelir dağılımındaki adaletsizliğin belirlenmesinin yanında yıldan yıla yaşanacak dalgalanmalar neticesinden ülke ekonomisi içerisinde sektörlerin kapladıkları alanlarında belirlenmesidir. Bunun yanında ülke ekonomisi içerisinde tarım, sanayi ve

¹⁹ Hüseyin ŞAHİN, **Türkiye Ekonomisi**, Ezgi Kitapevi, Bursa, 1997, s. 387.

²⁰ Reyhan CAFRI, **Türkiye’de Tarım ve Hizmet Sektörünün Gelir Eşitsizliğine Etkisi: Asimetrik Nedensellik Analizi**, Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi, ICMEB17 Özel Sayısı, 2017, s. 601-604.

²¹ Devlet Planlama Teşkilatı, **Gelir Dağılımının iyileştirilmesi ve Yoksullukla Mücadele Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara, 2001, s. 19.

²² Mustafa ŞİT, **Türkiye’de Gelir Dağılımı ve Bölgeler Arası Kıyaslanması (1987-2007 Dönemi)**, Yüksek Lisans Tezi, Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Şanlıurfa, 2008, s. 15.

hizmet odaklı sektörleri, kapladıkları alanlar itibariyle, ülkelerin gelişmişlik düzeyleri bazında yorum yapma imkanı sağlamaktadır²³.

Fonksiyonel gelir dağılımında kısaca değindiğimiz ülkelerin gelişmişlik düzeylerinin belirlenmesinde en etkin rol oynayan dağılım türü sektörel dağılım türüdür. Sektörel gelir dağılımını diğer dağılım türlerinden ayıran temel fark gelir eşitsizliğini ölçmekte kullanılmıyor oluşudur. Kullanım alanı daha çok ekonominin yüzdesel büyüklüklerinin analizi ve idari yönetimine kolaylık sağlayacak veriler oluşturması üzerinedir. Ekonomi üzerine vereceği yüzdesel değerler karar vericilerin ülkelerinin durumuna göre hangi sektörlere ağırlık vermeleri gerektiği konusundaki düşüncelerine yardımcı olacak ve onlara yol gösterecektir.

1.1.2.4 Bölgesel Gelir Dağılımı

Her ülkenin bir gelir dağılımında eşitlik seviyesi vardır. Ancak ülkeler bölgeleri itibariyle dengeli bir şekilde bu dağılım etrafında şekillenmemişlerdir. Bölgesel farklılıklarına göre çeşitlilikler arz etmektedir. Tanım itibari ile bölgelerin gelir dağılımı ile ilgili, ülkenin analize tabi bölgesindeki vatandaşlarının ulusal gelirden aldıkları payı göstermektedir. Bu dağılımda coğrafi şekiller, hammaddenin mevcut olup olmayışı, stratejik olarak sanayi ya da ticaret olanaklarının yolu üzerinde oluşuna göre değişkenlik göstermektedir²⁴.

Ülkeler fiziki yapıları itibariyle homojen bir gelişmişlik dengesine sahip değillerdir. Özellikle demografik yapıları fiziki yapılarından etkilenecek şehirleşmiş ve yerleşim tercihleri yapmışlar. Bunun etkisiyle birlikte bitki örtüsü, hammadde kaynakları, stratejik konum gibi etkenler mevcut nüfusun hangi istihdam kollarında uzmanlaşacağını da belirleyicisi olmuştur. Tabi bu etkenler ülkelerin her kesiminin eşit gelişmesini engelleyici faktörler olarak ortaya çıkmıştır. Netice itibari ile bölgesel olarak gelir

²³ Yaşar SARI, **Planlı Kalkınma Dönemlerinden Günümüze Türkiye'deki Gelir Dağılımının Genel Değerlendirmesi**, Muğla Üniversitesi Enformatik Bölümü, Muğla, 2002, s. 1-15.

²⁴ Yaşar UYSAL, **Gelir Dağılımı Türleri Arasındaki İlişkiler Perspektifinde Türkiye'de Gelir Dağılımının Düzenlenmesine Yönelik Öneriler**, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt.9, Sayı:2, s. 250.

dağılımının fiziki yer şekillerinin şekillendirmesiyle bir dağılım gerçekleştiği görülmüştür.

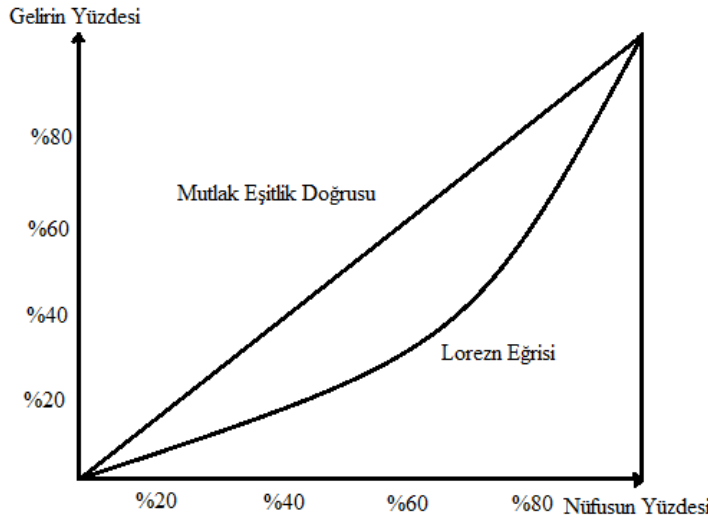
1.1.3 Gelir Dağılımının Hesaplanması

Gelir dağılımının düzeltilmesi hususu bir hastalığın tedavisine benzetilirse burada en önemli unsur hastalığın düzeyinin doğru tespit edilmesi olacaktır. Çünkü bu noktada uygulanması gereken tedavi hastalığın düzeyine göre belirlenecek ve doğru teşhis doğru tedaviyi doğuracaktır. Gelir dağılımı düzeyine ve bozukluklarını belirlemek içinde çeşitli hesaplama yöntemleri geliştirilmiştir. Bunlardan başlıca olanları incelenmiştir.

1.1.3.1 Lorenz Eğrisi

1905 yılında Max Lorenz tarafından geliştirilen eğri, o tarihten itibaren ekonomik bir gösterge olarak kullanılmış ve her dönem gelir seviyesinin, yani zenginliğin ifade biçimi olarak gösterilmiştir²⁵.

Şekil 1: Lorenz Eğrisi

Kaynak: Joseph STİGLİTZ, **Economics of the Public Sector**, 3. Baskı, W.W. Norton and Company, New York, 2000, s.121.

²⁵ Fatih Volkan AYYILDIZ, **Gelir Adaletsizliğinin Sebeplerinin Araştırılması: Ampirik Analiz**, Ardahan Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Karadeniz, 2017, s. 134.

Şekil 1’te yer alan grafiğin yorumsal kısmına bakıldığında; dikey eksen üzerinde yüzdesel oranlar itibarıyla gelirin parçalara ayrıldığını görmek mümkündür. Yatay eksen üzerinde ise yine aynı şekilde nüfusun yüzdesel paylar halinde bir ayrıma tabi tutulduğunu görebilmekteyiz. Genel bir yorum ile Lorenz Eğrisini içeren Şekil 1, eksenlerdeki değerlerden yola çıkarak nüfusun yüzdelik dilimlerinin gelirin yüzdelik dilimlerinden ne kadar pay aldıklarını göstermekte kullanıldığını söylemek yanlış olmayacaktır.

45 derecelik bir açı ile çizilen doğruya ise mutlak eşitlik doğrusu denilmektedir. Bu doğru üzerinde gelirin en eşit şekilde dağıldığı ve ulusal gelirin nüfusa bölüldüğünde elde edilen değer herkes tarafından eşit bir şekilde paylaşıldığı durum anlamına gelmektedir. Buradan hareketler Lorenz Eğrisine değinildiğinde ülkenin mevcut durumdaki gelir dağılım seviyesinin grafiksel olarak nerede olduğunu bizlere göstermektedir. Buradaki amaç Lorenz Eğrisini olabildiğince mutlak eşitlik doğrusuna yanaştırma veya uzaklaşmasını engelleme şeklinde olmalıdır.

Çünkü Lorenz Eğrileri ülkeler nazarında Mutlak Eşitlik doğrularına ne kadar yaklaşırlarsa gelir dağılımı o kadar adaletli bir yapıya bürünecek demektir. Sonuç olarak hiçbir şekilde Lorenz Eğrisinin Mutlak Eşitlik Doğrusunun tam üzerine bir kırılma yaşamayacağını söylemekte doğru olacaktır.

Lorenz Eğrisinin Mutlak Eşitlik doğrusunun üzerinde olması ya da ondan uzaklaşarak karşı köşeye teğet olması ütopyik ve gerçekleşmesi oldukça zor olasılıklardır. Çünkü gerçek hayatta ne ulusal gelir Mutlak Eşitlik doğrusunun üzerine teğet olacak şekilde eşit dağılmış ne de karşı köşeye teğet olacak şekilde tüm ulusal gelir tek bir kişide toplanmıştır. Ülkelerin Lorenz Eğrileri bu iki uç nokta arasında salınmaktadır. Ayrıca sıralama gelir dağılımındaki adalet seviyelerini belirlemektedir.

Ayrıca da gelir seviyesinin ölçülmesinde ve ülkelerin birbirleri ile bu gelirin nüfus içerisindeki dağılımının kıyaslamasında ana kıstas olmuştur²⁶. Lorenz Eğrisi ekonomik bir gösterge olarak sosyal ve ekonomik göstergelerde ve ekonomik tanımlamalarda

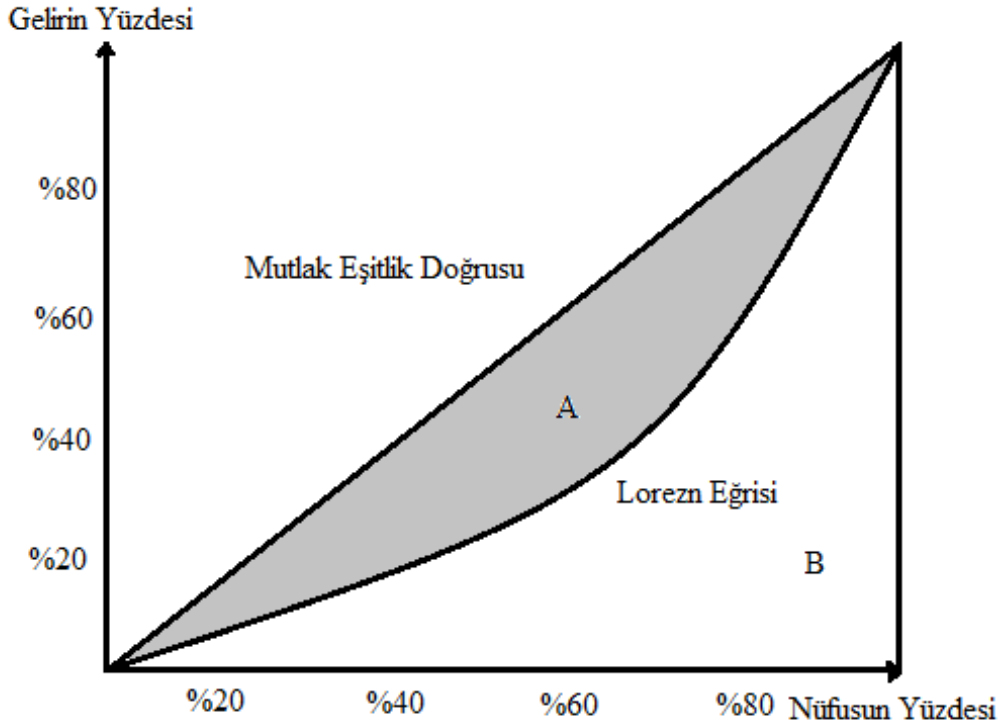
²⁶ Max Otto LORENZ, **Methods of Measuring the Concentration of Wealth**, Journal of the American Statistical Association, 1905, s.209-219.

kullanılmasının yanı sıra pek çok olasılık teorisinde ve beşeri çevre analizinde de kullanılmaktadır²⁷.

1.1.3.2 Gini Katsayısı

Gini Katsayısı Lorenz Eğrisi ile bağlantılı olarak elde edilen ve grafiksel yorumun fonksiyonel ortamdaki karşılığının elde edilmesi olarak açıklanabilecek kavramdır. Gelir dağılımının değerlendirilmesi hususunda Lorenz Eğrisinin konumuna göre Gini Katsayısında değişiklikler meydana gelecektir. Bu değişikliklerde ülkelerin elde ettikleri Gini Katsayıları ile birbirleri arasında katsayı değeri olarak kıyaslanabilmesine olanak tanımaktadır.

Şekil 2: Gini Katsayısının Hesaplanması

Kaynak: Beşir KOÇ, **Gelir Dağılımı Eşitsizliği Ölçütleri**, Bingöl Üniversitesi, s. 5-8, 08.02.2020'de erişildi. (<http://www.bingol.edu.tr/documents/Academic/Ders%20Notu%2012.pdf>)

²⁷ Gianni BETTİ ve Achille LEMMİ, **Advances on Income Inequality and Concentration Measures**, Routledge, 2008, s.3.

Şekil 2 Gini Katsayısının elde edilmesine değinildiğinde; Lorenz Eğrisi ile Mutlak Eşitlik Doğrusu arasında kalan alanın (A Alanı) toplam alana (A+B Alanı) bölünmesi ile elde edilen sonuç Gini Katsayısının ifade etmedir. Bu durum formüle edildiğinde;

$$\text{Gini Katsayısı} = \text{A Alanı} / \text{A + B Alanı} \text{ 'şeklinde olmaktadır.}$$

Her ulusun Lorenz Eğrisinin grafiksel konumu farklı olacağı için, yukarıda bahsi geçen formül üzerinden yapılacak olan hesaplamada da Gini Katsayıları farklı çıkacaktır. Ülkelerin gelir dağılımı üzerinden kıyaslanmaları da Lorenz Eğrisi üzerinden elde edilecek Gini Katsayılarına göre yapılmaktadır.

Mutlak Eşitlik Doğrusunun üzerine denk gelen ve her noktada ona teğet olan bir Lorenz Eğrisinde A Alanı oluşmayacağı için A Alanının değeri sıfır olacaktır. Sıfırında herhangi bir sayıya bölümü yine sıfır olacağı için Gini Katsayısı sıfır olacak ve bunun sonucu da gelirin tüm ulus içerisinde eşit dağıldığı anlamına gelecektir.

Ancak Lorenz Eğrisinin tam tersi bir seyir izleyerek karşı köşeye teğet olması durumunda ise A Alanı, B Alanını da kapsayacak ve uygulanan formül neticesinde A Alanı yine A Alanına bölünmüş olacaktır. Bu da bize bir değerini verecektir. Gini Katsayısının bire eşit olması ise ülkede elde edilen bütün ulusal gelirin tek bir insanda toplandığı anlamına gelmektedir.

Eğrinin Mutlak Eşitlik doğrusuna yaklaşması Gini Katsayısının küçüldüğünü ve bunu takiben gelir dağılımının iyileştiğini bizlere göstermektedir. Tam tersi durumda da Lorenz Eğrisinin Mutlak eşitlik doğrusundan uzaklaşması Gini Katsayısının büyümesi anlamına gelmekte ve buda gelir dağılımının kötüleştiği anlamını çıkarmamızı sağlamaktadır²⁸.

²⁸ Coşkun Can AKTAN ve İstiklâl Yaşar VURAL, **Gelir Dağılımında Adaletsizlik ve Gelir Eşitsizliği: Terminoloji, Temel Kavramlar ve Ölçüm Yöntemleri**, Yoksullukla Mücadele Stratejileri, Ankara, Hak-İş Konfederasyonu Yayınları ,2002, s.16.

Lorenz Eğrisinin elde edildiği grafikte nüfus ve gelir, dilimlere ayrılarak gösterilmektedir. Eğrinin konumunun da belirleyicisi nüfus gruplarının aralarında yaşanacak olan gelir akışlarıdır. Bu akışlar nedeniyle birey gruplarının elde ettikleri gelir yüzdelerinde yaşanacak değişimler Lorenz Eğrisini konumunu etkileyecek bu durumda bağlantılı olarak Gini Katsayısının değişmesine neden olacaktır²⁹.

Tüm bu yorumların ardından bu ikilinin göz ardı ettiği ve onlar adına olumsuzluk olarak nitelendirilebilecek şeylerden bahsedilmesi gerekirse; bizlere bir fotoğraf sunmaktadır. Bu fotoğraf ülkenin o anki durumuna odaklanmakta ve gelir düzeyleri o anlık sabit kabul edilmektedir. Oysaki farklı gelir gruplarındaki insanların kıyaslanması ve gelir dağılımında eşitlik, adalet terimlerinden bahsedilebilmesi için gelirlerin adeta bir video gibi kümülatif toplamı ele alınmalıdır³⁰.

1.1.3.3 Yüzdeler Dilimleme Yöntemi

Ulusların birbiri içerisinde kıyaslanmasında sık sık kullanılan bu yöntem özellikle dinamik yapısı itibariyle değişen zaman dilimlerinde meydana gelen değişikliklerin en hızlı şekilde analiz edilmesine imkan sağlayan bir analiz yöntemidir³¹.

Tanımı itibariyle ülke nüfusunun oransal paylara ayrılması itibariyle bu toplulukların ulusal gelirden aldıkları paya göre de sıralanmasıyla ortaya çıkacak gelir durumunu incelemeye yarar sağlayan bir yöntemdir. Amacı itibariyle bireylerin bireysel olarak ya da hanehalkının bir topluluk olarak eşit yüzdelere ayrılması sonucu bu oluşan grupların gelirden aldıkları paylar incelenmektedir³².

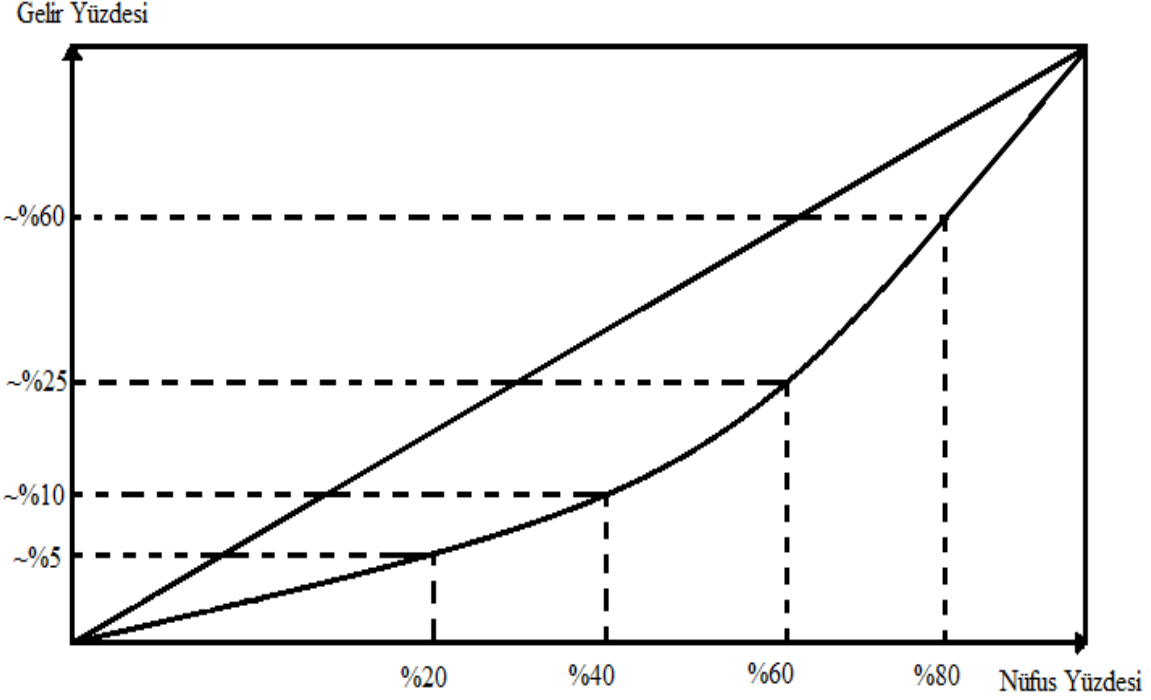
²⁹ Stephane MUSSARD, Françoise SEYTE ve Michel TERREZA, **Decomposition of Gini and the Generalized Entropy Inequality Measures**, Economics Bulletin, 2003, s. 1.

³⁰ Elchanan Ben PORATH, Itzhak GILBOA, **Linear Measures, The Gini Index and The Income-Equality Tradeoff**, Discussion Paper, 1991, s. 3.

³¹ Beşir KOÇ, **Gelir Dağılımı Eşitsizliği Ölçütleri**, Bingöl Üniversitesi, s. 11-16, 08.02.2020'de erişildi. (<http://www.bingol.edu.tr/documents/Academic/Ders%20Notu%2012.pdf>)

³² Sıddık ENSARİ, **Son 20 Yılda Gelir Dağılımı: 1973, 1987, 1994 Araştırmaları ve Sonuçları**, Ekonomik Forum, 1997, s. 16-22.

Şekil 3: Yüzdeler Dilimler Yönteminin Grafıksel Gösterimi

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu, **Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması**, Sayı: 13594, 08.02.2020 tarihinde erişildi. (<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=13594>)

Lorenz eğrisinden elde edilen Gini Katsayısı ile Yüzdeler Dilimleme Yöntemi karşılaştırılarak incelendiğinde Gini Katsayısı daha yüzeysel ve ortalama bir değer verirken, Yüzdeler Dilimleme Yöntemi nüfusu gelir durumuna göre tasnifleyerek birbiri içerisinde de mukayese imkanı sunmaktadır³³.

1.2 GELİR DAĞILIMININ BOZULMASININ NEDENLERİ

Geçmişten günümüze insanlar arasında oluşan gelir ve servete ilişkin farklar gerek miras yoluyla devredilme gerekse bireyler arasından kişisel yetenek farkları nedeniyle kümülatif bir biçimde artarak derinleşmiştir. Gelir dağılımının bozulmasına yol açan ve aşağıda sıralanan nedenlerin varlığı gelir adaletsizliği kavramına yol açmaktadır.

³³ Aziz ÇELİK, **AB Ülkeleri ve Türkiye’de Gelir Eşitsizliği: Piyasa Dağılımı – Yeniden Dağılım**, Çalışma ve Toplum, 2004, s. 53–91.

1.2.1 Servet Birikimi

Servet birikimi tanım itibariyle insanların gelirlerinin harcanmayıp tasarruf edilen kısımlarının kümülatif toplamı olarak nitelendirilmektedir. Ancak temelde ikili bir ayrıma tabi tutulmaktadır. Bunlar insanların atalarından onlara miras olarak kalan servetler ve kendi yaşamları olarak anılan dönemde biriktirdiği servetlerdir.

İşte bu noktada gelişmiş ülkelerde ve gelişmekte olan ülkelerde geçmişten bu yana gelen servetler yasalar ile koruma altına alınmıştır. Devletler servet birikimi nedeniyle derinleşen gelir dağılımındaki adaletsizliğin önüne geçmek istiyorlarsa ellerindeki tek müdahale yöntemi ancak kişilerin mevcut yaşamlarında yapacakları birikimi vergilendirmeleri ile bu mümkün olacaktır. Gelişmiş ülkelerin demografik yapıları içerisinde de ücret geliri elde eden nüfusun görece fazla olduğu hesaba katılırsa elde edilecek olan gelir ve tasarruflar sonucu oluşacak olan servetlerin ücret geliri elde edenler arasında hakkaniyetli bölüşümü gerekmektedir³⁴.

Önceden birikerek gelen servetleri engelleyici bir politika uygulanamayacağından gayrimenkuller üzerinde yaşanan ve değerlerinin artması sonucu mülk sahibi lehine yaşanacak olan gelir dağılımındaki bozulmayı devletler vergilendirme yolu ile gidermelidirler. Bunun yapılmaması durumunda halihazırda mevcut olan dengesizlik yukarıda açıklanan artışlar sonucu gelir dağılımındaki bozukluğu daha da derinleştirecek ve kişiler arasındaki farkı büyütecektir³⁵.

1.2.2 Ücret Gelirlerine Yönelik Politikalar

İşveren mahiyetine sahip olmayan insanlar piyasa ekonomisi içerisinde emeklerini arz ederler ve bunun karşılığında ücret geliri elde ederler. Her insanın çalıştığı sektör aynı olmayabileceği gibi, işlerindeki deneyim, eğitim ve becerileri de farklıdır. İşte bu

³⁴ Muhammed KARATAŞ, **Gelir Dağılımının Teorik Yapısı**, Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi, Cilt 8, 2019, s. 57, 58.

³⁵ Devlet Planlama Teşkilatı, **Gelir Dağılımının İyileştirilmesi ve Yoksullukla Mücadelede Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara, 2001, s. 63.

değişkenlerde hesaba katıldığında her bireyin emek arzı sonucu elde ettiği gelir düzeyi farklılaşmaktadır³⁶.

Bunların yanında demografik yapısı genç ve hareketli olan ülkeler göç olgusu ile sık sık karşılaşmaktadırlar. Kırsalda ve iş olanaklarının dar olduğu kesimlerde ücret geliri dahi elde etmekte zorlanan bireyler iş olanaklarının daha yoğun olduğu metropol şehirlere göç etmekte ve ücret geliri elde etme konusunda rekabet daha da artmaktadır³⁷. Durum böyleyken iyi eğitim almış ya da ikamelerine göre daha deneyimli olan bireyler bile hali hazırda işsiz olan ve ondan çok daha az ücret ile çalışabilecek bireyler nedeniyle daha az ücrete razı olmaktadır. Bu da genel çerçevede bakıldığında ücret geliri elde edenlerin nitelikleri itibari ile daha fazla ücret kazanmalarını engellemekte ve gelir dağılımını yüksek gelir elde eden gruplar faydasında olumsuz etkilemektedir.

Yukarıda bahsedilen ücret tarifeleri, genellikle asgari ücreti kıstas alan olgulardır. Asgari ücret bir bireyin yaşamını idame ettirebilmesi için yapması gereken harcamalar toplandığında elde etmesi gereken en düşük gelir seviyesinin göstermektedir. Bu durumda da, en çok gelişmekte olan ülkelerde karşılaşılmaktadır. Ancak piyasa içerisinde birçok bireyin arz ettiği emeğinin korunması ve azami bir gelir seviyesinin belirlenmesi her insan için gelirlerine de bir alt sınır konulduğu anlamına gelmektedir. Bu da bireylere ödenecek ücrette ortak bir payda da buluşulan asgari ücret ile mümkün olmaktadır³⁸.

1.2.3 Küreselleşme Olgusu

Küreselleşmenin günümüzde tanımını ifade eden bir olguya dönüşmesi 20. (yy) son çeyreğine denk gelmektedir. Özellikle, gelişen teknoloji ve artan ticaret ağı ile birlikte insanlar daha kolay iletişim kurabilir hale gelmiştir. Bununla birlikte kolay haberleşme ve birbirinden haberdar olma beraberinde gelişkin bir ticaret ağını getirmiş, uluslararasıdaki mesafe önemi yitirmiştir. Küreselleşme ile birlikte insanlar kültür alışverişlerinde

³⁶ Gamze ŞERBETÇİ, **Türkiye'de Uygulanan Finansal Politikaların Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkisi**, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 2014, s. 97.

³⁷ Rahmi YAMAK ve Nebiye YAMAK, **Türkiye'de Gelir Dağılımı ve İç Göç**, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 1999, s. 27.

³⁸ Gerald STARR, **Minimum Wage Fixing: International Experience with Alternative Roles**, International Labour Review, 1981, s.547

bulunmuşlar ve birçok kültür deniz aşırı mesafeler kat ederek yeni coğrafyalarda kendilerine yer bulmuşlardır. Sonuç itibariyle kültür anlamında daha homojen bir yapı meydana gelmiştir³⁹.

Küreselleşme ile dünya homojenleşmiş ve emekten sermayeye her türlü üretim faktörü akışkan hale gelmiştir. Örnek verilecek olursa üretimini emeği yoğunlukta olarak kullanarak yapan uluslararası firmalar dünya üzerinde en az ücret ödeyecekleri emek arzı nerede varsa tesislerini o coğrafyada kurmaktadır. Bu durumda mevcut ülkelerinde herhangi bir istihdam yaratmadıkları için işsizliğe ve doğrudan olarak gelir dağılımının küresel boyutta adaletsiz bir şekilde dağılmasına sebep olmaktadır⁴⁰. İlgili ülkede işletmesini kurup daha sonrasında emek arzının ucuz olduğu ülkeye üretim bandını kaydıran işveren ise hem kendi ülkesinde istihdam yaratmadığı için hem de dışarıda emek ucuz üretim yaptırtıp daha fazla kar elde ettiği için gelir dağılımı makasının daha da açılmasına sebep olmaktadır. Örnekte yer alan bu işverenin birikimlerini faiz oranı yüksek yurtdışı hesaplarında değerlendirdiği de düşünüldüğünde, yaptığı tasarrufları yurtdışında değerlendirmesi kendi ülkesindeki yatırımların bundan olumsuz etkilenmesine ve ülke ekonomisine de bu durumun olumsuz yansımaya sebep olmaktadır.

Sonuç olarak; küreselleşme, yerel bazda mevcut olan olguların uluslararası mecraaya açılarak küreselleşmesi, uluslararası boyutta küreselleşmiş olgularında yerele nüfuz etmesi suretiyle tabana yayılması olarak tanımlanmaktadır⁴¹.

1.2.4 Enflasyon Sorunu

*Ceteris Paribus*⁴² koşulları altında belli bir zamanda belli bir ekonomide ulusal gelirin oluşmasında etkili olan bir üretim faktörüne ödenen fiyatın düşmesi onun aleyhine bir gelir dağılımı durumu meydana getirirken, tam tersi durumda da o faktöre ödenen

³⁹ Salih KALAYCI ve Ayhan ÖZTÜRK, **Küreselleşen Dünyada Kadın Eğitiminin GSMH'ya Etkisi**, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Dergisi, 2017, s. 77-78.

⁴⁰ Şadan ÇALIŞKAN, **Türkiye'de Gelir Eşitsizliği ve Yoksulluk**, Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, 2010 s. 97.

⁴¹ Hasan ONAT, **Küreselleşme Üzerine**, Gazi Üniversitesi Çorum İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2002, s. 39.

⁴² Latince "*Diğer tüm durumlar sabitken*" anlamına gelen bu kalıp, hemen hemen tüm bilimlerde kullanılan bir analize hazırlık yöntemidir.

fiyatın yükselmesi durumunda ise lehine bir gelir dağılımı durumu meydana getirmektedir⁴³.

Enflasyonun temeldeki etkisi ise ücret geliri elde edenlerin alım güçlerinde, malların ise fiyatlarında farklılaşmalara neden olmaktadır. Nispi fiyatlarda meydana getirdiği değişikliklere ücret geliri elde eden hanehalkının ücret artışları anında cevap verememektedir. Bu yavaş takip etme neticesinde gelir dağılımı kötüleşmektedir⁴⁴.

Enflasyonun yüksek oranlarda seyretmesi, ücret geliri ile geçinen aileler için, yukarıda sayılan etkiler dolayısıyla, durumunu etkileyebilecektir. Toplumdaki ortalama ve ortalamanın altında gelir elde eden bireyler ve aileleri çoğunlukla ücret geliri elde eden kesimlerden oluşmaktadır. Karar vericiler yüksek enflasyonun olumsuz etkilerini gidermek, harcanabilir geliri az olan insanları rahatlatmak için olası bir karşılığı olmayan para basma hamlesinde bulunması durumunda yüksek enflasyon tehlikesi daha da derinleşen bir sorun halini almaktadır.

Yüksek enflasyon sorunu daha çok gelişmekte olan ülkelerde görülmektedir. Özellikle gelişmiş ülkelerde yıllık bazda gerçekleşen enflasyon oranları gelişmekte olan ülkelerin aylık periyodların da gerçekleşebilmektedir. Tabii bu durumda doğrudan olarak pek çok olguyu olumsuz etkilemektedir. Bunların başında da ücret geliri elde eden hanehalkı gelmektedir. Ücret geliri elde eden hanehalkının yüksek enflasyondan bu denli olumsuz etkilenmesinin sebebi ise toplumun geri kalanına oranla da daha az gelir elde etmesi ve nispeten bu gelirin tamamına yakınının tüketim harcamalarına gitmesidir. Piyasa da yaşanacak olası fiyat artışları bu sayılan nedenler dolayısıyla en çok ücret geliri elde eden alt gelir guruplarını etkilemektedir⁴⁵.

1.3 GELİR DAĞILIMI ADALETSİZLİĞİNE KARŞI DEVLETİN GÖREV VE SORUMLULUĞU

Gelir dağılımında adaletsizliği ortadan kaldırmaya yönelik her ülkenin kendi ekonomik ve demografik yapısına uygun olarak belirlediği yöntemleri vardır.

⁴³ Ahmet ULUSOY, **Maliye Politikası**, Üçyol Kitabevi, Trabzon, 2006, s. 313.

⁴⁴ Raziye SELİM, Öner GÜNÇAVDI ve Ayşe Aylın BAYAR, **Türkiye’de Bireysel Gelir Dağılımı Eşitsizlikleri: Fonksiyonel Gelir Kaynakları ve Bölgesel Eşitsizlikler Raporu**, TÜSİAD, 2014, s. 53.

⁴⁵ Sevgi GEREK, **Türkiye’de Asgari Ücretler ve Enflasyon: 1974-1999**, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, ss. 116.

Sosyal patlamaların engellenmesi açısından karar vericilere büyük sorumluluk düşmektedir. Özellikle, doğru araçları kullanarak piyasanın olumlu işleyen dinamiklerini bozmadan gelir dağılımında adaletin sağlanması çok önemlidir. İnsanların birbiri ile uyum içerisinde yaşaması, gelir adaleti anlamında barışın sağlanması ile mümkün olacaktır. Bu noktada gelir grupları arasında yüksek farkların olmasını engellemek sosyal barışın sağlanması açısından önem taşımaktadır⁴⁶.

1.3.1 Kamu Harcamaları

Gelir dağılımında adaletin sağlanması piyasa ekonomisinin düzgün işleyişi ile bağdaşan hususlardır. Richard Musgrave ekonomilerin kendi öznel dinamiklerini göz önünde bulundurularak nesnel ve genellenebilen teoriler ortaya atmanın yanlışlığını ileri sürerek ulusların şu üç amacı gerçekleştirmeleri gerektiğini vurgulamıştır;

- “*Etkin bir kaynak tahsis yapısı,*
- *Gelirin bölüşümünün yeniden planlanması,*
- *Ekonomik istikrarın sağlanmasıdır*”⁴⁷.

Ancak Richard Musgrave’in teorisinden sonra geçen zaman göstermiştir ki, ilgili teori gelişmiş ve piyasa sistemi oturmuş ülkelerin gelir dağılımının adaletinin sağlanmasına yöneliktir. Takip eden dönemlerde yaşanan petrol krizi ve arz yönlü iktisadın yükselişi teorisinin tartışılır hale gelmesine sebep olmuştur⁴⁸.

Piyasaya müdahale aracı olarak vergilerin kullanılması uygulanacak olan vergi tekniğine bağlı olarak gelir dağılımı eşitsizliğini etkilemektedir. Dolaylı ve dolaysız vergiler yapıları itibariyle tasniflemenin hangi kanadında yer alıyorsa ki bu durum

⁴⁶ Yeşim KUŞTEPELİ ve Umut HALAÇ, **Türkiye’de Genel Gelir Dağılımının Analizi ve İyileştirilmesi**, Dokuz Eylül Üniversitesi, İşletme Fakültesi, İktisat Bölümü, İzmir, s. 18.

⁴⁷ Richard MUSGRAVE, **Kamu Maliyesi Teorisi**, Çev. Orhan ŞENER ve Yaşar METHİBAY, Asil Yayın, Ankara, 2004, s.5-6

⁴⁸ Mustafa DURMUŞ, **Kamu Ekonomisi**, Gazi Kitabevi, Ankara, 2008, s. 32.

dolaysız vergilerin gelir dağılımını düzeltici, dolaylı vergilerinde gelir dağılımını bozucu etkilerini ön plana çıkarmaktadır⁴⁹.

Adaletli bir sisteminin oluşturulması sürecinde mevcut durumun iyi analiz edilmesi gerekmektedir. Ülkenin içerisinde bulunduğu konjonktür mevcut teşvik kompozisyonu ve gelir gruplarının durumları doğru tespit edilmeli ve amaç uygulamaya konulmalıdır. Başlangıçta konulacak yanlış bir teşhis amaçlanan hedeflere ulaşamamaya hatta onlardan uzaklaşmaya dahi sebep olabilecektir.

Örnek vermek gerekirse, yatırımcıları ve bölgeleri kalkındırmak ve vergi tabanını genişletmek amacıyla uygulanacak bir teşvik sistemi eğer doğru uygulanmazsa vergi gelirlerinde azalmayla sonuçlanacak bir bütçe açığına sebep olabilecektir. Bu durumda, mevcut bütçe açığı finanse edilmek için farklı bölgelerde veyahut farklı iş kollarında yaşanacak olan vergi artışları gelir dağılımının daha da bozulmasına sebep olabilecektir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde uygulanacak teşvik sistemi sıkı denetime tabi tutulmalı ve kişisel rant ortamlarına dönüşmesi engellenmelidir⁵⁰.

Bunun yanında kamu borç ve faiz ödemelerini kapsayan devlet tahvili ve borçlanma senetlerinin mülkiyeti tasarruf eğilimi yüksek olan vatandaşların üzerindedir. Söz konusu menkul değerlere ödenecek olan faizle yaşanacak artışlar gelir dağılımında gelir düzeyi düşük gelir gruplarının aleyhine değişim gösterecektir⁵¹.

Nitekim bir ülkede gelir dağılımının önemi tüketim ve tasarruflar açısından da oldukça önemlidir. Gelir dağılımını düzeltmek amacıyla seçilecek olan maliye politikası eğer tüketim eğilimi yüksek gelir gruplarına fayda yaratacak cinstense elde edilecek vergi gelirinin artması ancak tasarruf eğiliminin buna bağlı olarakta yatırımların ve büyüme eğiliminin düşmesi anlamına gelmektedir⁵². Bu nedenle seçilecek olan politikalar

⁴⁹ Muhammed Seyid PEHLİVAN, **Gelir Dağılımı Eşitsizliğine Devletin Müdahale Araçları: Sosyal Yardımlaşma Ve Dayanışmayı Teşvik Fonu Örneği**, Uzmanlık Tezi, T.C. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, 2009, s. 32.

⁵⁰ Javad KHALİLZADEH-SHİRİZİ ve Anwar SHAH, **Tax Reform in Developing Countries**, Finance and Development, 1991, s.44-46.

⁵¹ Coşkun Can AKTAN ve İstiklal YAŞAR, **Makro-Ekonomik Politikalar, Gelir Dağılımı ve Yoksulluk**, Yoksullukla Mücadele Stratejileri, Ankara: Hak-İş Konfederasyonu Yayınları, 2002, s. 21.

⁵² Sami GÜVEN, **Sosyal Politikanın Temelleri**, Ezgi Kitabevi, Bursa, 1994, s. 18.

hedeflenen amaca uygun optimal sonuçlara ulaştıracak şekilde seçilmeli ve uygulanmalıdır.

Yoksulluk temelde yaşamını idame ettirecek geliri elde etmekte dahi zorlanma olarak tanımlanabilir. Ancak sadece gelir elde edememek olarak yapılacak bir tanımlama ise eksik kalacaktır. Bu durumda pek çok nedenden dolayı kaynaklanabilmektedir, bunlarında başında eēitimden yoksun olma, istihdamdan, barınmadan, hatta temel ihtiyaçlarını karşılamadan dahi mahrum kalma sıralanabilir⁵³.

Tanımlama olarak birçok ekonomistin ortak payda da birleřeceēi nokta ekonomik büyümenin yeni istihdam kapıları aacaēı ve bununda dolaylı yoldan yoksulluēu engelleyeceēi üzerinedir. İnsanlar istihdam edilmeye başladıkça aynı bir çarkın dişlileri gibi dönmeye başlayan ekonomi büyüyecek ve yeni istihdam kapıları açılacaktır. Ücret gelirleri ve iř olanakları artan bireyler daha fazla gelir elde edecek ve yoksulluk olgusundan uzaklařacaklardır⁵⁴.

Ancak gelişmekte olan ölkelerde mücadele edilmesi gereken yoksulluk bu kadar teorik olarak açıklanamamakta ve çözümünün de bu kadar uzun bir vadeye yayılamayacak kadar çabuk olması gerekmektedir.

Bunu takiben, tüketim eēilimi yüksek gelir gruplarının temel tüketim ihtiyaçları belirlenmeli ve bu konularda sosyal yardımlar yapılmalıdır. Gelir daēılımında adaletin saēlanması anlamında yoksullukla sosyal yardımlar aracılıēı ile mücadele; gıda, eēitim, saēlık, barınma gibi birçok alanda saēlanabilmektedir. Bu anlamda düşük gelir gruplarının ihtiyaı olan sosyal güvenlik hizmetlerinin sunulması, yapılması gereken kamu harcaması kalemleri arasında mutlaka yer almalıdır⁵⁵.

Ayrıca transfer harcamalarının kamu harcamaları içerisinde yeri incelendiēinde; direkt olarak hanehalkı gelirini etki eden unsur sosyal transferler olarak karşımıza

⁵³ Tuncal GÜLOēLU ve Muharrem ES, **Bilgi Toplumuna Geçişte Kentileřme Ve Kentsel Yoksulluk: Kocaeli Örneēi**, Kocaeli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Kocaeli, s. 2.

⁵⁴ Fikret şENSES, **Küreselleşmenin Öteki Yüzü: Yoksulluk**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2006, s. 219.

⁵⁵ Ersin KAYA, **Yoksullukla Mücadelede Avrupa'nın ve Türkiye'nin Sosyal Yardım Modeli**, Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüēü, Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi, Ankara, 2009, s. 24-25.

çıkmaktadır. Tanımı itibariyle sosyal transferler toplumun geri kalanına oranla sosyal ve ekonomik anlamda gelir düzeyi daha düşük olan vatandaşlara herhangi bir geri ödeme yükümlülüğü bulunmayan yardımlardır. Söz konusu yardımlar parasal olarak yapılabileceği gibi çeşitli mal ve hizmet yardımları aracılığı ile de sunulabilmektedir⁵⁶.

Sosyal transferler amacı itibariyle gelir dağılımında adaleti sağlama amacıyla hanehalkı içerisinde geliri daha düşük seviyelerde yer alan bireylere yardım amacı taşımaktadır. Söz konusu yardımlar neticesinde ilgili bireylerin refahlarında yaşanacak artış gelir dağılımında adaleti sağlayıcı sonuçları meydana getirmektedir. Ancak yapılacak olan yardımlar düşük gelir gruplarına değil de topluma tamamına yapılacak olursa, bununla birlikte ilgili yardımlar parasal olarak değil de mal ve hizmet yardımları olarak piyasa fiyatının daha altında olacak şekilde gerçekleştirilirse, gelir dağılımının düzelmesi noktasında herhangi bir etki meydana getirmeyecektir. Bunun yanında toplumun tamamı tarafından talep edilebilecek olan bu yardımlar, yardıma konu mal ve hizmeti piyasada, piyasa fiyatından üreten üreticilerin olumsuz etkilenmesine neden olacaktır⁵⁷.

Yapılacak olan temel ihtiyaç yardımları düşük gelirli hanelerin gıda, eğitim, sağlık, barınma gibi giderlerinin karşılanmasını sağlayacak ve bu hanelerde mevcut gelirlerini tüketim eğilimleri sıralamasında bu ihtiyaçların arkasından takip eden ihtiyaçlara ayırabileceklerdir. Bu durumda bağlantılı olarak refah seviyelerini arttıracak ve gelir dağılımında daha adaletli bir yapının oluşmasına etki edecektir.

1.3.2 Vergiler

Günümüz ülkelerinin vergi yapıları vergiyi sadece hasılat kaynağı olarak görmemekte bunun yanında sosyal hayata müdahale aracı olarakta vergiyi değerlendirmektedir. Ancak verginin hasılat yaratıcı etkisi ve teşvikler, primler ve destekler aracılığı ile ülkelerin geri kalmış ya da yoksul kesimlerini kalkındırıcı bir

⁵⁶ Halil SEYİDOĞLU, **Ekonomik Terimler Ansiklopedik Sözlük**, Güzem Can Yayınları, İstanbul, 2002, s.569

⁵⁷ Mehmet YÜCE, **Türkiye’de Gelir Dağılımı Bozukluğunun İzlenen Kamu Gelir ve Harcama Politikaları ile Bağlantısı**, Bilig Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi, 2002, s. 30.

müdahale aracı etkisi birbirine ikame olarak görülmektedir⁵⁸. Belirlenecek olan politikaların dengeli bir yapıya sahip olması, değişkenlerin dinamik olduğu piyasa sektörünün pozitif yanlarını bozmayacak şekilde belirlenmelidir. Nispeten daha adaletli bir vergi yapısını hakim kılmak isterken büyüme ve kalkınma kanallarını besleyen damarların tıkanmamasına özen gösterilmelidir.

Gelişmiş ülkeler vergi tabanı belirlenmiş, demografik yapısı ile vergi kompozisyonları uyumlu hareket eden ve büyümek istedikleri hüviyetlerini yansıtsan ülkeler olarak varlıklarına devam etmektedirler⁵⁹.

Gelişmekte olan ülkelerde mücadele edilmesi gereken birden fazla sorun mevcuttur. Sorunlarla mücadele araçlarından biri olan vergilerin ise nasıl ve ne ölçüde belirleneceği oldukça önemlidir. Gelişmekte olan ülkelerdeki vergi tabanı gelişmiş ülkelere oranla nispeten dar ve bu vergi tabanının üzerinde vergi yükü de oldukça fazladır. Bu durumda toplumdaki diğer kesimlerin verginin dışında kaldığını gören vergi yüklenicileri için vergiden kaçınma ya da vergi kaçırma isteği doğurmaktadır. Sonuç itibarıyla de iki olası durumda da gelişmekte olan ülkelerin zararına durumlar ortaya çıkmaktadır. Bu durum ise yüksek gelir gruplarında yer alan vergiden istisna tutulan kesimlerin vergilendirilmesi, gelirlerinin büyük bir kısmını tüketim eğilimiyle harcayan kesimlerin ise ya vergiden muaf tutulması veyahut az vergilendirilmesi ya da sosyal yardımlarla desteklenmesi ile çözülebilecektir⁶⁰.

Yine gelişmekte olan ülkelerde ücret gelirlerinin vergilendirilmesi hanehalkı gelirine direkt etki eden politikalarından biridir. Özellikle asgari ücretin vergilendirilmesi hususu ücret politikaları arasında en sık rastlanılanıdır. Emek yoğun üretim gerçekleştiren gelişmekte olan ülke ekonomilerinde uygulanacak olan ücret politikaları, asgari geçim indirimi gibi destekleyici politikalarla birlikte kullanıldığı takdirde hanehalkının zorunlu ve temel olan yaşamsal ihtiyaçlarını karşılama konusunda etkili olacaktır. Bu politikanın

⁵⁸ Javad KHALİLZADEH-SHİRAZİ ve Anwar SHAH, **Tax Reform in Developing Countries**, Finance and Development, 1991, s.44-46.

⁵⁹ Muhammed KARATAŞ, **Gelir Dağılımının Teorik Yapısı**, Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi, Cilt 8, 2019, s. 62-66.

⁶⁰ Javad KHALİLZADEH-SHİRAZİ ve Anwar SHAH, **Tax Reform in Developing Countries**, Finance and Development, 1991, s.44-46.

belirlenmesinde ve uygulanmasında işçi örgütlerinin beklentileri ve makro-ekonomik durumda göz önünde bulundurularak yapılacak tercihler ülke ekonomisinin birçok temel noktasını etkileyecek bir fonksiyon olarak öne çıkmasına sebep olmaktadır⁶¹.

Ancak bahsi geçen değişkenler göz önünde bulundurularak verilecek olan bu kararda asgari ücretin ve asgari ücrette yaşanacak olan artışların verimlilik oranlarına ve verimlilik artışlarına gerçekleşecek olan yansıma derecesine dikkat edilmelidir. Asgari ücrette yaşanacak bir iyileşme işçi verimlilik artışında yaşanacak olan gelişmeden daha yüksek oranda gerçekleşmesi durumunda toplum genelinde gelir adaletsizliğini arttırıcı etkiler meydana getirebilecektir⁶².

Diğer taraftan işverenler ücret ödeyerek istihdam ettikleri bireylerin ücretleri nedeniyle vergi ödemek durumunda kalmaktadırlar. Yukarıda sayılan durumların etkisiyle işveren sigortasız olarak işçi çalıştırma yoluna giderek vergi kaçırabilmekte veya işçilerine ödedikleri ücretleri olduğundan daha düşük göstererek yine vergi kaçırabilmektedirler. Bu durumların sonucunda da tahsil edilen vergi miktarı azalmakta ve bağlantılı olarak halka sunulacak olan kamu hizmeti miktarı azalmaktadır⁶³.

Sonuç olarak adaletli bir vergi sisteminin gelir dağılımını düzeltmede nasıl etkin olarak kullanılabileceğine değinildiğinde; vergiler özellikle gelişmekte olan ülkelerde gelir arttırıcı unsur olarak sıklıkla devreye sokulabilmektedir. Bu durum vergi tabanının da dar olmasının etkisiyle mevcut vergi yüklenicileri üzerine ekstra yük bindirmekte ve dolaylı olarak mevcut vergi tabanını genişletmek yerine onların üzerindeki vergi yükünün artması ile sonuçlanmaktadır.

Yapılması gereken ise ülkenin demografik ve gelişmişlik yapısına göre bölgeleri tasnifleyerek her bölgenin durumuna uygun olarak vergi indirimleri ve teşvikler ile ödüllendirilmesidir. Ancak bu yeniden dağıtım sırasında tasarrufları azaltacak ve

⁶¹ Gerald STARR, **Minimum Wage Fixing: International Experience with Alternative Roles**, International Labour Review, 1981, s.547

⁶² Assar LINDBECK ve Dennis SNOWER, **Insiders versus Outsiders**, Journal of Economic Perspectives, 2001, s. 1.

⁶³ Pınar TANRIVERDİ, **Gelir Dağılımı ve Vergilerin Gelir Dağılımı Üzerinde Etkisi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli, 2007, s. 82.

yatırımların gerçekleşmesini engelleyecek seviyede müdahale olmamasına özen gösterilmelidir.

1.3.3 Borçlanma

Borçlanmanın etkileri, hangi kaynağın borç unsuru olarak değerlendirildiği, faiz oranları, dünyanın genel konjonktüründen yola çıkarak gelir dağılımının düzeltilmesinin amaçlandığı ülkenin konjonktür durumu, borcun miktarı, borcun karşılanması için tasarrufların mı kısıldığı yoksa tüketimden mi vazgeçildiği, gibi değişken faktörlere bağlı olarak değişebilmektedir. Sayılan etkilerin dışında iktisadi ve sosyal yapılar, karar vericilere duyulan güven, hanehalkının sosyal politikalara olan desteği ve yine hanehalkının gelecekle ilgili olan beklentileri borçlanmanın etkileri etkileyen faktörler arasında sayılabilmektedir. Borçlanmanın ekonomik etkileri denildiğinde, yatırımlar üzerindeki etkileri, fiyatlar genel düzeyi üzerinde meydana getirdiği etkileri, ödemeler bilançosundaki değişiklikler olarak ortaya çıkarken, sosyal politikalara olan etkileri ise gelir dağılımı üzerindeki etkileri olarak ortaya çıkmaktadır⁶⁴.

Tüm ülkelerde finansal yatırımcılar ve tasarruf odakları için devletten daha güvenli, garanti verici ve ikamelerine göre riski daha az olan bir borçlanma odağı yoktur. Söz konusu nedenle, özellikle kurumlar yatırımcılar borç verme kararlarını devletten yana kullanmayı tercih etmektedirler. Dolayısıyla devletlerin borçlanma hususunda kendi vatandaşlarının tasarruflarını değerlendirme yoluna giderek iç borçlanmayı tercih etmesi, iç borçlanma senetlerini temin eden alıcıların bilinmesinin yanında, devlete borç veren tasarruf odaklarını da ortaya çıkarmaktadır. Bu odaklara sağlanan faiz ve çeşitli avantajlar, gelir dağılımında adaletin hangi yönde değişeceğinin tespiti noktasında oldukça önemlidir⁶⁵. Özellikle yüksek gelir grubuna mensup tasarruf odaklarından yapılacak iç borçlanma yöntemi onlara ödenecek olan faizler nedeniyle gelir dağılımında bozucu etkiler meydana getirebilecektir.

⁶⁴ Serap BEDİR, Kerem KARABULUT, **İç Borçların Gelir Dağılımı Üzerine Etkileri**, Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt: 25, Sayı: 1, 2011, s. 14.

⁶⁵ Hasan AYKIN, **Türkiye’de İç Borçlanma ve Ekonomik Etkileri**, Maliye ve Teftiş Kurulu Yayınları, 2002, s. 18.

Gelir dağılımını olumlu yönde etkilemesi bakımından devletler tarafından tercih edilen unsur borçlanmanın vadesinin olabildiğince uzun vadeye sahip olması bu sayede de düşük maliyetler ile borçlanılmasıdır. Borçlanma literatürü incelendiğinde, kamunun borçlanmasındaki esas sorunun, borçlanılan miktarın boyutundan çok borçlanılan tutarın vadesinin kısalığından kaynaklanmaktadır. Vadesi kısa olarak borçlanma ister düşük tutarlarda gerçekleşsin isterse de yüksek tutarlarda gerçekleşsin, ekonomiye oluşturduğu maliyet yüksek olmaktadır. Buna bağlı olarakta borçlanılan kesimlere ödenen faiz oranları artmakta ve özellikle iç borçlanma hususu söz konusu ise gelir dağılımında adaleti bozucu etkiler meydana getirebilmektedir. Ancak birçok gelişmekte olan ülkede görülen iç borç/GSMH oranının %100'ün üzerinde gerçekleşiyor olmasının sorun yaratmaması da bu sebepten kaynaklanmaktadır. Borçlanılan miktarlara ilişkin vadeler orta ve uzun vadeli senetlere sahip olması sebebiyle maliyetler düşük olarak gerçekleşmekte ve iç borç/GSMH oranı %100'ün üzerinde ortaya çıkmaktadır⁶⁶.

Borçlanmanın etkisinin öncelikle iktisadi alanda oluşmaktadır. Ardından sosyal ve kültürel alanlara yansıyan borçlanmanın etkileri karar vericilere öncelikle devleti yönetmede bir rahatlık sağlasa da, borçlanılan tutarın etkin ve verimli alanlarda kullanılmaması durumunda ödeme dönemleri geldiğinde devletin üzerine ek olarak yük yükleyecektir. Ancak borçlanılan tutar gerekli altyapı ve yatırım konularında kullanılması durumunda kalkınma büyümeyi olumlu yönde etkileyerek gelir dağılımında düzeltici etkiler meydana getirebilmektedir.

⁶⁶ Bartu SORAL, **Türkiye'de Liberal kapitalizm Denemeleri: 1980-2002**, Halkçılık Konferansı, İstanbul Üniversitesi, Tebliğ Sunum, 2003, s. 6

İKİNCİ BÖLÜM

GELİR VERGİSİNİN VERGİLENDİRME SÜRECİ İÇERİSİNDEKİ YERİ

İkinci bölümde vergi kavramına değinilerek kavram olarak değerlendirilmiştir. Ayrıca vergilendirmenin tarihsel gelişimi ve yapısı irdelenerek değerlendirilecektir. Ardından üçüncü bölümde kriz yılları itibariyle sınıflandırılan Türkiye Cumhuriyeti'nin 2000 ve 2018 yılları arası dönemi vergi tahsilat rakamları ve gelir dağılımı sonuçları arasındaki ilişki açıklanacaktır.

2.1 VERGİNİN TANIMI VE ÖZELLİKLERİ

Verginin tanım ve özellikler olarak iki ayrı kolda incelenerek ele alınması gerekmektedir. Bu bağlamda kavram olarak özellikleri belirtilmeden önce tanımlaması yapılmalıdır.

Tarih boyunca devletler için asli gelir unsuru olan vergi kimi zaman ekonomiye müdahale edip çeşitli amaçları gerçekleştirmek için kullanılmış kimi zamanda topluma yük ve eziyet olmaktan başka bir fonksiyonu olmamıştır⁶⁷. Vergi kavramı ile ilgili olarak gerek Anayasamızda gerek de literatürde tanımlamalar bulunmaktadır.

1982 Anayasa'nın 73. Maddesine göre Vergi Ödevi şu şekilde tanımlanmıştır; *“Herkes, kamu giderlerini karşılamak üzere mali gücüne göre vergi ödemekle yükümlüdür. Vergi yükünün adaletli ve dengeli dağılımı, maliye politikasının sosyal amacıdır. Vergi, resim, harç ve benzeri yükümlülükler kanunla konulur, değiştirilir veya kaldırılır”* ifadeleri yer almaktadır. Anayasanın metninden anlaşılacağı üzere verginin amacı kamu giderlerini karşılamaktır ki burada *Klasik Doktrinin* ekonomi anlayışının hâkim olduğu görülür. Verginin miktarının ödeme gücü ile orantılı olarak belirlenecek olması ise *Adam Smith*'in teorisine dayandırılarak belirlenmiştir. Son olarak vergi kanuna dayanılarak alınacaktır diyerek *Magna Carta*'dan alıntı yapılmıştır.

⁶⁷ Coşkun Can AKTAN, Dilek DİLEYİCİ, Özgür SARAÇ, **Vergi, Zulüm ve İsyân**, Phoenix Yayınevi, Ankara, 2002, s.137.

Bir başka tanıma göre vergi kavramı; devletlerin mali ve mali olmayan amaçlarını gerçekleştirmek amacıyla, toplumun her kesiminden (gerçek ve tüzel kişiler), bizzat kendisi ya da yetkili kamu kuruluşları aracılığıyla; karşılıksız olarak, cebren ve egemenlik gücü altında para şeklinde tahsil ettiği iktisadi değerlerdir⁶⁸.

Kimi noktalarda vergilendirme yetkisinin devredildiği kurumlar aracılığı ile de tahsil edilebilen, karşılıksız olarak doğrudan doğruya para şeklinde tanımlandırılan, ekonomik ve sosyal hayata müdahale etmenin yanında kamu harcamalarını finanse edebilmek içinde kullanılan değerlere vergi denilmektedir⁶⁹.

Vergi, yetkilendirilmiş kamu kurumları tarafından ya da devletin bizzat kendisi tarafından tahsil edilmesine bakılmaksızın, kamu harcamalarını gerçekleştirebilmek için katlanılan kamu giderleri finanse edebilmek adına toplumdaki her bireyin geliri ölçüsünde yapılan harcamalara katılması sonucu devlete aktardıkları parasal değerlerdir⁷⁰.

Vergi tanım itibariyle birçok akademisyen ve ekonomist tarafından birbirine yakın tanımlarla tanımlanmış, ancak öz olarak verginin toplum tarafından nasıl anlaşıldığı uygulanma şekliyle hafızalara yerleşmiştir. Küreselleşmeyle birlikte pek çok ulusal politikanın yeniden şekillenmesi ülkelerin vergi politikalarını da birbirleriyle olan rekabete uygun hale getirmelerine neden olmuştur. Rekabetten kaynaklanan fikir ayrılıkları nedeniyle tanım olarak ortak payda da buluşulan verginin uygulanması konusunda her ülkede farklılıklar görülmüştür. Yapılan tanımlar ilgili ülkedeki vergi politikasının özelliklerini ön plana çıkartmıştır⁷¹.

⁶⁸ Abdurrahman AKDOĞAN, **Kamu Maliyesi**, Ankara, Gazi Kitabevi, 2005, s. 117.

⁶⁹ İsmail TÜRK, **Kamu Maliyesi**, Turhan Kitabevi, Ankara, 2005, s. 111.

⁷⁰ Sadık KIRBAŞ, **Vergi Hukuku Temel Kavramlar İlkeler ve Kurumlar**, Gazi Üniversitesi Yayın No:37, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Ankara, 1984, s. 57.

⁷¹ Vito TANZİ, **Küreselleşme, Vergi Rekabeti ve Vergi Sistemlerinin Geleceği**, IMF Working Paper, Fiscal Affairs Department, 1996, s. 4.

Sonuç olarak kısa ve öz bir tanım yapıldığında; vergi, devletin kamu hizmetlerini karşılayabilmesi için hükümete ödemek zorunda olunan para miktarıdır⁷² biçiminde ifade edilebilir.

Vergilendirme yoluyla elde edilen gelirler basit bir mantıkla giderleri karşılamak için kullanılırsa bu *mali fonksiyonun* yerine getirildiği anlamına gelir. Ancak günümüzde vergiler mali amaçlarının yanında mali olmayan amaçlarla da alınmaktadır. Geçmiş dönemlerde vergiler sadece mali amaçlarla toplanmıştır. Günümüzde ise ekonomiye müdahale edip hükümet politikalarını aktif bir şekilde uygulamak içinde kullanılmaktadır. Ancak mali fonksiyon; politika belirleyiciler için halen önemli bir yere sahiptir⁷³.

Mali fonksiyon doğrultusunda devletin sunacağı hizmetleri vergiler ile finanse edebiliyor olması gerekir. Bunun içinde iyi bir vergi sistemi tüm giderleri karşılayabilecek verimlilikte, değişen durumlara uyum sağlayabilecek esneklikte ve olağanüstü durumların üstesinden gelebilecek kaliteye sahip olması gerekmektedir⁷⁴. Mali fonksiyonun yanında devletin vergiyi, desteklemek istediği faaliyet kollarını geliştirmek, ekonomiye yön vermek ve hedeflerine ulaşmak için kullanması *ekonomik fonksiyon* olarak adlandırılır ve günümüzde oldukça sık başvurulan bir fonksiyondur.

Son olarak, verginin *sosyal fonksiyonu*; devletin, ekonomi paydaşlarının gelir dağılımını düzeltmek, birey motivasyonu için çok önemli olan fırsat eşitliğini sağlamak için vergileri bir araç olarak kullanabilmesi olarak tanımlanabilir⁷⁵. Dolayısıyla, vergiler sosyal adalet ve gelir dağılımında eşitliğin sağlanması açısından da son derece kritik öneme sahiptir⁷⁶. Tanımlardan da anlaşılacağı üzere, vergi çok çeşitli yöntemlerle uygulanabilen ve beraberinde farklı sonuçlar meydana getiren bir maliye politikası

⁷²Collins English DİCTIONARY, **Tax**, 18.12.2018'de alındı. (<https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/tax>)

⁷³ Veysi SEVİĞ, **Prof. Dr. Halil Nadaroğlu ve Vergilendirme İlkeleri**, 23.12.2018'de ulaşıldı. (<http://www.denetimnet.net/UserFiles/Documents/vergilendirmeilkeleri.pdf>)

⁷⁴ Halil NADAROĞLU, **Kamu Maliyesi Teorisi**, İstanbul, Beta Yayınları, 1994, s. 310.

⁷⁵ Naci MUTER, Kemal ÇELEBİ, Süreyya SAKINÇ, **Kamu Maliyesi**, Emek Matbaacılık, Manisa, 2012, s.134-135.

⁷⁶ Akın AKBULUT, **İyi Bir Vergi Politikasının Temel İlkeleri**, Vergi Dünyası, MBHUD Yayınları, Ankara, 2003,s.1-4, 18.12.2018'de erişildi. (<https://www.vergidunyasi.com.tr/Makaleler/4046>)

aracıdır. Kara vericiler ulaşmak istedikleri amaçlar doğrultusunda vergilerin istedikleri fonksiyonlarını ön plana çıkararak farklı biçimde ekonomik ve sosyal hayata etki edebilirler.

2.2 VERGİLERİN SINIFLANDIRILMASI

Vergilerin önceden belirlenmiş kriterlere göre tasniflenebilmesi, beklenen iktisadi ve sosyal politikaların ortaya çıkarılmasında vergilerin, birbirlerinden farklı özelliklerinin ve meydana getirecekleri etkilerinin göz önünde bulundurularak yapılacak bir tasnifleme sonucunda, öncesine göre daha verimli ve etkin araçlar olarak kullanılmasına sebep olacaktır. Söz konusu vergilerin sınıflandırılmasın kriter olarak verginin; matrahı, ödeme aracı, konusu, tarh yöntemi, mükellefiyet şekli, tahsil yöntemi gibi unsurlar belirlenebilmektedir⁷⁷.

2.2.1 Tevzii Vergi – Oransal Vergi Sınıflandırması

Elde edilecek vergi hasılatının önceden belirlenip belirlenmemesi açısından bir tasniflemeye gidilecek olursa; elde edilmesi düşünülen toplam vergi miktarının önceden belirlenmesi ve bu tutarın vergi mükellefleri arasında bölüşülmesi ile belirlenen vergi miktarının tahsil ediliyor oluşuna tevzii vergi denilirken, elde edilmek istenen bir vergi yoksa yada belirlenmemişse, bu tip vergilere de oransal vergiler denilmektedir. Bu sayede elde edilecek vergi hasılatının önceden belirlenip belirlenmiyor oluşuna göre tevzii vergi ve oransal vergi tasnifi yapılabilmektedir⁷⁸.

2.2.2 Şahıs Vergisi – Mal Vergisi Sınıflandırması

Vergilendirilecek konu açısından bir tasniflemeye gidilecek olursa; kişinin kendi şahsi fiziki varlığı ile verginin konusunu oluşturduğu vergilere şahıs vergisini oluştururken, kişilerin malları üzerinden alınacak vergiler ise mal vergilerinin konusunu oluşturmaktadır. Bu noktada vergiler şahıs vergileri ve mal vergileri olarak tasniflemeye tabi tutulabilmektedir⁷⁹.

⁷⁷ Naci MUTER, Kemal ÇELEBİ ve Süreyya SAKINÇ, **Kamu Maliyesi**, Emek Matbaası, Manisa, 2012, s. 226.

⁷⁸ MUTER, ÇELEBİ ve SAKINÇ, a.g.e., s.226

⁷⁹ MUTER, ÇELEBİ ve SAKINÇ, a.g.e., s.226

2.2.3 Subjektif Vergi – Objektif Vergi Sınıflandırması

Yükümlü olan vergi mükellefinin kişisel durumunun kıstas olarak alındığı sınıflandırma türü olan subjektif ve objektif vergi ayrımı ise ilk iki tasnifleme sistemini aksine günümüzde aktif varlığı koruyan bir tasnifleme yöntemidir. Her mükellefin ekonomik ve sosyal yaşam düzeyi kıstas alınarak tahsil edilen vergiler subjektif vergiler olarak nitelendirilirken, mükellefin herhangi bir kişisel ve ailevi durumu göz önüne alınmaksızın ekonomik öge üzerinden objektif esaslara göre saptanan ve tahsil edilen vergiler ise objektif vergiler olarak karşımıza çıkmaktadır⁸⁰.

2.2.4 Ad Valorem Vergi – Spesifik Vergi Sınıflandırması

Verginin matrahının özellikli yapısına göre yapılacak olan tasniflemede ise vergini matrahi, vergi konu oluşturan şeyin değeri olarak ortaya konuyor ve tahsil edilecek verginin miktarı bu değer odaklı matraha oransal bir tarifinin uygulanması yöntemiyle elde ediliyorsa buna ad valorem vergi denilirken, vergiyi oluşturan şeyin konusunun fiziki ölçüleri veya maddi özellikleri olarak ifade ediliyor ve tahsil edilecek olan vergi bu fiziki ölçüler üzerinden tespit edilip alınıyorsa bunlara da spesifik vergiler denilmektedir. Bu yöntem ile vergiler ad valorem ve spesifik olmak üzere ikili bir ayrıma tabi tutulmaktadır⁸¹.V

- Vergilerin yansıma kriterine göre sınıflandırılması ise çalışmanın konusu gereği seçilen tasnifleme yöntemi olarak ayrı bir başlıkta incelenecektir.

2.2.5 Vergilerin Yansıma Kriterine Göre Sınıflandırılması

Vergiler yapıları itibariyle çeşitli sınıflandırmaya tabi tutulmaktadırlar. Konu itibariyle bireylerin bütçelerine direkt etki etmesi üzerinden sınıflandırmaya tabi tutulduğunda, vergiyi bütçesinden karşılayan ödeyici mevcut vergiyi herhangi başka bir mükellefe yansıtmıyorsa vergi dolaysız vergi, yansıtabiliyorsa dolaylı vergi olmaktadır.

⁸⁰ Nurettin BİLİCİ, Adem BİLİCİ, **Kamu Maliyesi**, Savaş Yayınevi, Ankara, 2017, s. 222.

⁸¹ T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, **Muhasebe ve Finansman**, Vergi, Ankara, 2011, s.9

“Vergi kanunlarında gösterilen kanuni vergi yükümlüsünün, ödediği vergiyi fiyat mekanizması aracılığıyla üçüncü kişilere aktarmasına vergi yansımaları denir. Vergi yansımaları söz konusu olduğunda verginin kanuni mükellefi ile fiili mükellefi farklı kişiler olmaktadır.”⁸²

Cihan Yüksel’in tanımından yola çıkıldığında yansımaya kriterine göre sınıflandırma genel anlamda ikili bir ayırım olacaktır. Fiyat mekanizması içerisinde üçüncü kişilere yansıtılan vergiler dolaylı vergiler, yansıtılabilen vergiler ise dolaylı vergiler olarak ortaya çıkmaktadır.

2.2.5.1 Dolaysız Vergiler

Dolaysız vergiler, adaletli bir vergi yapısını amaç edinmiş ülkelerin vergi yapılarından daha yüksek oranlarda yer kaplamaktadır. Devletler ortaya çıkış ideolojileri açısından adaleti ve vatandaşlarını korumayı kendilerine amaç edinmiş yapılardır ve bu ideali gerçekleştirilmeye çalışırlar.

Bu amaç doğrultusunda vergilendirmede adalet devletlerin adaleti sağlama penceresinde tümevarım unsurlarından birisidir. Dolaysız vergiler ise vergilemede adaletin sağlanması hususunda vazgeçilmez kelimelerden birisi olarak ortaya çıkmaktadır. Bunun temel nedeni herhangi bir mübadeleye gerek bırakmadan vatandaşların doğrudan gelirleri üzerinden hesaplanmak sureti ile tahsil edilen gelir vergileri adaletli bir yapının oluşmasında gerekli unsurların başında gelmektedir. Adaletli bir vergilendirme sisteminin oluşmasında dolaysız vergilerin oransal çoğunluğa sahip olmasının gelir dağılımında adaleti sağlayıcı etkileri vardır.

Vergilemede adaletin gerçekleştirilememesi durumunda toplum yapısında ve birey motivasyonunda olumsuzluklar meydana gelecektir. Bu vergi ödeyiciler açısından adalet düşüncesinin oluşmaması olarak karşılık bulacaktır. Genel anlamıyla adaletli bir toplum yapısından bahsedilebilmesi için aşamalardan birisi olan adaletli vergi yapısının oluşturulması bu nedenle önem arz etmektedir. Devletler vergilemede adaleti sağlamak

⁸² Cihan YÜKSEL, **Kamu Maliyesi**, Mersin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, Mersin, s. 52.

istiyorlarsa dolaysız vergilere ağırlık vermeli ve adaleti tesis edici politikalar izlemelidirler⁸³.

Dolaysız vergilerin temelde adaletli bir gelir dağılımını sağlamada öncü olarak düşünülmesinin sebebi ise zor yansıtılmasından kaynaklanmaktadır. Bu durumda vergi yükünün istenilen zümrede kalması hedefi kolaylaştırmakta ve karar vericilerin politikalarını belirlemede işlerini kolaylaştırmaktadır. Amacı gelir dağılımında adaleti sağlama olan politikaların dolaysız vergi oranı yüksek olan kompozisyonlardan oluşması beklenmektedir⁸⁴.

Temelde adalet anlayışı vergilendirme kapsamında incelenirse, az kazananan az çok kazananan çok vergi almak şeklinde basit bir kalıba oturtulabilir. Bu kalıpta dolaysız vergilerin tanımına uymaktadır. Ödeme gücüne göre tahsil edilecek her dolaysız vergi gelir dağılımına olumlu etki edecektir⁸⁵. Ödeme gücü yüksek olan mükelleften daha fazla vergi tahsil edilmesi, daha düşük olandansa daha az vergi tahsil edilmesi ekonomik literatürde dikey adalet anlamına gelmektedir⁸⁶.

Dolaysız vergilerinde ekonomik yapı içerisinde yetersiz kaldığı veya olumsuz sonuçlar meydana getirdiği durumlar söz konusu olmaktadır.

Geliri artan bireylerin daha fazla vergilendirilmesi, vergilendirilmeleri sebebiyle de devlete daha fazla vergi ödemeleri birey motivasyonunu olumsuz etkilemektedir. Daha az çalışıp daha fazla harcayan insanlara kıyasla emek harcayıp gelirini arttıran ve bunu tasarruf ederek birikim yoluna giden insanların dolaysız şekilde vergilendirilmeleri onların daha fazla çalışıp üretme isteklerini kırarak ve tasarruf etme isteklerini azaltacaktır⁸⁷. Hali hazırda artan oranlı ve gelir üzerinden alınan dolaysız vergilerin gelir

⁸³ Ufuk GENÇEL, **Türk Vergi Sisteminde Vergi Adaleti**, Vergi Sorunları Dergisi, 2015, s. 150.

⁸⁴ Mustafa DURMUŞ, **Vergi Sistemleri ve Temel Belirleyicileri**, Yaklaşım Dergisi, 2004, s. 223.

⁸⁵ Cemil RAKICI, **Vergi Adaleti Ve Asgari Ücretin Vergilendirilmesi**, Vergi Dünyası Dergisi, 2004, s. 114.

⁸⁶ Garip AYZAZ, **İyi Bir Vergi Sistemi İçin On Kılavuz İlke**, Vergi Dünyası, 2005, s. 63.

⁸⁷ Selçuk İPEK, **Türkiye’de Gelir Vergisinin Mali, Ekonomik Ve Sosyal Fonksiyonları Açısından Analizi (1980 Sonrası Dönem)**, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı, s. 23.

dağılımını düzeltmede tek başına yetersiz kaldığı bilinmektedir. Gelir dağılımında adaleti sağlamak için sadece vergi politikalarını uygulamak dahi yetersiz kalmaktadır.

Dolaysız vergilerde temel amaç, yüksek gelir gruplarını vergilendirmek ve bu sayede gelir dağılımını dengelemektir. Ancak vergilenen kısım hanehalkıysa ödenecek olan vergi kişisel tasarruflardan, kurum veya özel kesim ise kurum tasarruflarından karşılandığı bilinmektedir. İster özel kurumlar ister bireysel nitelikte olsun tasarruflardan tahsil edilen vergiler olsun bir süre sonra ekonominin genişleyici etkisini engellemeye başlayacaktır⁸⁸.

Ekonominin genişleyici yönünün yavaşlamasıyla tasarrufların yatırımlara kanalize edilmesi gecikecek, hatta sağlanamayacaktır. Bu da uzun vadede piyasanın bu durumdan olumsuz etkilenmesini ve istihdam seviyesinin azalmasına neden olabilecektir⁸⁹. Karar vericilerin bu noktada ekonominin dinamiklerini iyi analiz etmeleri ve istihdam seviyesinin yüksek olmasını sağlayan ve ekonomik büyümeyi destekleyen maliye politikalarını etkilemeden sorunlara müdahale etme yoluna gitmeleri gerekmektedir.

Sonuç olarak, dolaysız vergiler adaletli bir vergi yapısının oluşturulmasında daha etkin olduğu ileri sürülmektedir. Bu sayede marjinal geliri daha fazla vergilendirilecek olan yüksek gelir grubu ödeyeceği daha yüksek miktar vergiden düşük gelir grubu üyelerine göre daha az etkilenecektir.

Bu sistem oluşturulurken vergilendirmede dikey adalet kavramı göz önünde bulundurulmalı ve piyasa yapısı gözetilmelidir. Karar vericiler, ekonomik sistemde ya da toplum yapısında düzeltmek istedikleri sorunları doğru belirlemeli ve bu sorunlara uygun bir vergileme politikasıyla müdahale etmelidirler. Düzgün ve amacına uygun kurgulanmış bir politika zaman ilerledikçe toplumun olumlu yanlarına müdahale etmeden olumsuzları gidermeye başlayacak ve ekonomik sistem istenen seviyeye taşınacaktır.

Bu itibarla Türkiye’de uygulanan vergilerin yapısına ilerleyen bölümlerde değinilmiştir. Türk Vergi Sistemi içerisinde yer alan dolaysız vergiler; Gelir Vergisi,

⁸⁸ Hasan ATILGAN, **Kamu Maliyesinde Çağdaş Yaklaşımlar**, Seçkin Yayınları, Ankara, 2004, s. 96.

⁸⁹ DURMUŞ, s. 223.

Kurumlar Vergisi, Motorlu Taşıtlar Vergisi, Emlak Vergisi, Değerli Konut Vergisi ve Veraset ve İntikal Vergisi olarak sıralanmaktadır.

2.2.5.2 Dolaylı Vergiler

Dolaylı vergiler, temelde herhangi bir malın ya da hizmetin kişilerin arasındaki ticaretleri sonucunda gerçekleşen mübadeleden alınan vergilerdir⁹⁰. Kullanım açısında gelişmekte olan ülkelerde yaygınlık gösteren vergilerdir. Bu şekilde yapılanmaya gidilmesinin birçok sebebi vardır. Bunların en başında dolaylı vergilerin tahsilinde yaşanan kolaylık ve vergi ödeyicilerinin dolaylı vergileri malın fiyatının içerisinde hissetmeyişleridir. Mali uyuşma etkisiyle birlikte fiyatın içerisinde eritilerek ödeyicilere yansıtılması ise dolaylı vergilerin başlıca bir diğer özelliğidir⁹¹.

Gelişmekte olan ülkelerde vergi tahsilinde yaşanan zorluklar ve kamu harcamalarının finansmanında yaşanan sıkıntılar vergi yapılarını dolaylı vergi ağırlıklı bir yapıya büründürmelerine neden olmuştur. Halihazırda gelişmiş ve gelişmekte olan ülke ayrımı yapılırken ve bir vergi sisteminin adaletli olup olmadığını analizinde evrensel bir kriter olarak dolaylı dolaysız vergilerin oranlarına bakılmaktadır. Bu durumda, dolaylı vergilerin oranlarının yüksek dolaysız vergilerin oranlarının toplam vergi gelirleri içindeki oranı düşük olması mevcut vergi sisteminin adaletsiz olduğu ve bu vergi sistemine sahip ülkenin gelişmekte olan bir ülke olduğu kanısına ulaşılmasına neden olmaktadır⁹².

Dolaylı vergilerin tercih edilmesinin bir diğer nedeni de gelir ayırt etmeden vergilendirmenin yapıldığı malı tüketen her kesim tarafından ödeniyor olmasından kaynaklanmaktadır. Bu yapısı tabanının geniş olmasını ve gelir oranının yüksek olmasına neden olmaktadır⁹³.

Dolaylı vergiler, gelir dilimi ayırt etmeden toplumun her kesimine uygulanmakta ve vergiden kaçınma imkanı mümkün bulunmamaktadır. Yüksek gelir grubuna mensup

⁹⁰ Nurettin BİLİCİ, *Avrupa Birliği - Türkiye İlişkileri*, Seçkin, Ankara, 2007, s. 155.

⁹¹Rüknettin KUMKALE, *Vergi Adaleti*, Dünya Gazetesi, 17 Mart 2015, 21.01.2019'da erişildi. (<https://www.dunya.com/kose-yazisi/vergi-adaleti/23286>)

⁹² Memduh YAŞA, *Vergi Politikası ve İktisadi Kalkınma*, Dergi Park, 1963, Ankara, s. 82.

⁹³ Nevzat ERDAĞ, *Dolaylı Vergilerimiz Neden Yüksek?*, 25.02.2013, 19.01.2020'de erişildi. (<https://www.nevzaterdag.com/dolayli-vergilerimiz-neden-yukse/>)

insanlar olası vergi yükünden kurtulmak amacıyla vergiden kaçınma yoluna giderken, gelir durumunu daha düşük bireylerin vergilendirilmeden kaçınma imkanları bulunmamakta ve vergi adaletinin bulunmadığı düşüncesiyle ayaklanma yoluna uzanan bir süreç meydana gelebilmektedir⁹⁴. Dolaylı vergiler, bu gibi durumlarda etkileri malın fiyatı içerisinde hissedilmediği için kaçınma ve huzursuzluk yaşanması gibi sonuçlara ulaşılmadan verginin tahsil edilmesini sağlamaktadır.

Ancak dolaylı vergilerin olumlu yanlarına değinildiğinde; ödeyicilerin eylemleri üzerinden dolaylı yoldan tahsil edilecekleri için bütçelerde tasarruf arttırıcı etki meydana getirmektedirler. Bunun yanında lüks tüketim mallarına uygulanacak yüksek oranlı bir dolaylı vergi, lüks tüketimi azaltacaktır. Bu gibi olumlu etkiler meydana getirmesi için dolaylı vergiler lüks tüketim mallarına uygulanabilirler⁹⁵.

Dolaylı vergilerle ilgili teorik temellere değinilen bu bölümün sonunda dolaylı vergi hüviyetine sahip Türk Vergi Sistemi içerisinde yer alan vergiler; Katma Değer Vergisi, Özel Tüketim Vergisi, Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi, Özel İletişim Vergisi, Damga Vergisi, Gümrük Vergisi, Konaklama Vergisi, Dijital Hizmet Vergisi şeklinde başlıca olanları sıralanabilmektedir.

Türk vergi sisteminde vergilerin tasnifi yapılarak üçlü ayrıma gidilmiştir. Tablo-1 incelendiğinde gelir üzerinden alınan vergiler, harcamalar üzerinden alınan vergiler ve servet üzerinden alınan vergiler olarak vergiler ayrıma tabi tutulmalıdır. Yapısal olarak gelir ve servet üzerinden alınan vergiler dolaysız, harcamalar üzerinden alınan vergiler dolaylı vergi kapsamında değerlendirilmektedir.

⁹⁴ Nevzat SAYGILIOĞLU, **Ülkemizde Vergi Kayıplarının Boyutu ve Ölçülebilirliği**, Vergi Dünyası Dergisi, Sayı 107, s. 13.

⁹⁵ Hasan ATILGAN, **Vergilemenin Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkileri: Türkiye'deki Durumun Analizi**, T.C. Maliye Bakanlığı Araştırma, Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı, Ankara, 2004, s. 91.

Tablo 1: Türk Vergi Sisteminde Dolaylı ve Dolaysız Vergiler

Dolaylı Vergiler	Dolaysız Vergiler	
Harcamalar Üzerinden Alınan Vergiler	Servet Üzerinden Alınan Vergiler	Gelir Üzerinden Alınan Vergiler
Katma Değer Vergisi	Motorlu Taşıtlar Vergisi	Gelir Vergisi
Özel Tüketim Vergisi	Emlak Vergisi	Kurumlar Vergisi
Gümrük Vergisi	Değerli Konut Vergisi	
Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi	Veraset ve İntikal Vergisi	
Damga Vergisi		
Değerli Kağıtlar Vergisi		
Harçlar		
Konaklama Vergisi		
Dijital Hizmet Vergisi		

Kaynak: Nurettin BİLİCİ, **Türk Vergi Sistemi**, Savaş Yayınevi, Ankara, 2015, s. 5.

2.3 VERGİNİN TARİHSEL SÜRECİ

Vergi kavramı neredeyse insanlık tarihi kadar eskidir. Vergi kavramının oluşum olarak ilk ortaya çıkışı; krala ve üst düzey yöneticilere sunulan pahalı ve önemli hediyeler olarak bilinmektedir. Anadolu ve Mezopotamya da görülen bu geleneğin günümüzdeki sistemden farkı zorunluluk anlayışı gütmemesi, gönüllü bir bağış sistemine dayanıyor olmasıydı.

İzleyen yüzyıllarda Nil Nehri Havzası'nda ve şimdiki adıyla Irak olarak bilinen Mezopotamya'nın kuzeyinde uygulanan vergi türleri cebirlik unsurunu içermesi nedeniyle günümüz tanımına daha uygundur. Şehir devletlerinin ortaya çıkışı ve ilk Yunan ve Latin Şehirlerinin kurulmasıyla daha fazla konu vergi kapsamına alınmaya başlanmıştır. Tüm bu dönemlerde hangi verginin, hangi konudan alınacağı tamamen kralın yetkisindeydi. Özellikle Roma İmparatorluğu gibi çok uluslu ve geniş coğrafyalara yayılmış devletlerin ortaya çıkışı, vergisiz idare edilemez oluşlarını beraberinde getirmiştir⁹⁶.

Birleşen Yunan Şehir Devletlerinden başlayarak ve Roma İmparatorluğu ile devam eden çok uluslu imparatorluklar *Sanayi Devrimine* kadar geçen dönemde oluşan vergi sistemleri nedeniyle bu devletlerin çok geniş coğrafi alanlara yayılmaları sebebiyle vergi toplamada uygulama güçlükleri çekmişlerdir. Vergi gelirinin tahsil edilmesi ve merkezi otoritenin başı olan başkente getirilmesi, ardından hizmetin sunulacağı coğrafyaya sunulacak hizmet kadar ödeneğin tahsis edilmesi zorluklar içeren bir uygulamadır⁹⁷. Bu sistemi uygulayan devletlerde vergi sistemi; denetleme ve kontrol aşamalarında zorluklarla karşılaşmakta ve vergilendirmeden yoksun kalmaktadır.

Ancak, vergilerin ortaya çıkışı kralların ya da ilgili toprak derebeylerinin tercihlerine dayandığı için zaman içerisinde vergilerin konulduğu kesimlerde ve vergilerin alınma şekillerinde yapılan suistimaller sonucu 1215 yılında İngiliz Anayasal Belgesi *Magna Carta Libertatum*'a uzanan bir yol ortaya çıkmıştır. Kanunilik ilkesinin bir anlamda temeli sayılan *Magna Carta*, hükümdarın vergi alma hakkına karşılık, yüklenicilerin ödeyecekleri bu verginin kanuna dayanılarak alınmasını garanti altına almıştır⁹⁸.

Bu gelişmelerden *Sanayi Devrimine* kadar geçen zamanda devletlerin ekonomilerinin temelini tarım oluşturmuştur. Daha verimli topraklara sahip krallar ve derebeyleri daha güçlü devletler ve insanlar haline gelmişlerdir. Gücün ve zenginliğin

⁹⁶ Richard Henry CARLSON, *A Brief History of Property Tax*, Fair&Equitable February, 2005, s. 3,4.

⁹⁷ Duygu Özer SARITAŞ, *Cumhuriyet Dönemi Roma Vergi Sistemi*, Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir, 2010, s.100.

⁹⁸ M. Aydoğan ÖZMAN, *İnsan Hakları ile İlgili Temel Metinler*, Ankara, 1967, s. 3-6.

faktörü olarak tarımın kaynak görülmesiyle tarımdan elde edilecek gelire odaklı ekonomik sistemlerde bu dönemde ortaya çıkmıştır. Vergi sistemi de buna göre şekillenmiş ve asli vergi gelirleri topraktan elde edilen gelirlerden alınan vergilerle oluşmuştur. Sanayi devriminin hemen öncesi ortaya çıkan ve *alınacak tek verginin topraktan alınan vergi* olması gerektiğini söyleyen Fizyokrat Doktrin oluşan ekonomik sistemin ve vergi anlayışının en iyi örneklerindedir⁹⁹. Bahsedilen sistemlere yakın bir ekonomik yapıyla karşı kaşıya olan Osmanlı İmparatorluğu'nun da ilgili dönemde varlık gösteren ülkelerle benzer sorunlara sahip olması olağandır.

Osmanlı devleti kuruluşu itibariyle tarımın ekonomisindeki önemi büyük olan bir devlet olarak ön plana çıkmıştır. Önemli devlet adamlarına maaş vermek onları ödüllendirmek için verimli toprakların gelirlerini onlara maaş olarak vermesi ise çok sık görülen bir uygulamadır. Bu da toprak gelirlerinin ne kadar önemli bir faktör olduğunun iyi bir örneğidir. Diğer dönem devletleri gibi Osmanlı İmparatorluğu da topraktan önemli gelirler elde etmiştir. Bunu da diğer vergilerin yanında topraktan aldığı vergilerle sağlamıştır. O dönem için toprağın önemli bir zenginlik ve güç unsuru olduğu düşünülürse bu şekilde çeşitlendirilmiş bir vergi sistemi zenginliğin dağılımına müdahale etmeyi kolaylaştırmaktaydı. Ayrıca Osmanlı İmparatorluğu bölgeleri(eyaletleri) arasında farklı idare ve vergi ile ilgili kanunnameler çıkararak birbirinden nüfus, iklim, matematiksel konum olarak farklılaşan bölgelerini farklı şekillerde vergilendirerek adil bir gelir dağılımını hedefliyordu¹⁰⁰.

Hem bölgesel (eyaletsel) bazda tasniflemelere giderek hem de bölgelerin kendi içerisindeki vergi tasnifleri konusunda çeşitlendirmeler yaparak tahsil edilen ve kaynağı toprak olan vergiler Osmanlı Ekonomisi'nde topraktan alınan vergilerin önemli bir yer tuttuğunun bir başka kanıtı olarak karşımıza çıkmaktadır. Buraya kadar tarih boyunca verginin izlediği yol ve geçirdiği değişimlerden bahsedilmiştir. Kavramsal olarak günümüzde kullanılan anlamı ve bu kavramın oluşmasına neden olan ilkelere değinilmesi gerekmektedir.

⁹⁹ Yüksel BİLGİLİ, **Karşılaştırmalı İktisat Okulları**, 4T Yayınevi, İstanbul, 2016, s.25.

¹⁰⁰ Ünal TAŞKIN, **Rüsûm-I Örfiye**, Adıyaman Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, Tarih Okulu, 2013, s. 70.

2.4 GELİR VERGİSİNİN TARİHSEL SÜRECİ

Gelir vergisinin ortaya çıkışı 19. yüzyılın başlarında İngiltere ile Fransa arasında yaşanan ve *Napolyon Savaşları* olarak adlandırılan savaşların başlangıcından hemen öncesi olan 1798 yılına kadar uzanmaktadır. İngiltere, Fransa ile başlattığı savaşı finanse etmek amacıyla halktan tahsili basit ve ödeyicisi kolay belirlenen bir vergi arayışına girmiştir. Savaşın 15 yılı aşkın bir süreyle devam etmesi ve yürürlüğe konulan gelir vergisinin savaşın finansmandaki başarısı, onun savaş vergisi olarak isimlendirilmesine neden olmuştur¹⁰¹.

Günümüz tanımlamasına uygun olan gelir vergisinin ilk olarak İngiltere’de ortaya çıktığını söylemek yanlış olmayacaktır¹⁰².

Ortaya çıkış amacı ise savaşların yaşanmasından yaklaşık 160 yıl sonra Peacock ve Wiseman isimli iki bilim insanının yaptıkları *Sıçrama Hipotezi*¹⁰³ adlı çalışmaya dayanak oluşturmuştur. Hipoteze dayanak oluşturan olaylar savaşın ardından verginin tahsilden kaldırılmaması ve kalıcı hale gelmesi olarak karşımıza çıkmıştır. 19.(yy)’ın ortalarına geldiğimizde ise, İngiltere’yi aşip dünya çapında vergi sistemlerine eklenen kalıcı vergi hüviyetine bürünmüştür.

Yayıllık yolu takip edildiğinde 19. (yy) başlarında İngiltere’de ortaya çıkışını 19. (yy) ortalarında Kara Avrupası ve Amerika Birleşik Devleti’nde yerleşmesi izlemiştir. Son olarakta 20. (yy) başlarında Balkan Devletleri’nde ve Doğu Devletleri’nde kendine yer bulmuştur¹⁰⁴.

İlerleyen zamanda gelir vergisi kendinden beklentileri karşılamış ve bütçenin finansman kaynakları arasında en etkin konuma yükselmiştir. İngiltere’nin dönemin süper

¹⁰¹ Ali ALAYBEYK, **Gelir Vergisi Davamız**, Kenan Matbaası, Ankara, 2017, s. 52.

¹⁰² Salih TURHAN, **Vergi Teorisi ve Politikası**, İstanbul, Filiz Kitabevi, 1993, s 228.

¹⁰³ Peacock ve Wiseman’ın Sıçrama Hipotezine göre, iktisadi ve sosyal buhranlar meydana geldiğinde, kamu gelirlerinde ve dolayısıyla kamu harcamalarında bir sıçrama meydana gelir. Olağanüstülük devam ettiği sürece yine kamu harcamaları artmaya devam edecektir. Savaş, doğal afet gibi olağanüstülük hali kalktığı zaman ise, kamu gelirleri ve kamu giderleri tekrar eski haline dönmekte, yeni seyri ile devam etmekte ve kalıcılaştırmaktadır.

¹⁰⁴ Nihad SAYAR, **Amme Maliyesi**, Sermet Matbaası, İstanbul, 1966, s. 216.

gücü olarak anılmasına sebep olarak görülmüş ve diğer ülkeler nezdinde İngiltere'deki gelir vergisi sistemi kendi vergi sistemlerine entegre edilmiştir¹⁰⁵.

Günümüzde ise, gelir vergisi finansman kaynağı olma amacından çıkmıştır ve sosyal hayata devletin müdahale etme araçlarından birisi haline gelmiştir. Devlet gelir dilimleri arasında gelir eşitsizliğini modern toplumlarda gelir vergisini kullanarak gidermektedir. Böylece bireyler arasında fırsat eşitliğini sağlamaya yönelik uygulamalar geliştirmektedir. Bu da gelir vergisinin temel fonksiyonu olan gelir amacı olmanın dışında gelir dağılımına müdahale amacıyla kullanıldığını göstermektedir¹⁰⁶.

Türkiye'de ise gelir vergisinin uygulanmaya başlama süreci 1850'li yıllara dayanmaktadır. Osmanlı Devleti'nin içerisinde bulunduğu değişim ve dönüşüm akımının gerekli gördüğü finansman ihtiyacını karşılamak amacıyla yürürlüğe konulması düşünülen gelir vergisi dönemsel olarak uygulanmış ancak ülkenin içerisinde bulunduğu durum ve yaşanan aksaklıklar nedeniyle sürekli değiştirilen ve yenilenmeye çalışılan bir vergi halini almıştır¹⁰⁷. Temelde Osmanlı Devleti vergi gelirlerini ana finansman kalemi olarak kullanan bir devlet değildir. Gelir kalemleri arasında asli unsur olarak savaş ganimetleri görülmektedir¹⁰⁸. Ancak gelir vergisinin ortaya çıktığı dönemde, Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu süreç *gerileme dönemi* olarak adlandırılan döneme denk gelmektedir. Savaş mağlubiyetlerinin etkisiyle içerisine girilen gerileme dönemi savaş ekonomisine dayalı piyasayı, üretim sistemini ve nüfus yapısını olumsuz etkilemiştir. Özellikle 19. (yy) Avrupalı devletlerin nüfusları artış gösterirken, kaybedilen savaşlarında etkisiyle Osmanlı Devleti'nin nüfus sayısında bir artış görülmemiştir¹⁰⁹.

¹⁰⁵ Cafer ÖZMERT ve Orkun ŞAHİN, **Napolyon Savaşları'nın Dünya'ya Armağanı: Gelir Vergisi, İngiltere'de Gelişim Tarihi Ve Toplumsal Etkileri**, Vergi Sorunları Dergisi, 2014, 69.

¹⁰⁶ Cenker GÖKER, **Yönlendirici Vergilendirme**, Turhan Kitabevi Yayınları, Ankara, 2011, s. 21.

¹⁰⁷ Orkun ŞAHİN ve Abdullah İbrahim BÜYÜKKURT, **Gelir Vergisinin Ortaya Çıkışı Ve Türkiye'de Gelir Vergisine Geçiş Döneminde Yaşanan Tartışmalar**, Ankara Üniversitesi, s. 1.

¹⁰⁸ İlham KÜSMENOĞLU, **Cumhuriyet Dönemi Vergi Tarihi**, Oluş Yayıncılık, İstanbul, 2010, s. 57.

¹⁰⁹ Ahmed Hamdi BAŞAR, **Vergi Reformu ve Kalkınma Davamız**, Kenan Matbaası, Ankara, 1947, s. 21.

Gelir vergisinin ödeyicileri olarak görülen halkın nüfus sayısının bir kesimde artarken karşı kesimde artmıyor olması verginin tabanı açısından da kıyas farkını ortaya çıkartmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti'nde ise gelir vergisinin adının daha yoğun anılmaya başlandığı ilk zamanlar II. Dünya Savaşı ertesine denk gelen 1940'lı yıllardır. Bu savaş döneminde ve sonrasında ülkenin yönetiminden sorumlu tek partinin azınlıklardan tahsil ettiği vergilerin bütçe için önemli bir gelir unsuru olduğu göstermektedir¹¹⁰.

İlgili yıllarda tahsil edilip bütçenin finansmanında kullanılan gelir vergileri ise büyük çoğunluğu devlet çalışanları olmak üzere ücret geliri elde edenlerden de tahsil edilmiştir¹¹¹.

Günümüz Türkiye'sinde de gelir vergisinin matrahını oluşturan bileşenler incelendiğinde ücret gelirlerinin halen önemli bir oranı oluşturduğunu görmek mümkündür. Bu yapısını nedeniyle bütçe finansmanı sağlama görevi dışında piyasaya müdahale amacını gerçekleştirmek için de etkili bir yöntemdir.

2.5 VERGİNİN FONKSİYONLARI

Literatürde vergilen inceleme konusu olduğunda devletin hanehalkına karşı mali (fiskal) görevlerinin yanında mali olmayan (ekstra-fiskal) görevleri de bulunmaktadır.

2.5.1 Vergilerin Mali Amaçla Alınması

Vergilerin mali amaçla, kamu harcamalarını finanse edebilmek için alınmaları vergilerin fiskal amaçla tahsil edilmesini açıklamaktadır. Kamu harcamalarının finanse edilmesi temel amaç olarak karşımıza çıkmaktadır. Vergiler dahil olmak üzere pek çok kamu geliri türünde kamu harcamalarının finansmanı ön plana çıkmaktadır¹¹².

¹¹⁰ Mualla ÖNCEL, Ahmet KUMRULU, Nami ÇAĞAN, **Vergi Hukuku**, Turhan Kitabevi, Ankara, 2010, s. 229.

¹¹¹ KÜSMENOĞLU, s. 350.

¹¹² Naci MUTER, Kemal ÇELEBİ ve Süreyya SAKINÇ, **Kamu Maliyesi**, Emek Matbaası, Manisa, 2012, s. 131-134.

2.5.2 Vergilerin Mali Olmayan Amaçla Alınması

Söz konusu mali olmayan amaçlara ilişkin vergilerin taşıdığı sorumluluk göz önüne alındığında; çevre, sağlık, eğitim, zararlı alışkanlıkların önlenmesi gibi etkilerinden söz edilebilmektedir. Kamu harcamalarının finansmanı ve bu konuda kaynak yaratmanın yanında, ülkenin iktisadi yönden kendi giderlerini karşılayabilecek hale gelmesini sağlamak (otarşi amacı), halkı salgın hastalıklardan korumak gibi sağlık sorunlarına karşı önlemler almak (sağlık amacı) gibi amaçlarla da kullanılabilir. Bu ve benzeri ekonomik ve sosyal amaçlarla alınması vergilerin ekstra-fiskal amaçla tahsil edilmesi olarak tanımlanmaktadır¹¹³.

2.6 VERGİLEMENİN ETKİLERİ

Vergi politikalarının belirlenmesi ve değerlendirilmesi aşamasında tahsil edilecek olan vergilerin kaynağına uygun şekilde politika geliştirilmesi oldukça önemlidir. Bu aşamada konu itibarıyla emek arzının vergilendirilmesinde gerçekleşen etkilere, hanehalkından alınacak olan verginin sınırının ne olması gerektiğine değinerek bakılacak olursa;

Emek arzının kararı belirlenirken; işte geçirilen zaman, emekliliğe ayrılma yaşı ve çalışılması gereken süre, alınan eğitimin uzunluğu ve çeşidi, işe başlama yaşı v.b. birçok etken kararda etkili olmaktadır¹¹⁴.

Hanehalkının doğrudan bütçesine uygulanacak olan vergi, harcama kararını direkt etkileyecektir. Harcanabilir gelirini arttırmak isteyen birey dolaylı yoldan elde ettiği ücret gelirini arttırmak isteyecek ve bu bağlamda da emek arzını artırma yoluna gidecektir. Emek arzı kararını belirleyen etkenler nedeniyle insanlar bir noktaya kadar emeklerini arz etme yoluna gidecekler ardından doyum noktasına ulaşacaklardır. Bu doyumun ardından elde edecekleri ücret gelirinde artış yaşanması ihtimali olsa dahi bireyler daha fazla

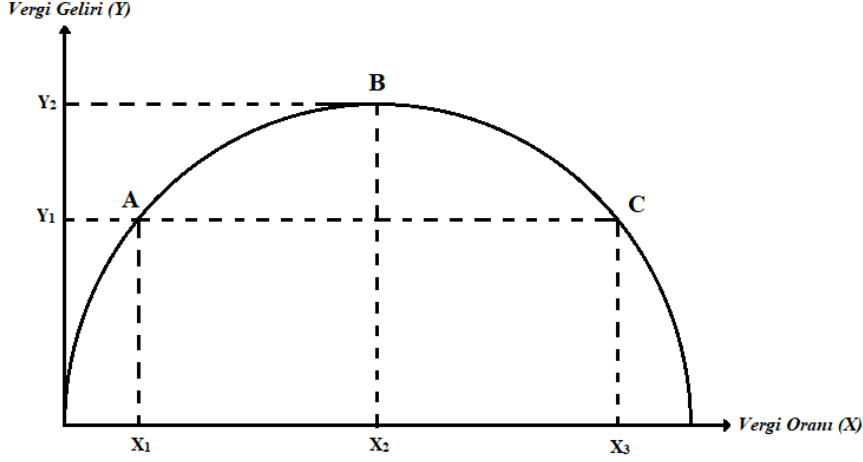
¹¹³ MUTER, ÇELEBİ ve SAKINÇ, a.g.e, s. 131-134.

¹¹⁴ Bora ELÇİN ve Mert SARAÇÖZ, **Vergileme ve İktisadi Etkinlik**, Ankara, 2012, s. 20.

çalışma ve gelirlerini arttırma yoluna değil arta kalan zamanlarını kendilerine ayırma seçeneğini değerlendirecekler¹¹⁵.

Buraya kadar anlatılan bilgiler *Laffer Eğrisi* yardımıyla açıklanacak olursa;

Şekil 4: Laffer Eğrisi

Kaynak: Arthur B. LAFFER, **The Laffer Curve: Past, Present and Future**, The Heritage Foundation, No. 1765, Haziran, 2004.

Laffer Eğrisi aşama aşama inceleme konusu yapıldığında; vergi oranlarının sıfır olduğu ve vergi oranının yüzde yüz olduğu durumlarda herhangi bir vergi kazancı doğmayacaktır.

Bunun nedeni vergi oranlarının sıfır olduğu durumda herhangi bir vergi geliri doğmayacak olması ve vergi oranlarının yüzde yüz olduğu durumda kişilerin bütün gelirlerinin vergilendirilmesi nedeniyle üretim yapmayı, vergilendirilecek olaylar meydana getirmeyecek olmalarıdır. Bu iki müstesna durumda herhangi bir vergi geliri

¹¹⁵ Coşkun Can AKTAN, **Arz-Yönlü İktisat Teorisinde Vergi İndirimleri ve Ekonomik Büyüme İlişkisi**, Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, İzmir, 1991, s. 3.

elde edilemeyecektir¹¹⁶. Tabi ki bunlar ütöpik oranlar olup güncel hayatta karşılığını bulamayan yaklaşımlardır.

Daha çok karşımıza çıkan oranlara ve durumlara eğilerek devam edilecek olursa ilk yorum noktası X_1 vergi oranı ile Y_1 vergi gelirinin kesiştikleri nokta olan A noktasıdır. *Laffer Eğrisine* göre A noktasına denk gelen izdüşüm oranında vergi oranı uygulanması durumunda hanehalkının ödedikleri vergiyi telafi edebilmek için daha fazla çalışma yoluna gitmeleri kaçınılmazdır.

Bunun bir benzeri olarakta vergi oranları olması gerekenden daha yüksek oranlarda belirlendiğinde ve ödeyicileri üzerinde bir baskı yaratmaya başladığında, vergi oranlarının yükseltilmesi sonucu birey daha fazla çalışarak eski durumunu korumayı tercih etmeyecek bunun yerine zamanını dinlenerek değerlendirmeyi tercih edecektir. Bu durum neticesinde vergi oranları yüksek belirlenmiş olsa da vergi gelirlerinin kümülatif toplamında bir azalma meydana gelecektir.

Dikkat edilmesi gereken ana kıstas piyasaya uygulanacak olan vergi oranını belirlerken elde edilecek vergi gelirini maksimum kılmaktır. Bu noktada vergi gelirleri düşük belirlemek ya da olması gerektiğinden daha fazla belirlemek vergi gelirlerinde kayba neden olacaktır.

2.4.1 Gelir Etkisi

Vergi oranlarının arttırılması sebebiyle geliri azalan bireyin, mevcut durumunu korumak adına vergilendirilen geliri kadar daha gelir elde edebilmek için çalışmayı tercih etmesine verginin *gelir etkisi* denilmektedir.

2.4.2 İkame Etkisi

Vergi oranlarında yaşanan artış sonucu bireylerin daha fazla çalışıp, vergilendirilen kısım nedeniyle bütçelerinde yaşanan kaybı telafi etmeleri yerine hiç çalışmamayı ve boş zamanı tercih etmeleri durumuna verginin *ikame etkisi* denilmektedir.

¹¹⁶ Mahfi EĞİLMEZ, **Kamu Maliyesi**, Remzi Kitabevi, 2016, s.146-148.

Şekil-4'te gösterildiği üzere Gelir ve İkame Etkilerinin birbirlerine eşit olacakları optimum bir vergi oranı düzeyi belirlenmeli ve bu orandan vergiler tahsil edilmelidir. Bu sayede vergi gelirleri maksimum noktadan elde edilmiş olacaktır. Bu durumun temel kaynağı *Gelir Etkisinin İkame Etkisinden* büyük olmasıyla açıklanmaktadır.

Benzer bir şekilde X_3 vergi oranı ile Y_1 vergi gelirinin kesiştikleri C noktasında vergi oranlarının arttırılması durumunda kişiler gelirlerini daha fazla çalışarak telafi etme yoluna gitmeyecek onun yerine boş zaman olarak değerlendirmeyi tercih edeceklerdir. Bu durumda nedeni C noktasında *İkame Etkisinin Gelir Etkisinden* büyük olmasıyla açıklanmaktadır.

Arthur Laffer'e göre X_2 noktası optimal vergi oranıdır ve vergilendirme piyasaya bu noktadan uygulanmalıdır. Bunun nedeni ise kendisinden önceki her noktada vergi oranının arttırılması sonucu bireyler telafi etme güdüsüyle daha fazla ücret geliri elde edebilmek için çalışacak ve vergi gelirleri vergi oranlarının arttırılmasıyla paralel olarak yükselecektir. Vergi gelirlerinin artma hızları yavaşlasa da artmaya devam ettiği bu noktalarda vergi oranlarındaki artış durdurulmamalı ve arttırmaya devam edilmelidir. X_2 vergi oranının üzerinde kalan oranlarda ise vergi oranlarının artışıyla birlikte yaşanan vergi gelirlerinde artış tezat bir yol izlemektedir. Bu nedenle de optimal vergi oranına ulaşana kadar vergi oranı düşürülmeli ve bireylerin boş zamanı çalışmaya tercih edişleri incelenmelidir.

Arthur Laffer'in eğri yardımıyla ulaşmaya çalıştığı amaç optimal vergi oranını bulmak ve vergi gelirlerini maksimum kılmak olduğu için kişilerin arttırılan vergi oranına verdikleri cevap daha çok çalışmak olduğu sürece vergi oranları yükseltilmeli, ancak belli bir noktadan sonra bireyler çalışmak yerine boş zamanı tercih etmeleri durumunda vergi oranları daha fazla yükseltilmemelidir. Bu yöntem ile ulaşılabilecek noktada optimal vergi oranında vergi gelirlerini maksimum kılınabilecek olan B noktasıdır.

2.7 GELİR VERGİSİNİN YAPISI

Gelir vergisini diğer vergi türlerinden ayıran başlıca özellikleri mevcut olmakla birlikte bunların başında kamu harcamalarını finanse etme görevi gelmektedir. Ayrıca,

mali fonksiyonun yanında sosyal fonksiyonu yerine getirmede kullanılan en önemli vergi oluşu diğer temel özelliklerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu fonksiyonu ise yapısını oluşturan bileşenleri sağlamaktadır.

Hayek'e göre gelir dağılımını yeniden dağıtma ve adaleti sağlama amacıyla gelir vergisi en etkili araçlardan bir tanesidir¹¹⁷. Gelir vergisi yapısı, bileşenleri, vergi matrahı, vergi tarifesi ve oranı, asgari geçim indirimi olarak sıralanmaktadır.

2.7.1 Vergi Matrahı

Vergi matrahı, tahsil edilecek verginin miktarını etkilemektedir. Bu hususta tahsil edilecek verginin hesaplanarak ortaya çıkarılmasında kıstas alınan değer ya da miktar olarak tanımlanabilmektedir¹¹⁸.

Verginin tarh olabilmesi için oluşacak olan matrahın daha önceden çıkarılmış vergi kanunları ile belirlenmiş ve matrahın oluşmuş olması gerekmektedir¹¹⁹. Matrahın belirlenmesi sürecinde iki farklı yöntem görülmektedir. Bunlardan ilki spesifik matrah diğeri ise ad-valorem matrah çeşididir.

Spesifik matrah miktar esaslı bir yapıya sahip olup, fiziki olarak vergilendirilecek olgunun ölçülebilen somut değerleriyle matrahının belirlenmesini esas alırken, ad-valorem yöntemi ise değer esaslı bir matrah belirleme yöntemidir. Matrahı belirlenecek unsur fiziki şartları üzerinden değil piyasadaki itibari değeri üzerinden matrah belirlenmesine gidilerek vergilendirilmektedir. Matrahın belirlenmesinde bu iki yöntem dünya literatüründe klavuz yöntemler olarak geniş bir uygulama alanına sahiptir¹²⁰.

¹¹⁷ Akt. Güneri AKALIN, **Kamu Ekonomisi**, Akçağ Yayınları, Ankara 2000, s. 336.

¹¹⁸ Savaş ÇEVİK, **Küreselleşen Dünyada Vergi Politikası: Vergi Politikasında Dönüşüm ve Küresel Sorunlar**, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 11, 2003, s. 14-15.

¹¹⁹ Akif ERGİNAY, **Kamu Maliyesi**, Savaş Yayınları, Ankara, 1994, s. 40.

¹²⁰ Cihan YÜKSEL, **Kamu Maliyesi**, Mersin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, Mersin, s. 40,64.

2.7.2 Vergi Tarifesi ve Oranı

Vergi tarifesi tanım itibarıyla tahsil edilecek vergi miktarını hesaplayabilmek için vergi matrahına uygulanacak işlemlerin genel adıdır¹²¹.

Gelir vergisinde vergi tarifesinin kompozisyonunu oluşturacak unsurlar matrahın büyüklüğüne, vergi ödeyicisinin kişiselleştirilmiş mükellef yapısına ve ülke ekonomisinin içerisinde bulunduğu yapıya göre değişkenlik gösterebilmektedir. Bu nedenle zamandan zamana ve kişiden kişiye değişen karmaşık bir yapıya sahiptir¹²².

Vergi tarifesi kavramını daha iyi anlaşılabilmesi ve irdelenebilmesi için öncelikle *Ortalama Vergi Oranı*, *Marjinal Vergi Oranı* kavramlarına değinilmesi gerekmektedir. Ardında vergi tarifelerinin türleri bu kavramlarında yardımıyla açıklanacaktır.

2.7.2.1 Ortalama Vergi Oranı ve Marjinal Vergi Oranı

Ortalama vergi oranı, vergi miktarının vergi matrahına bölünmesi yoluyla elde edilmektedir. Bu işlem ile vergi matrahı içerisindeki verginin oranı elde edilmiş olmaktadır. Formüle dökülmüş hali ise şu şekildedir;

$$\text{Ortalama Vergi Oranı (OVO)} = \text{Vergi Miktarı (} V_{mi} \text{)} / \text{Vergi Matrahı (} V_{ma} \text{)}$$

Marjinal vergi oranı ise ödenecek olan vergideki artış miktarının, matrahtaki artış miktarına oranlanmasıyla bulunur. Buradaki amaç ise ödenen vergide artışın matrahtaki artışa oranla nasıl bir değişiklik gösterdiğini görebilmektedir. Marjinal vergi oranının formüle edilmiş hali ise şu şekildedir;

$$\text{Marjinal Vergi Oranı (MVO)} = \text{Vergi Miktarındaki Değişme (} \Delta V_{mi} \text{)} / \text{Vergi Matrahındaki Değişme (} \Delta V_{ma} \text{)}$$

¹²¹ İltar ÜNLÜKAPLAN, **Türk Vergi Sisteminde Artan Oranılığının Ölçülmesi**, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Adana, 2011, Sayfa 387.

¹²² Halil NADAROĞLU, **Kamu Maliyesi Teorisi**, İstanbul, Beta Yayınları, 1994, s. 238, 239.

Marjinal vergi oranı kavramına değinildiği bölüm ise artan oranlı vergi tarifeleridir. Çünkü artan oranlı vergilerin üzerine inşa edildikleri soyut temellerden birisi gelirin marjinal verimler yasasına tabi olduğu varsayımdır¹²³.

Vergi tarifesinin türlerine değinildiğinde vergi oranlarının tanımlarını yaparak başlamak doğru olacaktır. Temelde vergi oranı en basit tabiriyle tahsil edilecek verginin tarh olabilmesi için vergi matrahına uygulanacak rakamsal kıstastır. Bu kıstas amaçlanan hedefe göre sabit oranlı uygulanabileceği gibi artan oranlar şeklinde değişik matrah türlerine göre vergi oranlarıyla da farklılaştırılabilir¹²⁴.

2.7.2.2 Düz Oranlı Vergi Tarifesi

Matrah ne olursa olsun ve vergi kimden tahsil edilirse edilsin alınan vergi oranının değışmediği vergi tarifesidir¹²⁵. Tahsil edilecek olan vergi oranı sabittir ve matrahta meydana gelecek ekstrem artışlara dahi cevap vermemektedir. Dünyada ve ülkemizde en belirgin örneği ise *Kurumlar Vergisi*'dir.

Hall ve Rabushka tarafından yapılan düz oran vergi tarifesi tanımına göre odak noktada tek bir vergi oranı ve çevresinde bu tek oran üzerinden yeniden açıklanacak vergi kaynakları mevcuttur¹²⁶. Düz oranlı vergi tarifesini köklü bir yeniden tanımlama ve vergi sistemine uyumlaştırma yapısı olarak görmüşlerdir.

Düz oranlı vergi tarifesiyle ilgili genel bir literatür tanımlaması yapıldığında her verginin olması gerektiği gibi tarafsız, mevcut vergi sisteminin maliyetleriyle uyum içerisinde, basit ve anlaşılır, ekonomik büyümeyi destekleyen tek oranlı bir vergi tarifesi olarak tanımlamak mümkündür¹²⁷.

¹²³ Michael A. LİVİNGSTON, **From Milan to Mumbai, Changing in Tel Aviv: Progressive Taxation in Italy, Israel, India and US**, New York University, New York, s. 8.

¹²⁴ Şerafettin AKSOY, **Kamu Maliyesi**, İstanbul, Filiz Kitabevi, 1998, s. 253.

¹²⁵ Edgar K. BROWNING ve Jacqueline M. BROWNING, **Why Not a True Flat Rate Tax?**, Cato Journal, 1985, s. 629.

¹²⁶ David HINELINE ve Philip T. GANDERTON, **Flat Tax, Equity and Politics**, 2000, s. 4-5.

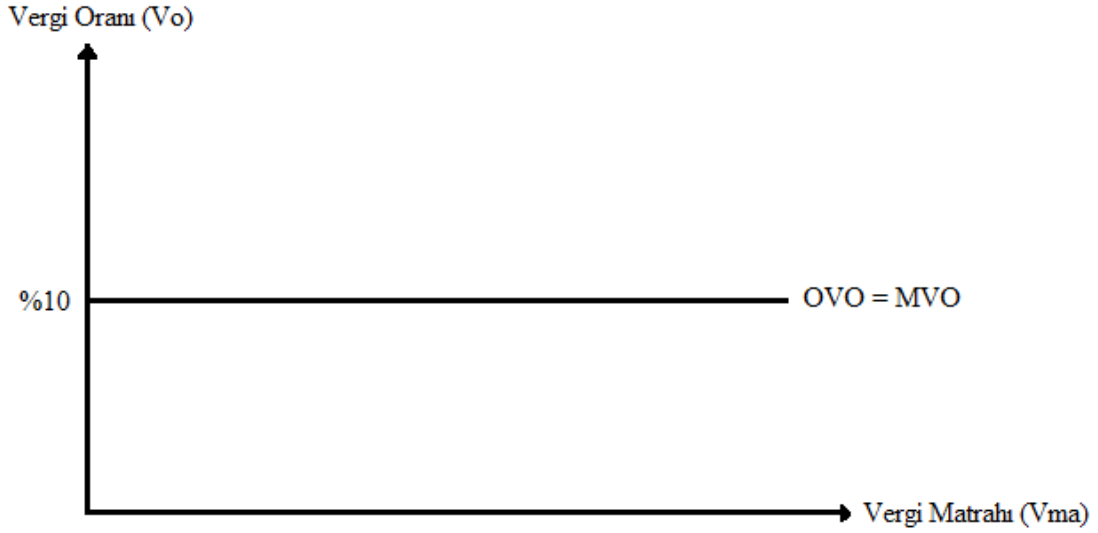
¹²⁷ Ercan TÜRKAN, **Düz Oranlı ve Tüketim Tabanlı Vergi Sistemi: ABD' de Yaşanan Tartışmalar ve Bu Tartışmalardan Çıkarılabilecek Dersler**, DPT, Yıllık Programlar ve Konjonktür Değerlendirme Genel Müdürlüğü Finansman Dairesi Başkanlığı, Haziran 1997, s. 8

Tablo 2: Düz Oranlı Vergi Tarifesi Örneği

Gelir (G)	Vergi Oranı (V _o)	Vergi Miktarı (V _{mi})
100 ₺	%10	10 ₺
10.000 ₺	%10	1.000 ₺
100.000 ₺	%10	10.000 ₺
1.000.000 ₺	%10	100.000 ₺

Tablo 2'deki örnekten de anlaşılacağı gibi vergilendirilmesi gereken gelirin artması durumunda otomatik olarak vergi miktarı da artmaktadır. Bu tarife ile gelir düzeyini yükselten bireyler vergi oranının sabit olmasına karşın daha fazla vergi ödemek durumunda kalmaktadırlar.

Şekil 5: Düz Oranlı Vergi Tarifesi Grafiği

Kaynak: Naci MUTER, Kemal ÇELEBİ, Süreyya SAKINÇ, **Kamu Maliyesi**, Emek Matbaacılık, Manisa, 2012, s.147.

Şekil 5’de gösterildiği gibi vergi oranının sabit olduğu düz oranlı vergi tarifesinde ek olarak elde edilecek bir birim gelirden elde edilecek marjinal vergi oranı sabit olacaktır. Bunun anlamı; vergi matrahı ne kadar artarsa artsın her yeni birimin ortalama vergi oranı ile marjinal vergi oranı birbirine eşit olacaktır ve Şekil 5’deki grafiksel gösterimdeki gibi Ortalama Vergi Oranı ile Marjinal Vergi Oranı birbirine eşit olarak gerçekleşecek ve yatay eksene paralel bir doğru şeklini alacaktır.

2.5.2.3 Artan Oranlı Vergi Tarifesi

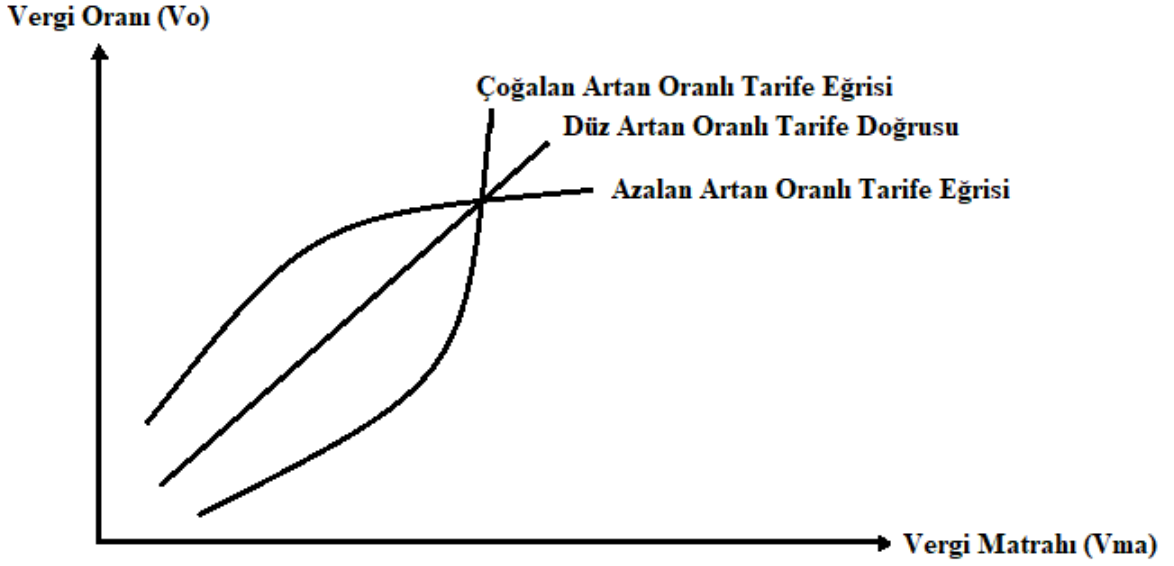
Temelde ödeme gücünü kıstas olarak alan artan oranlı vergi tarifesinde elde edilecek gelir belli matrah dilimlerine ayrılmış durumdadır ve her matrah dilimine uygulanacak bir de vergi oranı mevcuttur¹²⁸. Düz oranlı vergi tarifесinden ayrıldığı temel noktada burasıdır.

Artan oranlı vergi tarifесinde her bir basamakta vergilendirilecek olan matrahtan elde edilecek vergi geliri büyümektedir, buna paralel olarak her basamağın vergi oranı artmakta buda her defasında biraz daha fazla ödenmesi gereken vergi miktarı oraya çıkarmaktadır¹²⁹. Ancak artan oranlı vergi tarifeleri de kendi içerisinde uygulanma şekillerine göre farklı başlıklara ayrılmaktadır.

¹²⁸ Joel EMES, Jason CLEMENS, Patrick BASHAM ve Dexter SAMIDA, **Flat Tax Principles and Issues**, Fraser Institute Critical Issues Bulletin, 2001, s.12.

¹²⁹ Nihad SAYAR, **Kamu Maliyesi**, Kamu Gider ve Gelirleri Prensipleri, İstanbul, 1970, s.113.

Şekil 6: Artan Oranlı Vergi Tarifelerinin Grafiksel Gösterimi

Kaynak: Cihan YÜKSEL, Vergi Tarifelerinin Matematiksel ve Grafiksel Yorumu, Bulletin Of Economic Theory And Analysis, 2017, s.5

İlk olarak Şekil 6'daki çoğalan artan oranlı vergi tarifesinin eğrisini değerlendirilmesi ile başlanıldığında; vergilendirilmesi gereken matrah arttıkça vergi oranı artan oranlarda yükselmektedir. Bu artan oranda yükseliş elde edilen her yeni gelir için daha önceki gelirlere kıyasla daha fazla vergi ödeneceği anlamına gelmektedir.

Düz artan oranlı vergi tarifesi doğrusuna yine Şekil 6'da değinildiğinde ise; gelirden meydana gelecek artışlar eş anlı olarak vergi matrahını da arttıracaklar ancak burada ritmik bir artış söz konusu olacaktır. Her basamakta vergi oranının artışı düzenli bir şekilde önceki basamaklarla uyumlu şekilde artarak yükseliş gösterecektir.

Son olarak azalan artan oranlı vergi tarifesi eğrisinin yorumuna Şekil 6 yardımıyla bakıldığında; çoğalan artan oranlı tarifenin tam tersi bir uygulama söz konusu olacaktır. Azalan artan oranda aşamalar itibarıyla matrahta meydana gelecek artışlar vergi oranını yükseltecek ama yükseliş azalarak artan bir yükseliş olacaktır.

Her basamak kendisinden bir önceki basamaktan daha fazla vergi oranı ile şekillenmesine rağmen kendisinden önceki basamağın vergi oranının artışının altında kalarak artmış olacaktır. Bu da basamaklar itibariyle matrahların nispeten daha az oranla vergilendirilmesine yol açacaktır.

Vatandaşların vergiyi karşılarken gelirlerinden ödeyebilecekleri ölçüde vergi ödemeleri ancak adaletli bir vergileme sistemi ile mevcut olacaktır. Bu açıdan bakıldığında da vergiyi onayacak olanların artan oranlı vergi tarifelerinin kollarından hangisini seçeceklerine koyacakları hedefler yol gösterecektir.

Bu noktada günümüz dünyasında pek çok ülke adaletli bir gelir dağılımı amaç edinmiştir. Bu nedenle tahsil edilecek verginin vatandaşların ödeyebilecekleri ölçüde olması artan oranlı gelir vergileri ile mümkün kılınmaktadır. Bu nedendir ki günümüz ekonomilerinin vergi yapılarında artan oranlı vergiler olmazsa olmaz konumundadır¹³⁰.

Sonuç olarak artan oranlı vergi tarifesi karar vericilerin hedeflerine göre belirlenecek matrahlar ve oranlar itibariyle farklı şekillerde tahsil edilebilir ve piyasaya müdahale aracı olarak kullanılabilirler. Ancak yapıyı etkileyen en önemli öğelere değinildiğinde bunlar *yükseklik farkları* ve *uzunluk farkları*'dır¹³¹.

Tanımını genel itibarla yapıldığında vergi tarifelerinde yükseklik farkı, en düşük oran ile en yüksek oran arasındaki farktır. Dikkat edilmesi gereken husus sıfır noktasından değil en düşük noktadaki oranın kıstas alınmasıdır.

Uzunluk farkı ise matrahlar göz önünde alındığında en düşük matrah ile en yüksek matrahın arasında kalan tutar farkıdır. Aynı şekilde burada da sıfır en alt düzey olarak kabul edilmemekte ve ilk dilimin matrahı baz olarak alınmaktadır.

¹³⁰ Elif SONSUZOĞLU, **Ödeme Gücüne Göre Vergileme İlkesi**, İstanbul, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1997, s. 77.

¹³¹ Naci MUTER, Kemal ÇELEBİ, Süreyya SAKINÇ, **Kamu Maliyesi**, Emek Matbaacılık, Manisa, 2012, s.148.

Artan oranlı vergi tarifeleriyle ilgili çizilebilecek genel sınırlar çizildikten ve yapılabilecek tanımlamalar yapıldıktan sonra uygulamada farklılaşan noktalarına eğilmek gerekmektedir;

2.7.2.3.1 Sınıf Usulü Artan Oranlılık

Artan oranlı vergi tarifelerinden sınıf usulü artan oranlılık kişilerin vergi matrahlarının sınırları itibariyle hangi dilime giriyorsa matrahının tamamının o dilimin vergi oranıyla vergilenmesi gereğini ifade eder¹³². Vergilendirilecek dönem itibariyle bireyler elde edecek gelirlerinin tamamını isabet edecek olan vergi oranı üzerinden vergilendireceklerdir. Tablo 3 yardımı ile sınıf usulü artan oranlılık incelendiğinde;

Tablo 3: Sınıf Usulü Artan Oran Örnek Tablo

Dilimler	Matrah	Oran
1. Dilim	10.000₺ - 19.999₺	%5
2. Dilim	20.000₺ - 29.999₺	%10
3. Dilim	30.000₺ - 39.999₺	%20
4. Dilim	40.000₺ - 49.999₺	%40
5. Dilim	50.000₺ - 59.999₺	%80

Tablo 3'deki gibi yıllık toplam vergilendirilecek matrahı 35.000₺ olan bir birey düşünüldüğünde; birey dilim olarak 3. Dilim kapsamındadır. Buna uygun olarak tüm matrahı 35.000₺ olan tek vergi oranı olan %20 ile vergilendirilmektedir. Bu durumda birey 7.000₺ vergi borcu altına girmektedir.

¹³² Orhan DİKMEN, **Maliye Dersleri**, İstanbul, 1969, s. 324.

İlgili bireyin matrahının arttığını varsayarsak ve matrahı 45.000₺ olarak düşünürsek bu durumda da bireyimiz 4. dilime dahil olacak ve 45.000₺'lik matrahı %40 ile vergilendirilecektir. Bu durumda da ödeyeceği vergi 18.000₺'ye yükselecektir.

Hesaplamalarımızdan da anlaşılacağı üzere matrahın 10.000₺ artması varsayımında ödenecek vergi 11.000₺ artmaktadır. Bu durumda sınıf usulü artan oranlılığın sert ve gelir etkisi kırıncı yönünü gözler önüne sermektedir.

Özellikle yüksek enflasyon dönemlerinde eline geçen para miktarı enflasyon düzeltmeleri ve yapılan zamlar nedeniyle artan bireyler fakında olmadan üst dilimlere geçebilmekte bu nedenle aslında alım güçleri artmasa dahi yüksek gelir dilimlerinden vergilendirilebilmektedirler. Bu durumda vergilemede adalet ilkesine ters düşmekte ve adil dağılım amacını sekteye uğratmaktadır¹³³.

Sınıf usulü artan oranlılığın bu olumsuzluklarını gidermek, dinamik yapısına uygun olarak yıllık, hatta enflasyon dönemlerinde dönemsel revizyonlara gidilmesini gerektirmektedir.

Ancak sınırlı durumlar haricinde bu güncellemelerde yeterince etkili olamayacak ve farklı bir artan oranlılık sistemi uygulanması gerekecektir. İşte vergilendirme açısından daha adaletli olduğu görüşü hakim olan sistem *dilim usulü artan oranlı* vergi tarifesidir.

2.7.2.3.2 Dilim Usulü Artan Oranlılık

Dilim usulü artan oranlı vergi tarifesinde sınıf usulü artan oranlılığa göre temel fark tüm gelirin aynı vergi diliminde vergilendirilmeyip, parçalar halinde gelirini belli matrahsal bölümlere ayrılarak dilim dilim vergilendirilmesidir¹³⁴. Burada temel amaç basamak atlayarak bir üst gelir gurubuna sınırdan giren vatandaşların adaletsiz bir biçimde vergilendirilmelerini önlemektir.

¹³³ Şerafettin AKSOY, **Kamu Maliyesi**, İstanbul, Filiz Kitabevi, 1998, s. 280.

¹³⁴ Nurettin BİLİCİ ve Adem BİLİCİ, **Kamu Maliyesi**, Savaş Yayınevi, Ankara, 2017, s. 233-237.

Ülkemizde de adaletli bir gelir dağılımı hedeflenmektedir.¹³⁵ Bu noktada uygulanmakta olan sistemde dilim usulü artan oranlı vergi tarifesi sistemidir. Örnek için kullanılacak olan Tablo 4 ve 5'te 2019 yılı itibariyle Türkiye'de belirlenen rakamları dikkate alınarak aşağıdaki tablolar hazırlanmıştır;

Tablo 4: 2020 Yılı Türkiye Ücret Gelirleri İçin Dilim Usulü Artan Oran Tablosu

Gelir Dilimi	Vergi Oranı
22.000-₺'ye kadar	%15
49.000-₺'nin 22.000-₺'si için 3.300-₺, fazlası için;	%20
180.000-₺'nin 49.000-₺'si için 8.700-₺, fazlası için;	%27
600.000-₺'den fazlasının 180.000-₺'si için 44.070-₺, fazlası için;	%35
600.000-₺'den fazlasının 600.000-₺'si için 191.070-₺, fazlası için;	%40

(Kaynak: Türk Gelir Vergisi Kanunu, Madde 103, 19.01.2020'da ulaşıldı
(<http://www.gib.gov.tr/node/83951>))

Tablo 5: 2020 Yılı Türkiye Ücret Dışı Gelirler İçin Dilim Usulü Artan Oran Tablosu

Gelir Dilimi	Vergi Oranı
22.000-₺'ye kadar	%15
49.000-₺'nin 22.000-₺'si için 3.300-₺, fazlası için;	%20
120.000-₺'nin 49.000-₺'si için 8.700-₺, fazlası için;	%27
600.000-₺'den fazlasının 120.000-₺'si için 27.870-₺, fazlası için;	%35
600.000-₺'den fazlasının 600.000-₺'si için 195.870-₺, fazlası için;	%40

(Kaynak: Türk Gelir Vergisi Kanunu, Madde 103, 19.01.2020'da ulaşıldı
(<http://www.gib.gov.tr/node/83951>))

¹³⁵ HAZİNE VE MALİYE BAKANLIĞI, Kamu Stratejik Yönetim, **Orta Vadeli Mali Plan 2019-2021**, s.1, 08.10.2019 tarihinde erişildi
(http://www.sp.gov.tr/upload/xSPTemelBelge/files/019KC+Orta_Vadeli_Mali_Plan_2019-2021_.pdf)

Dilim usulünü artan oranlılığın sınıf usulü artan oranlılıktan nasıl bir farkının olduğu Tablo 4 ve 5 özelinde örnek yardımı ile açıklandığında; Türkiye sınırları içerisinde 2020 yılı itibariyle 35.000-₺ tutarında yalnızca ücret geliri elde eden bir vatandaş konu örnekleme olarak seçilsin.

Bu vatandaş ilgili yıl itibariyle yıllık 35.000-₺ kazancının ilk dilime isabet eden 22.000-₺'si için %15 oranı üzerinden 3.300-₺, geriye kalan 13.000-₺(35.000-₺-22.000-₺=13.000-₺)'si için ise 2.600-₺, toplamda 5.900-₺(3.300-₺+2.600-₺) vergi ödeme sorumluluğu altına girecektir. Halbuki sınıf usulü artan oranlılık sistemi ülkemizde mevcut olsa ve bu tarife kompozisyonu ile mükellef vergilendirilse matrahının isabet ettiği ikinci dilim üzerinden tüm matrahı vergilendirilecek ve 7.000-₺(35.000₺X0,20=7.000-₺) vergi ödemek durumunda kalacaktır. Mevcut dilim usulü artan oranlılık sistemi ile mükellef 1.100-₺(7.000-₺-5.900-₺=1.100-₺) daha az vergi ödemektedir.

Matrahlar büyüdükçe vergi oranları artmakta ve vatandaşlar matrahlarının dilimlere isabet eden kısımlarıyla vergilendirilmektedir. Bu da her halükarda amaç edinilen adaletli gelir dağılımını sağlama konusunda pozitif etki yaratmaktadır.

2.7.3 Asgari Geçim İndirimi

İndirim temelde iki farklı şekilde uygulanabilmektedir. Birinci yöntemde gelir bireyin ailesinin yaşamını ve kendi yaşamını idame ettirebilecek kadar olan kısmından vergi alınmaması yoluyla uygulanırken, ikinci tipte ise hem birinci yöntemi kapsayan bir uygulama benimsenmekte hem de daha üst seviye gelir durumuna haiz kişilerin aynı şekilde geçimlerini sağlayabilecekleri kısım vergi hesaplamasından dışarıda bırakılarak gerçekleştirilmektedir¹³⁶. Bu şekilde uygulamada temel amaç ise kişilerin sadece yaşamlarını devam ettirebilecekleri gelir düzeyinde vergi ödeme güçlerinin olmayacağı varsayımdır.

Bireylerin yaşamlarını devam ettirebilecekleri seviyenin belirlenmesi hususunda ödeme gücüne ulaşmakta ve onun üzerinde devam etmekte fayda vardır. Bağımsız değişkenler hesaba doğru katıldığında ve ülke konjonktürüne uygun politikalar

¹³⁶ Nurettin BİLİCİ ve Adem BİLİCİ, **Kamu Maliyesi**, Savaş Yayınevi, Ankara, 2017, s. 231.

belirlendiğinde oldukça etkili bir hanehalkı destek uygulaması ortaya çıkacaktır. Tanım itibariyle de kişinin elde ettiği gelirden kendisinin ve aile üyelerinin sayılarına oranlı miktarının vergilendirilmemesi olarak tanımlanabilmektedir¹³⁷.

Tanımlamadan yola çıkarak en az geçim indiriminin özel durumlara nasıl dönüştürüldüğünden bahsedilirse; bireyin medeni durumuna, evli ise sahibi olduğu çocuk sayısına, eğer var ise ebeveynlerinden ya da ailenin diğer üyelerinden bakma sorumluluğu olduğu kişi sayısına göre değişkenlik gösterebilmektedir. Değişkenler karar vericiler tarafından ülkenin hedefi olan politikalar çerçevesinde belirlenmektedir¹³⁸.

Türkiye için uygulanan asgari geçim indirimi oranlarına bakıldığında yalnızca düşük gelir gruplarının elde edecekleri gelirin vergilendirilmesi önleme amacı güdülmekte onun yanında çeşitli demografik olarak belirlenen politikalara hizmet amacı da güdülmek olduğunu görmek mümkündür. Özellikle genç nüfus oranının giderek azalmaya başladığı ve yeterli doğum hızının bunu takip edemediği durumlarda, yüksek oranda yaşlı nüfus ile baş başa kalma tehlikesi ortaya çıkmaktadır. Bu açıklamalar ışığında Türkiye’de uygulanmakta olan *Asgari Geçim İndirim Sistemi* Tablo 6’ aracılığı ile gösterilmiştir.

Tablo 6: Asgari Geçim İndirimi Oranları

Ücretlinin kendisi için	%50
Çalışmayan ve herhangi bir geliri olmayan eşi için	%10
Çocukların her biri için ayrı ayrı olmak üzere ilk 2 çocuk için	%7,5
Üçüncü çocuk için	%10
Diğer çocuklar için	%5

(Kaynak: Gelir Vergisi Kanunu, 32. Madde)

Tablo 6 incelendiğinde üçüncü çocuk için verilen %10 asgari geçim indirimi oranı ilk olarak dikkati çekmektedir. Buradan anlaşılan ise karar vericilerin üçüncü çocuğa kadar aile yapılanmasını amaçladıkları ve nüfusu artış yönünde destekledikleridir. İlk iki çocukta birbirinden ayrı olarak verilen %7,5’luk oran üçüncü çocukta %10 gibi bir orana yükselmekte ardında gelecek olan çocuklarda ise %5’e düşmektedir. Kırılmanın yaşandığı

¹³⁷ Abdurrahman AKDOĞAN, **Kamu Maliyesi**, Ankara, Gazi Kitabevi, 2005, s. 230.

¹³⁸ Özhan ULUATAM, **Kamu Maliyesi**, İmaj Kitabevi, Ankara, 2009, s. 368.

%10 oranlı üçüncü çocuk noktası yorumların temel dayanağıdır. Karar vericiler işte bu sayede gerekli gelir dağılımına müdahalenin yanında amaçladıkları nüfus politikalarına da uygun seçimler yapmaktadırlar.

Bu oranlar belirlenirken kişilerin yaşamlarını devam ettirebilmeleri için gerekli sınır olarak bahsedilen noktanın ise yaşamı devam ettirmek için gerekli olan fizyolojik ihtiyaçlar mı yoksa sosyal ve kültürel açıdan gelişmiş bir birey olma yolunda kişisel gelişim aktivitelerine katılan, sinema, tiyatro v.b. sosyal aktivitelerden mahrum kalmayan birey modelimi baz aldığı konusunda fikir ayrılıkları vardır¹³⁹. Fikir ayrılıklarına bir nebze de olsun açıklama getirebilmek için konuya ülkelerin gelişmişlik düzeylerini baz alınarak incelendiğinde; gelişmiş ülkeler sosyal özelinde etkin bir insan olarak yaşamının gerekleri ne ise onları sağlamanın asgari geçim indirimi kapsamına girmesi gerektiği yönünde politikalar belirlemektedirler. Gelişmekte olan ülkelere ise yaşanan çeşitli sorunların beraberinde getirdiği fizyolojik ihtiyaçlara duyulan önemi, asgari geçim indiriminin kapsamının temel ihtiyaçlar çerçevesinde belirlenmesi gerektiğini şeklinde oluşturmuşlardır¹⁴⁰.

2.8 TÜRKİYE’DE GELİR VERGİSİNİ OLUŞTURAN KAZANÇ TÜRLERİ

Gelir vergisine konu kazanç türleri madde madde sayılmaya başlanmadan önce gelirlerin temel özelliklerine kısaca değinildiğinde; gelirlerin kişisel olduğu, yıllık dönemler baz alınarak dönemlere ayrıldığı, elde edilmiş olma kıstasına göre mahiyet kazandıkları ön plana çıkmaktadır. Ayrıca gerçek ve safi olmalarının yanında son olarakta gelirler, kazançlar ve iratlar genel toplam alınarak değerlendirilirler. Bu kıstaslar üzerinden hareketle *Gelir Vergisi Kanunu’nun 2. Maddesine* değinerek gelir vergisinin konusu olan kazanç türleri açıklandığında;

2.8.1 Ticari Kazanç

Ticari kazancın neleri kapsadığına bakıldığında bunların tek tek neler olduğu kanunda belirtilmiş ve her türlü ticari, sınai faaliyetten elde edilen kazanç ticari kazanç

¹³⁹ Orhan DİKMEN, *Maliye Dersleri*, İstanbul, 1969, s. 42.

¹⁴⁰ Abdurrahman AKDOĞAN, *Gelir Vergisi Açısından Vergi Adaletine Teknik Bir Yaklaşım*, Ankara, 1980, s.26-27.

sayılır açıklaması *Gelir Vergisi Kanununun 37. Maddesinde* yapılmıştır. Aşağıda bu kazanç türlerini sıralandığında;

- *“Maden, taş ve kireç ocakları, kum ve çakıl istihsal yerleri ile tuğla ve kiremit harmanlarının işletilmesinden elde edilen kazançlar,*
- *Coberlik işlerinden elde edilen kazançlar,*
- *Özel okul ve hastanelerle benzeri yerlerin işletilmesinden elde edilen kazançlar,*
- *Gayrimenkullerin alım, satım ve inşa işleriyle devamlı olarak uğraşanların bu işlerinden elde edilen kazançlar,*
- *Kendi nam ve hesaplarına menkul kıymet alım-satımı ile devamlı olarak uğraşanların bu faaliyetlerinden elde edilen kazançlar,*
- *Satın alınan veya trampa suretiyle iktisap olunan arazinin iktisap tarihinden itibaren 5 yıl içinde parsellenerek bu müddet içinde veya daha sonraki yıllarda kısmen veya tamamen satılmasından; elde edilen kazançlar,*
- *Diş protezciliğinden elde edilen kazançlar”* şeklinde kanunda belirtilmiştir.

Ayrıca öz olarak ticari kazanç sayılabilecek uygulamaların en önemli özelliği devamlı olmalarıdır. Bunun yanında emek ve sermaye ortaklaşa hareket etmeli ve organizasyon içerisinde buluşmalıdırlar. Bu kıstaslar çerçevesinde kanunda sayılmamış olsa dahi basit ve gerçek usulde gelir elde edilen işler ticari kazancın konusuna örnek oluşturabilirler¹⁴¹. Ayrıca gerçek kişiliği aracılığı ile ortaklık şirketlerine kollektif ortak olanların, paylı komandit ortaklarında komandite ortaklarının gerçek kişilikleri aracılığı ile elde ettikleri kazançlar şahıslarına bağlı olduğu için birer ticari kazançtır¹⁴².

¹⁴¹ Kadir SARICA, **2015 Takvim Yılında Tam Mükelleflerce Elde Edilen Ticari Kazancın Tespitine İlişkin Esaslar**, Vergi Dünyası, 2016, s. 1.

¹⁴² Mehmet TOSUNER ve Zeynep ARIKAN, **Türk Vergi Sistemi**, Kanyılmaz Matbaası, İzmir, 2017, s. 40-41.

2.8.2 Zirai Kazanç

En basit tanımıyla zirai faaliyetlerin yürütülmesi nedeniyle elde edilen kazançlar zirai kazanç olarak tanımlanabilmektedir¹⁴³. Zirai faaliyetlerin kapsamına ise hangi uygulamaların girdiği *Gelir Vergisi Kanunu'nun 52. Maddesinde* açıklanmaktadır.

Zirai kazancın tanımından yola çıkarak hangi işlerin zirai faaliyetin konusunu oluşturduğuna bakıldığında; “*arazide, deniz, göl ve nehirde, ekim, dikim, bakım, üretime, yetiştirme ve ıslah yollarıyla veyahut doğrudan doğruya doğadan yararlanmak suretiyle nebat, orman, hayvan, balık ve bunların mahsullerinin üretilmesini, avlanmasını avcılar ve yetiştiricileri tarafından muhafazasını, taşınmasını, satılmasını veya bu mahsullerden sair bir şekilde faydalanılmasını ifade etmektedir*”. Kanun koyucu bu yöntem ile genel bir tanımlama yoluna gitmiştir, ayrıca devamında yaptığı ek açıklamalar ile kanunun genel yapısını irdeleyerek detaylı açıklama yollarına da gidilmiştir.

Zirai faaliyet konusu çiftçi adı verilen gerçek kişiler tarafından icra edilmelidir¹⁴⁴. Çiftçinin tanımı buradan yola çıkarak zirai faaliyet konusu işlerle meşgul olan ve bu uğraşı sonucu zirai kazanç elde eden gerçek kişiler olarak tanımlanabilmektedir.

2.8.3 Ücret Geliri

Ücret geliri temelde bir işverene bağlı olarak çalışan erbabların arz ettikleri emeklerine karşılık kazandıkları paralar ya da para ile ölçülebilen değerlerdir. *Gelir Vergisi Kanununun 61. Maddesine* bakıldığında da ücret şu şekilde tanımlanmıştır; “*ücret geliri için işverene tabi belirli bir işyerine bağlı olarak çalışanlara hizmetleri karşılığı verilen para ve ayınlar ile sağlanan ve para ile temsil edilebilen menfaatlerdir*”.

Kanundan yapılan alıntıyı yorumlayarak ücret gelirinin ayrıntılı açıklamasını yapıldığında; işverene tabi olma kavramı, emek arz eden kişiyi işe alıp ona emirler verebilen kişiyi belirtmektedir. Belirli bir işyerine bağlı olmaktan kasıt ise yapılmakta olan meslekle ilgili olmak koşulu ile bu işi yapmaya elverişli olan yerde işi yapmayı

¹⁴³ Sabri ODAK, **Zirai Kazançlar**, İstanbul Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası, s. 1

¹⁴⁴ Alaattin CEYHAN ve Cevdet TİK, **Zirai Kazançların Vergilendirilmesi**, Lebib Yalkın Mevzuat Dergisi, s. 1.

belirtmektedir. Ödemelerin sunulan hizmete karşılık olarak yapılması, verilen ücretin alınacak olan hizmetle doğrudan doğruya bağlantılı olmasını ifade eder. Son olarakta ödemenin para veya para ile ölçülebilecek ayınlar yoluyla yapılması unsurunda anlatılmak istenen, ücret ödemesinin ya direkt para ile ya da ödendiği an ve ortamdaki ayının para ile ölçülebilen değerine göre yapılması gereğini belirtmektedir¹⁴⁵.

2.8.4 Serbest Meslek Kazancı

Serbest meslek kazancı *Gelir Vergisi Kanununun 65. Maddesinde* şu şekilde tanımlanmıştır; “*sermayeden ziyade şahsi mesaiye ilmi veya mesleki bilgiye veya ihtisasa dayanan ve ticari mahiyette olmayan işlerin iş verene tabi olmaksızın şahsi*

sorumluluk altında kendi nam ve hesabına yapılmasıdır”. Bunun yanında serbest meslek erbablığı ile yapılacak olan her türlü iş sonucu elde edilen kazançta serbest meslek kazancı kapsamındadır¹⁴⁶.

Serbest meslek kazancının kanuni tanımında yola çıkılarak unsurlarından bahsedildiğinde aşağıda yazılı olan şu maddeleri içermesi gerekmektedir;

- Sermaye bedeli ekleyerek kazanç elde edilmesinden ziyade, kişisel bilgi birikimi ve mesleki yeterlilik esasını baz alması,
- Ticari bir amaç gütmemesi,
- Herhangi bir işverene bağlı olmaksızın erbabın kendi şahsı için bu hizmeti sunuyor olması,
- Son olarak süreklilik arz ediyor olması gerekir¹⁴⁷.

Bu unsurlar bir araya gelerek eksiksiz bir şekilde gerçekleştiğinde serbest meslek kazancının oluşması için gerekli bütün unsurlar sağlanmış olacaktır.

¹⁴⁵ Hakan BAY ve Ahmet İNNECİ, **Vergi Adaleti Açısından Türkiye’de Ücret Gelirlerinin Vergilendirilmesi**, International Journal of Public Finance, 2017, s. 198-199.

¹⁴⁶ Yüksel KOÇ, **Serbest Meslek Kazancı**, s. 1, 16.02.2019 tarihinde erişildi (http://www.izmimod.org.tr/docs/serbest_meslek_kazanci.pdf)

¹⁴⁷ Murat YILDIZ, **Serbest Meslek Kazancının Vergilendirilmesi**, Yıldız YMM Denetim ve Danışmanlık, Ankara, 2003, s. 1.

2.8.5 Gayrimenkul ve Menkul Sermaye İratları

Gayrimenkul sermaye iradı *Gelir Vergisi Kanununun 70. Maddesinde*, menkul sermaye iradı ise *Gelir Vergisi Kanununun 75. Maddesinde* tanımlanmış ve hangi işlemlerin bu kapsamda değerlendirileceği açıklanmıştır.

Gayrimenkul sermaye iradı kanunda sayılan işlemler kapsamında “*mal ve hakların sahipleri, mutasarrıfları, zilyedleri, irtifak ve intifa hakkı sahipleri veya kiracıları tarafından kiraya verilmesinden elde edilen gelirleri gayrimenkul sermaye iradı*” olarak kabul etmektedir. Menkul sermaye iradında ise iradın özünü anlayabilmek için *Gelir Vergisi Kanununun 75. Maddesine* bakılması yeterli olacaktır. “*Sahibinin ticari, zirai veya mesleki faaliyeti dışında nakdi sermaye veya para ile temsil edilen değerlerden müteşekkil sermaye dolayısıyla elde ettiği kar payı, faiz, kira ve benzeri iratlar menkul sermaye iradıdır*”.

2.8.6 Diğer Kazanç ve İratlar

Diğer kazanç ve iratlar temelde değer artış kazançları ve arızı kazançlar olmak üzere iki yapıya bir şemadan meydana gelmektedir.

Değer artış kazancıyla başladığında; literatürdeki ikamesi olarak kullanılan terimin *elden çıkarma* olarak kullanıldığını söylemekte fayda vardır. Değer artışı herhangi bir hakkın veya malın, satılmasında, devrinde veyahut temlikinde, takasında, ticaret şirketlerine ortakların koyduğu sermaye olarak ortaya çıkmasında, son olarakta devlet tarafından kamulaştırılmasında geçerli olan bir terimdir. Arızı kazançlar ise devamlılığı bulunmayan yani tek sefere mahsus olan ve serbest meslek faaliyeti icrasında ortaya çıkan olgu sonucu elde edilen kazançlardır¹⁴⁸.

2.9 GELİR VERGİSİNİN BİLEŞENLERİ

Gelir Vergisinin bileşenleri değerlendirildiğinde pek çok işlem ve olgudan gelir vergisi kesildiğini görmek mümkündür. Bu çalışmada bileşen olarak değerlendirmeye tabi tutulan unsurlar ise yazının ilerleyen bölümlerinde yapılan

¹⁴⁸ Nurettin BİLİCİ, *Türk Vergi Sistemi*, Savaş Yayınevi, Ankara, 2015, s. 61-67.

tasniflerde oransal ağırlık sırasına göre değerlendirilen; gelir vergisi tevkifatı, basit usulde gelir vergisi, beyana dayanan gelir vergisi ve gelir üzerinden alınan geçici vergi tanımlamaları üzerine gerçekleştirilmiştir.

2.9.1 Gelir Vergisi Tevkifatı

Tevkifatın kelime anlamı incelendiğinde Arapça ve Farsça karışık bir kökenden geldiği görülmektedir. Basit anlamında yapılan parasal kesintiler olarak ifade edilen Tevkifat kelimesinin Türkçedeki tam karşılığı ise para ile ilişkili konularda yapılan kesintilerdir¹⁴⁹. Türk Vergi Sistemi'nde ise vergi kanunlarına dayanan tevkifat vergi ödeyicisi ile verginin tahsilatından sorumlu olan vergi dairesinin vergi sorumlusunu da içini alan karşılıklı muhatap olma durumunu ifa etmektedir¹⁵⁰.

Gelir Vergisi Kanunu'nun 94. Maddesi uyarınca, gelir türlerinden yine aynı yasada belirtilen oranlar itibariyle yapılan kesintilere gelir vergisi tevkifatı denilmektedir. Farklı faaliyet konularına ilişkin değişken tevkifat oranları, ilgili muamelelerin vergilerine uygulanmakta ve vergiler bu oranlar üzerinden tevkifata tabi tutulmaları sağlanmaktadır. Ancak genel itibariyle gelir vergisinden yapılacak kesintilerden bahsedildiğinden gelir vergisi tevkifatı olarak değil gelir vergisi stopajı olarak adlandırıldığı görülmektedir.

Buradan anlaşılacak olan dolaylı vergiler söz konusu olduğunda, tevkifat olarak adlandırılan parasal kesintilerin dolaysız vergiler mevzu bahis olduğu zaman stopaj olarak adlandırıldığıdır. Stopaj kelime anlamı olarak kaynaktan kesme olarak kullanılmakta ve ödemeye esas kişinin alacaklı olan kişiye kesinti yaparak kalan tutarı ödemesi sonucu gerçekleştirmesidir. Gelir olarak bu ödemeyi alacak olan kişi kanunda belirtilen stopaj oranında kesinti yapılarak gelirini elde etmektedir¹⁵¹.

¹⁴⁹ TÜRK DİL KURUMU, Türk Dil Kurumu Sözlükleri, **Genel Türkçe Sözlük**, 29.10.2019 tarihinde erişildi. (<https://sozluk.gov.tr/>)

¹⁵⁰ Zihni KARTAL, **KDV Tevkifatı Konusundaki Son Düzenlemeler (Tam Tevkifat)**, 2012 Mart-Nisan, Mali Çözüm Dergisi, s.97-105.

¹⁵¹ Serhat ERDEN, **Vergi Tevkifatı Nedir?**, Güncel Mevzuat ve Ekonomi, Alomaliye.com, 24.05.2019, 19.01.2020 tarihinde erişildi. (<http://www.alomaliye.com/2019/05/24/vergi-tevkifatı-nedir/>)

2.9.2 Basit Usulde Gelir Vergisi

Gelir vergisine tabiyet konusunda gerçek usulde gelir vergisine tabi olanlar ve basit usulde gelir vergisine tabi olanlar olmak üzere ikili bir tasnifleme yöntemine gidilmiştir. Aradaki farktan yola çıkarak basit usulün tanımını yapıldığında; gerçek usule tabi olan mükellefler KDV, Stopaj ve Gelir Vergisi vb gibi farklı vergilerinde ödeyicisi konumunda olurken basit usulde kazan elde edenler ise yalnızca basit usulde elde ettikleri kazancın vergisini ödemekle yükümlüdürler.

Genel bir tanımlamayla ilgili yıl itibariyle gerekli tutarsal sınırları aşmayan ve kendi işinde bir fiil çalışan, başında duran mükelleflerin gelirlerinden elde ettikleri kazançlar basit usulde vergilendirilir. 2019 yılı itibariyle basit usule tabi olarak vergilendirilmenin genel şartları ise şu şekildedir;

1. *“Kendi işinde bir fiil çalışmak veya başında bulunmak,*
2. *İşyeri mülkiyetinin iş sahibine ait olması halinde emsal kira bedeli kiralananmış olması halinde yıllık kira bedeli toplamı büyükşehir belediye sınırları içinde, 2019 takvim yılı için 9.000-TL’yi aşmamak, diğer yerlerde 2019 takvim yılı için 6.000-TL’yi aşmamak,*
3. *Ticari, zirai veya mesleki faaliyetler dolayısıyla gerçek usulde gelir vergisine tabi olmamak,”* şeklinde sıralanabilmektedir.¹⁵²

2.9.3 Beyana Dayanan Gelir Vergisi

Devlet tarafından tahsil edilecek vergi miktarını direkt olarak etkileyecek unsurların vergilendirilmesi sonucu mükellefin matrahında yaşanacak artışları bir beyanname yoluyla vergi dairesine bildirmesiyle gerçekleşen vergilendirme yöntemidir. Vergi tahsildarı konumunda bulunan vergi daireleri bu beyanları baz almak suretiyle verginin tarh işlemini gerçekleştirmektedirler.

Beyanname vermek suretiyle gerçekleştirilecek tarh işlemlerinde beyanda bulunun mükellefin tarha konu işlemleri ve bu kapsamda yapılacak ilgili giderleri en doğru şekilde

¹⁵² GELİR İDARESİ BAŞKANLIĞI, **Basit Usule Tabi Mükellefler İçin Vergi Rehberi**, Mükellef Hizmetleri Daire Başkanlığı, Yayın No: 297, 2019, s. 2.

bileceği ve en doğru şekilde de beyan edeceği varsayımı ile işlem yapılmaktadır. Beyanda bulunan mükellefe son derece yüksek güven üzerine kurulu olan bu karine sisteminde hem ilgili ödeyicinin sürecin her aşamasında aktif rol alması sağlanırken hem de vergi bilinci oluşması sağlanmaktadır.¹⁵³

Bu noktada vergi bilinci oluşan mükelleflerde vergi kaçırmanın düşürülmesi sağlanmak istenmekte ayrıca mükellefin kendi rızası ve isteği ile vergilendirilecek güven duygusu sağlanılması amaç edinilmektedir.

2.9.4 Gelir Vergisinden Alınan Geçici Vergi

Modern ekonomilerde geçici vergi uygulama alanı bulmakta ve pek çok ülke tarafından vergi sistemi içerisinde değerlendirilmektedir. Dünya’da ilk olarak uygulaması 1920’de Almanya’da görülmektedir. Almanya’nın ardından Amerika Birleşik Devletleri ve Fransa geçici vergiyi vergi kompozisyonlarına alan diğer ülkeler olmuşlardır. Türkiye’de ise ilk uygulaması 1981 yılında *peşin vergi* olarak ortaya çıkması ile yaşanmıştır. 1981 yılında günümüz yapısına ve oranlarına kadar geçirdiği süreçler göz önünde bulundurulduğunda şu anki yapısına 2006’da ulaştığı görülmektedir.¹⁵⁴

Kazançların vergilendirilmesi noktasında vergi gelirlerini enflasyondan korumak amacıyla ve vergi ödeyicilerinin ödeyecekleri vergileri yıla yayarak tahsilatını kolaylaştırmak amacıyla yıl içerisinde belli zamanlarda tahsil edilen vergilere geçici vergi denilmektedir. Kazançların tahsilatının öne alınması suretiyle tahsil edilen bu vergiler geçici vergi beyannamesi ile beyan edilmektedir.

2.10 GELİR VERGİSİNİN FONKSİYONLARI

Vergi türleri içerisinde diğer vergilerin olduğu gibi gelir vergisinin de mali (fiskal) ve mali olmayan (ekstra-fiskal) görevleri bulunmaktadır.

¹⁵³ Cansu Sevinç CEYHAN ve Ersan ÖZ, **Vergi İncelemesinde Sebebiyle Doğan Zararlardan İdarenin Sorumluluğu**, Vergi Raporu Dergisi, 2019 Ocak, s. 101-112.

¹⁵⁴ Ersan ÖZ, “**Son Dönemde Geçici Vergi Sorunsalı**”, Dünya, 26.02.2016, 29.10.2019 tarihinde erişildi. (<https://www.dunya.com/gundem/son-donem-gecici-vergi-sorunsali-haberi-308913>)

2.10.1 Gelir Vergisinin Mali Amaçla Alınması

Gelir vergisinin, kamu harcamalarını finanse edebilmek için alınması gelir vergisinin fiskal amaçla tahsil edilmesini açıklamaktadır. Kamu harcamalarının finanse edilmesi vergilerin klasik amaçları arasında yer almakta ve bu özelliğini gelir vergisinde de göstermektedir. Gelir vergisi de dahil olmak üzere pek çok kamu geliri türünde de kamu harcamalarının finansmanı ön plana çıkmaktadır¹⁵⁵.

2.10.2 Gelir Vergisinin Mali Olmayan Amaçla Alınması

Devlete gelir sağlamanın yanında gelir vergisi sosyal amaçlarla da tahsil edilmektedir. Söz konusu mali olmayan amaçlara ilişkin gelir vergisinin taşıdığı sorumluluk göz önüne alındığında; eğitim, sağlık ve kültürel etkileri desteklemek amacıyla tahsil edildiğinden söz edilebilmektedir. Bu sayılan etkilerin yanında gelir vergisi yerli üretimin teşviki, yapısal niteliğin bilinçli bir şekilde istenilen sektörlere yönlendirilmesi gibi amaçlarla da tahsil edilebilmektedir. Bu ve benzeri ekonomik ve sosyal amaçlarla alınması gelir vergisinin ekstra-fiskal amaçla tahsil edilmesi olarak tanımlanmaktadır¹⁵⁶.

¹⁵⁵ Naci MUTER, Kemal ÇELEBİ ve Süreyya SAKINÇ, **Kamu Maliyesi**, Emek Matbaası, Manisa, 2012, s. 131-134.

¹⁵⁶ MUTER, ÇELEBİ ve SAKINÇ, a.g.e, s. 131-134.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE 2000 – 2018 YILLARI ARASINDA KAMU GELİRLERİ İÇERİSİNDE GELİR VERGİSİNİN YERİ VE GELİR DAĞILIMI ANALİZİ

İkinci bölümde çalışmanın konusuna dönem aralığına uygun olarak Türkiye özelinde 2000 ve 2018 yılları arası merkezi bütçe gelirleri, dolaysız vergiler ve gelir vergisi tutarları özelinde ayrıntılı incelemelere tabi tutularak seçilmiş ülke örnekleri bazında karşılaştırılarak kıyaslanacaktır.

3.1 TÜRKİYE’DE GELİR VERGİSİNİN KAMU GELİRLERİ ARASINDAKİ DAĞILIMININ ANALİZİ

Değişen dünya ile devletlerde değişim süreci içerisine girmişlerdir. Modern maliye anlayışı çerçevesinde nasıl ki vergi sadece gelir unsuru olarak tahsil edilmeyip piyasaya müdahale aracı olarak görülebiliyorsa, değişen dünya ile bütçeye gelir unsuru olarak katılabilecek ilave kalemlerde ortaya çıkmaktadır. Çalışmanın bu bölümünde, Türkiye Cumhuriyeti’nin 2000-2018 yılları arasındaki Merkezi Bütçe gelirleri içerisindeki Gelir Vergisi tutarını oransal olarak incelenecektir.

Tablo 7: 2000-2018 Yılları Arasında Merkezi Bütçe Gelirleri Arasında Vergi Gelirlerinin Payı

Yıllar	Merkezi Bütçe Gelirleri	Vergi Gelirleri	Vergi Gelirlerinin Merkezi Bütçe Gelirleri İçerisindeki Payı
2000	33.440.143,00	26.503.698,00	79,26%
2001	51.542.970,00	39.735.928,00	77,09%
2002	75.592.324,00	59.631.868,00	78,89%
2003	100.250.427,00	84.316.169,00	84,11%
2004	110.720.859,00	90.076.861,00	81,35%
2005	137.980.944,00	106.929.227,00	77,50%
2006	173.483.430,00	137.480.292,00	79,25%
2007	190.359.773,00	152.835.111,00	80,29%

2008	209.598.472,00	168.108.960,00	80,21%
2009	215.458.341,00	172.440.423,00	80,03%
2010	254.277.435,00	210.560.388,00	82,81%
2011	296.823.602,00	253.809.179,00	85,51%
2012	332.474.895,00	278.780.848,00	83,85%
2013	389.681.985,00	326.169.164,00	83,70%
2014	425.382.787,00	352.514.457,00	82,87%
2015	482.779.900,00	407.818.455,00	84,47%
2016	554.139.502,00	459.001.741,00	82,83%
2017	630.489.857,00	536.617.206,00	85,11%
2018	757.996.435,00	621.536.356,00	81,99%

(**Kaynak:** Kamu Mali Yönetimin ve Dönüşüm Genel Müdürlüğü, **1924-2018 Bütçe Gelir ve Gider Gerçekleşmeleri**, 02.03.2020'da erişildi. (<https://www.hmb.gov.tr/bumko-butce-buyuklukleri-ve-butce-gerceklesmeleri>))

2000-2018 yılları arasındaki dönem genel itibariyle incelendiğinde vergi gelirlerinin merkezi bütçe gelirleri içerisindeki payının ortalama olarak %81 dolayında gerçekleştiği görülmektedir. Analize tabi dönemin başları olan 2000-2001 yıllarının tablo 7'nin geri kalanına göre daha düşük olarak oranla devam eden birkaç yıl içerisinde ortalama değere yaklaştığı görülmektedir.

Özellikle IMF ile yapılan stand-by anlaşmalarının da etkisiyle piyasaya müdahale etme amacı güden politikası anlayışının hakim olduğunu 2000'li yılların başında vergi gelirlerinin merkezi bütçe gelirleri içerisindeki payının artmış olduğunu görülmektedir. 2005 ve 2006 yıllarda ise oranın düşmesine temel sebep olarak 2006-2008 yılları arasında kapsayan orta vadeli planın içerisinde bulunan yoksullukla mücadele programı gereği uygulanacak olan genişletici maliye politikaları sebep görülmektedir¹⁵⁷.

¹⁵⁷ Metin BAYRAK ve Osman Cenk KANCA, **2008 Yılı Küresel Finans Krizinin Türkiye'de Bazı Makroekonomik Değişkenler Üzerine Etkisi Ve Uygulanan Maliye Politikalarının Cevabı**, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Maliye Sempozyumu, s. 85, 02.03.2020 tarihinde erişildi. (<http://www.maliyesempozyumu.sakarya.edu.tr/sites/maliyesempozyumu/file/1371595105-28.T%C3%BCrkiye.Maliye%20Sempozyumu.pdf.pdf>)

Tablo 8: 2000-2018 Yılları Arasında Merkezi Bütçe Gelirlerin ve Vergi Gelirlerinin Bir Önceki Yıla Göre Artış Oranları

Yıllar	Merkezi Bütçe Gelirleri	Merkezi Bütçe Gelirlerinin Bir Önceki Yıla Göre Artış Oranı	Vergi Gelirleri	Vergi Gelirlerinin Bir Önceki Yıla Göre Artış Oranı
2000	33.440.143,00	-	26.503.698,00	-
2001	51.542.970,00	54,14%	39.735.928,00	49,93%
2002	75.592.324,00	46,66%	59.631.868,00	50,07%
2003	100.250.427,00	32,62%	84.316.169,00	41,39%
2004	110.720.859,00	10,44%	90.076.861,00	6,83%
2005	137.980.944,00	24,62%	106.929.227,00	18,71%
2006	173.483.430,00	25,73%	137.480.292,00	28,57%
2007	190.359.773,00	9,73%	152.835.111,00	11,17%
2008	209.598.472,00	10,11%	168.108.960,00	9,99%
2009	215.458.341,00	2,80%	172.440.423,00	2,58%
2010	254.277.435,00	18,02%	210.560.388,00	22,11%
2011	296.823.602,00	16,73%	253.809.179,00	20,54%
2012	332.474.895,00	12,01%	278.780.848,00	9,84%
2013	389.681.985,00	17,21%	326.169.164,00	17,00%
2014	425.382.787,00	9,16%	352.514.457,00	8,08%
2015	482.779.900,00	13,49%	407.818.455,00	15,69%
2016	554.139.502,00	14,78%	459.001.741,00	12,55%
2017	630.489.857,00	13,78%	536.617.206,00	16,91%
2018	757.996.435,00	20,23%	621.536.356,00	15,83%

(Kaynak: Kamu Mali Yönetimin ve Dönüşüm Genel Müdürlüğü, **1924-2018 Bütçe Gelir ve Gider Gerçekleşmeleri**, 02.03.2020'da erişildi. (<https://www.hmb.gov.tr/bumko-butce-buyuklukleri-ve-butce-gerceklesmeleri>))

Tablo 8'de, Merkezi bütçe gelirleri ile vergi gelirlerini birbiri içerisinde bir önceki yılları ile kıyaslanarak incelendiğinde; artış oranlarındaki değişimin birbirlerine paralellik gösterip merkezi bütçe gelirlerinin ve vergi gelirlerinin ikisinin de artış oranının yükseldiği ve artış oranlarının azaldığı dönemlerin aynı döneme denk geldikleri görülmektedir.

Özellikle, küresel çapta yaşanan 2008 krizini takip eden yıllarda ekonomiyi rahatlatmak için uygulanan genişletici maliye politikalarının da etkisiyle artış hızı azalan merkezi bütçe gelirlerine artış hızı azalan vergi gelirleri de eşlik etmiştir. Bunun yanında bakış açısını değiştirip artış oranlarındaki azalış ve artışlar değerlendirildiğinde vergi gelirlerinin merkezi bütçe gelirleri içerisindeki ağırlığının ne durumda değişimler gösterdiği incelenecek olursa; 2008 krizine kadar birbirini dengeleyen bir artış oranı değişimleri söz konusudur. Bunlara 2008, 2009 ve 2012 yıllarından artış hızlarındaki azalma ve takip eden 2010 ve 2013 yıllarında artış hızları örnek gösterilebilir.

Ancak 2008 sonrası dönemde vergi gelirlerinin merkezi bütçe gelirleri içerisindeki payının yükseldiği görülmektedir. Bu durum bir istisna olarak 2014 yılında kırılmaktadır. Bununla birlikte nedeni olarak 2013-2015 yılları arasında kapsayan orta vadeli program gereği dünyaya üretim ve ihracat kanalıyla entegre olma fikri yatmaktadır. Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelere sağlanan destekler ile orta vadeli plandaki bu amaçların gerçekleştirilmesi hedeflenmiştir¹⁵⁸.

Tablo 9: 2000-2018 Yılları Arasında Vergi Gelirleri İçerisindeki Gelir Üzerinden Alınan Toplam Vergilerin Payı ve Bir Önceki Yıla Göre Yaşanan Artış Oranı

Yıllar	Vergi Geliri	Gelir Üzerinden Alınan Vergiler	Gelir Üzerinden Alınan Vergilerin Top. Vergi Gelirleri İçerisindeki Payı	Gelir Üzer. Alınan Vergi. Bir Önceki Yıla Göre Artış Oranı
2000	26.503.698,00	10.503.316,00	39,63%	-
2001	39.735.928,00	15.647.635,00	39,38%	48,98%
2002	59.631.868,00	19.343.160,00	32,44%	23,62%
2003	84.316.169,00	25.716.037,00	30,50%	32,95%
2004	90.076.861,00	26.558.833,00	29,48%	3,28%
2005	106.929.227,00	30.323.875,00	28,36%	14,18%
2006	137.480.292,00	40.140.687,00	29,20%	32,37%

¹⁵⁸ Hazine ve Maliye Bakanlığı, Kamu Stratejik Yönetim, **Orta Vadeli Mali Plan 2013-2015**, s.3, 08.10.2019 tarihinde erişildi (http://www.sp.gov.tr/upload/xSPTemelBelge/files/X3koq+6589_orta-vadeli-mali-plan-2013-2015.pdf)

2007	152.835.111,00	48.198.187,00	31,54%	20,07%
2008	168.108.960,00	54.935.030,00	32,68%	13,98%
2009	172.440.423,00	56.468.694,00	32,75%	2,79%
2010	210.560.388,00	61.317.113,00	29,12%	8,59%
2011	253.809.179,00	75.799.871,00	29,86%	23,62%
2012	278.780.848,00	85.510.933,00	30,67%	12,81%
2013	326.169.164,00	92.748.508,00	28,44%	8,46%
2014	352.514.457,00	106.206.636,00	30,13%	14,51%
2015	407.818.455,00	119.143.956,00	29,21%	12,18%
2016	459.001.741,00	139.574.469,00	30,41%	17,15%
2017	536.617.206,00	165.306.426,00	30,81%	18,44%
2018	621.536.356,00	217.665.709,00	35,02%	31,68%

(Kaynak: Kamu Mali Yönetimin ve Dönüşüm Genel Müdürlüğü, **1924-2018 Bütçe Gelir ve Gider Gerçekleşmeleri**, 02.03.2020'da erişildi. (<https://www.hmb.gov.tr/bumko-butce-buyuklukleri-ve-butce-gerceklesmeleri>))

Analizin başlangıç yılları olan 2000 ve 2001 yılını hariç tutularak başladığında Tablo 9'da gelir üzerinden alınan vergilerin toplam vergi gelirlerinin ortalama %30'unu oluşturduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Gelir üzerinden alınan vergileri bir önceki yıla göre artış oranlarıyla değerlendirildiğinde kriz dönemlerinin burada da dikkati çektiği göze çarpmaktadır.

Vergi gelirlerinin yıllık toplamı göz önüne alındığında toplam miktarın ortalama %30'luk bir miktarı dolaysız vergi kalemleri arasında yer alan gelir üzerinden kesilen vergilerden elde edilmektedir.

Tablo 10: Dolaylı ve Dolaysız Vergilerin Top. Vergi Gelirleri İçerisindeki Oranları ve Gelir Üzerinden Alınan Vergilerin Toplam Vergi Gelirleri İçerisindeki Payı

Yıllar	Dolaylı Vergilerin Toplam Vergi Gelirleri İçindeki Oranı (%)	Dolaysız Vergilerin Toplam Vergi Gelirleri İçindeki Oranı (%)	Gelir Üzerinden Alınan Vergilerin Toplam Vergi Gelirleri İçerisindeki Payı (%)
2000	59,1	40,9	39,63
2001	59,5	40,5	39,38
2002	66,3	33,7	32,44
2003	67,0	33,0	30,50

2004	68,9	31,1	29,48
2005	69,4	30,6	28,36
2006	68,5	31,5	29,20
2007	66,1	33,9	31,54
2008	64,9	35,1	32,68
2009	64,5	35,5	32,75
2010	68,4	31,6	29,12
2011	67,7	32,3	29,86
2012	66,8	33,2	30,67
2013	69,2	30,8	28,44
2014	67,5	32,5	30,13
2015	68,5	31,5	29,21
2016	67,3	32,7	30,41
2017	67,0	33,0	30,81
2018	62,8	37,2	35,02

(Kaynak: Kamu Mali Yönetimin ve Dönüşüm Genel Müdürlüğü, 1924-2018 Bütçe Gelir ve Gider Gerçekleşmeleri, 02.03.2020'da erişildi. (<https://www.hmb.gov.tr/bumko-butce-buyuklukleri-ve-butce-gerceklesmeleri>))

Tablo 9 ve 10 birlikte değerlendirildiğinde; Dolaylı vergilerin 2000'li yılların başlarından itibaren oransal olarak vergi gelirleri içerisinde daha fazla (~%68) yer kapladığı gözlemlenmektedir. Özellikle 2000 ve 2001 yıllarından sonraki dönemde istikrarlı bir şekilde devam edecek olan oransal tutarlık 2002 yılı itibariyle başlamıştır.

Bunun yanında dolaysız vergilerden elde edilen gelirin toplam vergi gelirleri içerisinde payı ile toplam vergi gelirlerinin içerisindeki gelir üzerinden tahsil edilen vergi gelirlerinin payının oransal olarak birbirine yakın oluşu (~%30) dolaysız vergi gelirlerinin oluşmasında gelir üzerinden tahsil edilen vergilerin merkezi rol üstlendiği görülmektedir. Kriz dönemleri olan 2008 ve 2012 yıllarının öncülleri ve ardılları incelendiğinde toplam vergi gelirleri içerisindeki dolaylı vergilerin payının azaldığı (~%64) ve dolaysız vergilerin payının arttığı (~%32) dönemler olarak açıklanabilmektedir. Krizin meydana getirdiği durgunluk dönemlerini genişleyici maliye politikası uygulayarak aşmaya çalışan karar vericiler, piyasa canlılığını arttırmak ve yeniden dinamik bir yapı inşa etmek için mübadele üzerinden tahsil edilen dolaylı vergilerden vazgeçme yoluna gitmeyi tercih etmişlerdir.

Tablo 11: Gelir Vergisinin Gelir Üzerinden Alınan Vergiler İçerisindeki Payı ve Gelir Vergisinin Bir Önceki Yıl Tahsil Edilen Gelir Vergisi Miktarına Göre Artış Oranı

Yıllar	Gelir Üzerinden Alınan Vergiler	İlgili Yıla Ait Tahsil Edilen Gelir Vergisi Miktarı	Tahsil Edilen Gelir Vergisi Miktarının Gelir Üzerinden Alınan Vergiler İçerisindeki Payı	Tahsil Edilen Gelir Vergisi Miktarının Bir Önceki Yıla Göre Artış Miktarı
2000	10.503.316	6.212.977	59,15%	-
2001	15.647.635	11.579.424	74,00%	86,37%
2002	19.343.160	13.717.660	70,92%	18,47%
2003	25.716.037	17.063.760	66,35%	24,39%
2004	26.558.833	17.845.617	67,19%	4,58%
2005	30.323.875	20.457.223	67,46%	14,63%
2006	40.140.687	28.982.977	72,20%	41,68%
2007	48.198.187	34.447.311	71,47%	18,85%
2008	54.935.030	38.029.985	69,23%	10,40%
2009	56.468.694	38.445.864	68,08%	1,09%
2010	61.317.113	40.392.222	65,87%	5,06%
2011	75.799.871	48.807.078	64,39%	20,83%
2012	85.510.933	56.493.510	66,07%	15,75%
2013	92.748.508	63.760.750	68,75%	12,86%
2014	106.206.636	73.901.525	69,58%	15,90%
2015	119.143.956	85.755.807	71,98%	16,04%
2016	139.574.469	96.604.804	69,21%	12,65%
2017	165.306.426	112.400.679	68,00%	16,35%
2018	217.665.709	138.992.395	63,86%	23,65%

(Kaynak: Kamu Mali Yönetimin ve Dönüşüm Genel Müdürlüğü, **1924-2018 Bütçe Gelir ve Gider Gerçekleşmeleri**, 02.03.2020'da erişildi. (<https://www.hmb.gov.tr/bumko-butce-buyuklukleri-ve-butce-gerceklesmeleri>))

2008 ve 2012 yıllarında yaşanan krizleri takip eden yıllarda gelir vergisi artış oranlarında yaşanan azalışlar (1,09% , 12,86%), karar vericilerin hanehalkını rahatlatmaya yönelik uyguladığı genişleyici maliye politikalarının izini göstermektedir.

Elde ettikleri gelirin büyük bir kısmını tüketim eğilimi ile harcayan düşük gelirli grupların ödediği vergilerden oluşan gelir vergisi miktarının artış oranında yaşanan azalma piyasaya uygulanan diğer müdahale araçlarından daha kesin sonuçlar vermektedir. Bunun nedeni de piyasayı durgunluktan çıkarma hedefi olan karar vericilerin tüketim eğilimi yüksek olan gelir gruplarına harcanabilir gelir olarak kullanabilecekleri bütçeler temin ediyor olmasıdır.

Özellikle 2008 krizinin etkilerini telafi edebilmek amacıyla vergiler ile piyasaya müdahale etme amacı güden karar vericiler; “esnek maliye politikası” anlayışı benimsemişlerdir. Bu amaçlar başta hisse senedi kazançlarından tahsil edilen ve yerli yatırımcıya uygulanan 10% oranın da uygulanan stopaj oranı sıfıra düşürülmüş ve KOBİ’lere gerekli şartları sağlamaları noktasında %75’e ve varan Kurumlar Vergisi indirim oranı uygulanmıştır. Bu yapılan uygulamalar ile ekonominin yeniden canlanması ve krizin etkilerinin ülke ekonomisinden silinmesi amaçlanmıştır. Özellikle yaşanan küresel krizin büyümeyi olumsuz etkilememesi için çalışmalar yapılmış ve reel üretimin artırılması hedeflenmiştir¹⁵⁹.

Ancak Tablo 10 ve Tablo 11 yorumlandığında dikkat edilmesi gereken hususlar vardır. Bunlardan başlıca olanı Tablo 10’da kriz dönemlerinde dolaylı vergilerin toplam vergi gelirleri içerisindeki payının azaltılarak (~64,7%) piyasa canlandırılmaya çalışıldığı üzerineyken Tablo 11’de gelir üzerinden alınan vergi gelirleri içerisindeki gelir vergisi payının artış oranının azalmasından (1,09% , 12,86%) hareketle yapılan gelir vergisinden karar vericilerin vazgeçerek piyasayı rahatlatma yoluna gittikleri üzerinedir.

Tablo 12: Vergi Gelirleri İçerisinde Gelir Vergisi ve Kurumlar Vergisinin Oranları

Yıllar	Vergi Geliri	İlgili Yıla Ait Tahsil Edilen Gelir Vergisi Miktarı	Tahsil Edilen Gelir Vergisi Miktarının Vergi Gelirleri İçerisindeki Payı	İlgili Yıla Ait Tahsil Edilen Kurumlar Vergisi Miktarı	Tahsil Edilen Kurumlar Vergisi Miktarının Vergi Gelirleri İçerisindeki Payı
2000	26.503.698,00	6.212.977	23,44%	2.356.787,00	8,89%
2001	39.735.928,00	11.579.424	29,14%	3.675.665,00	9,25%

¹⁵⁹ Emine FIRAT, **Ekonomik Kriz İle Mücadelede Maliye Politikasının Rolü**, Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi, 2013, Cilt: 6, Sayı: 1, s. 309, 310.

2002	59.631.868,00	13.717.660	23,00%	5.575.495,00	9,35%
2003	84.316.169,00	17.063.760	20,24%	8.645.345,00	10,25%
2004	90.076.861,00	17.845.617	19,81%	8.714.752,00	9,67%
2005	106.929.227,00	20.457.223	19,13%	9.866.396,00	9,23%
2006	137.480.292,00	28.982.977	21,08%	11.157.710,00	8,12%
2007	152.835.111,00	34.447.311	22,54%	13.750.876,00	9,00%
2008	168.108.960,00	38.029.985	22,62%	16.905.045,00	10,06%
2009	172.440.423,00	38.445.864	22,30%	18.022.830,00	10,45%
2010	210.560.388,00	40.392.222	19,18%	20.924.891,00	9,94%
2011	253.809.179,00	48.807.078	19,23%	26.992.793,00	10,64%
2012	278.780.848,00	56.493.510	20,26%	29.017.423,00	10,41%
2013	326.169.164,00	63.760.750	19,55%	28.987.758,00	8,89%
2014	352.514.457,00	73.901.525	20,96%	32.305.111,00	9,16%
2015	407.818.455,00	85.755.807	21,03%	33.388.149,00	8,19%
2016	459.001.741,00	96.604.804	21,05%	42.969.665,00	9,36%
2017	536.617.206,00	112.400.679	20,95%	52.905.421,00	9,86%
2018	621.536.356,00	138.992.395	22,36%	78.673.314,00	12,66%

(Kaynak: Kamu Mali Yönetimin ve Dönüşüm Genel Müdürlüğü, **1924-2018 Bütçe Gelir ve Gider Gerçekleşmeleri**, 02.03.2020'da erişildi. (<https://www.hmb.gov.tr/bumko-butce-buyuklukleri-ve-butce-gerceklesmeleri>))

Tablo 12 incelendiğinde 2000 ve 2018 yılları arasında gelir vergisi nedeniyle tahsil edilen vergilerin toplam vergi gelirleri içerisindeki payının ortalama %20 dolaylarında olduğu görülmektedir. Ayrıca kurumlar vergisi nedeniyle 2000 ve 2018 yılları arasında tahsil edilen vergilerinden toplam vergi gelirleri arasındaki payın %9 olduğu görülmektedir.

Buradan hareketle, Tablo 10'da elde edilen dolaysız vergilerden tahsil edilen, ortalama olarak vergi gelirlerinin %30'unu oluşturan dolaysız vergilerin oranının büyük bir kısmını gelir vergisinin oluşturduğu ortaya çıkmaktadır. Geriye kalan kısım ise dolaysız olarak tahsil edilen diğer vergilerden meydana gelmektedir.

Tablo 12'ye göre kriz dönemlerini incelendiğinde ise; kurumlar vergisi tahsilat oranının ve gelir vergisi tahsilat oranının azalış dönemlerinin birbirlerine paralellik arz ettiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Özellikle 2010 yılında gelir vergisi miktarının ve kurumlar vergisi miktarının vergi gelirleri içerisindeki paylarının sırasıyla 22,30%'dan 19,18%'ye, 10,45%'den 9,94%'ye düşmesi buna örnek olarak gösterilebilir.

Tablo 13: Ekonomik Göstergeler ve Vergi Gelirlerinin GSYH'ya Oranı

Yıllar	GSYH (2009 Bazlı Cari Fiyatlarla)	İşsizlik Oranı	Vergi Gelirleri	Vergi Gelirlerinin GSYH'ya Oranı
2000	170.667.000	6,5%	26.503.698,00	15,90
2001	245.429.000	8,4%	39.735.928,00	16,54
2002	359.359.000	9,3%	59.631.868,00	17,01
2003	468.015.000	9,5%	84.316.169,00	18,54
2004	577.023.000	9,8%	90.076.861,00	19,81
2005	673.703.000	9,5%	106.929.227,00	19,13
2006	789.228.000	9,0%	137.480.292,00	21,4
2007	880.461.000	9,2%	152.835.111,00	21,0
2008	994.783.000	10,0%	168.108.960,00	20,4
2009	999.192.000	13,1%	172.440.423,00	20,9
2010	1.160.014.000	11,1%	210.560.388,00	21,2
2011	1.394.477.000	9,1%	253.809.179,00	20,5
2012	1.569.672.000	8,4%	278.780.848,00	20,4
2013	1.809.713.000	9,0%	326.169.164,00	20,8
2014	2.044.466.000	9,9%	352.514.457,00	20,0
2015	2.338.647.000	10,3%	407.818.455,00	19,8
2016	2.608.526.000	10,9%	459.001.741,00	20,4
2017	3.106.537.000	10,9%	536.617.206,00	19,5
2018	3.724.387.930	10,6%	621.536.356,00	16,6

(Kaynak: Kamu Mali Yönetimin ve Dönüşüm Genel Müdürlüğü, **1924-2018 Bütçe Gelir ve Gider Gerçekleşmeleri**, 02.03.2020'da erişildi. (<https://www.hmb.gov.tr/bumko-butce-buyuklukleri-ve-butce-gerceklesmeleri>))

İnceleme dönemi itibariyle, ekonomik göstergeler analize tabi tutulduğunda; vergi gelirlerinin GSYH'ya oranının %20 ortalama ile gerçekleştiği görülmektedir. 2000 – 2018 yılları arasında ortalama %9 olarak gerçekleşen işsizlik rakamı 2008 krizi döneminde %13 oranına yükselmiştir. Ancak 2012 krizine denk gelen dönemde ise %8'e inerek istihdam edilen nüfusta bir artış yaşandığı görülmektedir.

Cari fiyatlarla hesaplanan GSYH'nın ve Türkiye'nin artışa uygun demografik yapısı göz önüne alındığında, işsizlik oranının ortalama olarak %9 seviyesinden fazla sapsmadan gerçekleşiyor olması analiz dönemlerinde başarılı istihdam politikaları uygulandığını göstermektedir.

Sonuç itibariyle Tablo 8'den elde edilen veriler ışığında, kriz dönemleri olan 2008 ve 2012 yıllarında dolaylı vergilerin toplam vergiler içerisindeki ağırlığının azalmış olması, mübadele üzerinden alınan vergilerin piyasayı canlandırma görevi üstlendiğini göstermektedir. Bunun yanında dolaylı vergilerin ağırlık oranının azalması göreceli olarak dolaysız vergilerin oranının artmasına sebep olmuştur.

Göreceli artmasının sebebi ise Tablo 11'den yola çıkarak bir önceki yıla göre hesaplanan artış oranlarının göz önüne alındığı takdirde gelir vergisinin de artış oranının azalış gösterdiği yönündedir. Dolaysız vergilerin yaklaşık olarak 2/3'ü gelir vergisinden 1/3'ü ise kurumlar vergisinden elde edilmektedir. Durum böyle olunca Tablo 12'de görüldüğü üzere işsizlik rakamının artış (~11,5%) gösterdiği yıllar olan 2008, 2009, 2010 yıllarında Tablo 10'daki gibi gelir vergisi miktarının bir önceki yıla göre artış oranı (~20,95%) düşük gerçekleşmiştir.

3.2 2000 – 2018 YILLARI İTİBARIYLA GELİR VERGİSİ VE GELİR DAĞILIMI İLİŞKİSİ

Türkiye bazında merkezi bütçe gelirleri içerisinde vergi gelirlerinin yeri ve dağılımı yorumlandıktan sonra gelir vergisi özelinde, gelir vergisi ile gelir dağılımı arasındaki ilişki incelenecektir. Gelir vergisinin tasniflenmiş hali, gelir dağılımı ile ilişkilendirilerek krizler özelinde 2000 ve 2018 yılları arasını dönem incelenecektir;

Tablo 14: 2000 Yılı Gelir Vergisi Tasnifi

2000 Yılı	Tutarı	Gelir Vergisi İçerisindeki Payı
Toplam Gelir Vergisi	6.212.977,00	100%
- Beyana Dayanan G.V.	345.147,00	5,56%
- Basit Usulde G.V	10.402,00	0,17%
- Gelir Vergisi Tevkifatı	5.668.008,00	91,23%
- G.V.K. Göre Alınan Geçici Vergi	180.264,00	2,90%

(Kaynak: Kamu Mali Yönetimin ve Dönüşüm Genel Müdürlüğü, 1924-2018 Bütçe Gelir ve Gider Gerçekleşmeleri, 02.03.2020’da erişildi. (<https://www.hmb.gov.tr/bumko-butce-buyuklukleri-ve-butce-gerceklesmeleri>))

Tablo 15: 2000 Yılı Gelir Dağılımı Oranları

2000 Yılı	Aldığı Pay Oranı	Kümülatif Pay Oranı
Gelir Dağılımı Yüzdeleri	100%	100%
- 1. % 20’lik Dilim	4,8%	4,8%
- 2. % 20’lik Dilim	8,6%	13,40%
- 3. % 20’lik Dilim	12,6%	26,00%
- 4. % 20’lik Dilim	19,0%	45,00%
- 5. % 20’lik Dilim	54,8%	100%
Gini Katsayısı	0,49	

(Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu, 1994-2018 Hanehalkı Bütçe Araştırması, Gelirlere Göre Sıralı %20’lik Gelir Dağılımı ve Gini Katsayısı, 14.03.2020’de erişildi. (http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1011))

Analize tabi dönemler, başlangıcı olan 2000 yılındaki tasniflenmiş gelir vergisi tutarlarını gelir dağılımı unsurlarıyla birlikte Tablo 14'ten değerlendirilerek başlanacaktır. 2000 yılı itibarıyla 6.212.977-₺ gelir vergisi elde edilmiş, bu gelirin %91,23 gibi önemli bir kısmı tevkifata tabi işlemlerden elde edilen gelir vergisinden oluşmuştur.

Gelir dağılımı oranları incelendiğinde ise, toplumun gelir dağılımı bazında en az gelire sahip birinci %20'lik dilimin ulusal gelirden aldığı pay %4,8'dir. İkinci %20'lik dilimin ise kendi özelinde gelirden aldığı pay %8,6'dır. Devamında ilk iki %20'lik dilimin toplamda %40'lık bir dilim olarak gelirden aldıkları pay ise %13,40'tır.

Tablo 15'e göre beşinci yani toplumdaki en yüksek gelir sahip insan topluluğu olan %20'lik kesimin ulusal gelirden aldıkları pay olan %55'i, en düşük gelire sahip birinci %20'lik dilimin ulusal gelirden aldığı pay olan %4,8 ile oranlandığında; beşinci dilime mensup bireylerin birinci dilime mensup insanlardan ortalama 11,46 kat daha fazla gelir elde ettikleri görülmektedir. 2000 yılına ait *Lorenz Eğrisi* yardımı ile elde edilen *Gini Katsayısı* ise 0,49 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 16: 2001 Yılı Gelir Vergisi Tasnifi

2001 Yılı	Tutarı	Gelir Vergisi İçerisindeki Payı
Toplam Gelir Vergisi	11.579.424,00	100%
- Beyana Dayanan G.V.	484.459,00	4,18%
- Basit Usulde G.V	26.599,00	0,23%
- Gelir Vergisi Tevkifatı	10.854.648,00	93,74%
- G.V.K. Göre Alınan Geçici Vergi	213.512,00	1,84%

(Kaynak: Kamu Mali Yönetimin ve Dönüşüm Genel Müdürlüğü, **1924-2018 Bütçe Gelir ve Gider Gerçekleşmeleri**, 02.03.2020'da erişildi. (<https://www.hmb.gov.tr/bumko-butce-buyuklukleri-ve-butce-gerceklesmeleri>))

Tablo 17: 2001 Yılı Gelir Dağılımı Oranları

2001 Yılı	Aldığı Pay Oranı	Kümülatif Pay Oranı
Gelir Dağılımı Yüzdeleri	100%	100%
- 1. % 20'lik Dilim	5%	5,00%
- 2. % 20'lik Dilim	8,8%	13,80%
- 3. % 20'lik Dilim	13%	26,80%
- 4. % 20'lik Dilim	19,5%	46,30%
- 5. % 20'lik Dilim	52,4%	100%
Gini Katsayısı	0,47	

(Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu, 1994-2018 Hanehalkı Bütçe Araştırması, Gelirlere Göre Sıralı %20'lik Gelir Dağılımı ve Gini Katsayısı, 14.03.2020'de erişildi. (http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1011))

2001 yılı itibariyle elde edilen gelir vergisi tutarı 2000 yılına oranla yaklaşık iki katına çıkarak 11.579.424,00-₺ olarak gerçekleşmiştir. Bu tutarın %93,74'lük önemli bir kısmı tevkifata tabi işlemler nedeniyle tahsil edilen gelir vergilerinden oluşmaktadır.

Tablo 17 incelendiğinde en az gelire sahip %20'lik dilim olan birinci grubun ulusal gelirden aldıkları pay %5 olarak gerçekleşmiştir. Devamındaki %20'lik dilim olan ikinci grup ise ulusal gelirden %8,8 pay almaktadır. Kümülatif toplamlar nezdinde incelendiğinde 2001 yılına ait bulgulara bakacak olursak %40'lık dilime dahil grubun ulusa gelirden %13,80, %60'lık dilime dahil grubun ulusal gelirden %26,80, %80'lik dilime dahil olan 4 grubun kümülatif toplamının ise ulusal gelirden %46,30 gibi bir gelir elde ettiği görülmektedir.

En yüksek gelire sahip beşinci dilim olan %20'lik kesimin ulusal gelirden aldığı pay olan %53,7'yi en düşük gelire sahip birinci %20'lik dilimin ulusal gelirden aldığı pay olan %5'e oranlayacak olursak; beşinci dilimin birinci dilimden 10,74 kat daha fazla gelir elde ettiğini görülmektedir. Buda bir önceki yılın oranı olan 11,46 ele alındığında gelir dağılımında bir önceki yıla göre iyileşme meydana geldiğini göstermektedir. İlgili dönemdeki *Gini Katsayısı* ise 0,47 olarak gerçekleşmiş ve yukarıdaki oranlamayı teğit eder nitelikte iyileşmeyi rakamsal olarakta ortaya koymuştur.

Tablo 18: 2002 Yılı Gelir Vergisi Tasnifi

2002 Yılı	Tutarı	Gelir Vergisi İçerisindeki Payı
Toplam Gelir Vergisi	13.717.660,00	100%
- Beyana Dayanan G.V.	860.621,00	6,27%
- Basit Usulde G.V	41.164,00	0,30%
- Gelir Vergisi Tevkifatı	12.490.183,00	91,05%
- G.V.K. Göre Alınan Geçici Vergi	325.289,00	2,37%

(Kaynak: Kamu Mali Yönetimin ve Dönüşüm Genel Müdürlüğü, **1994-2018 Bütçe Gelir ve Gider Gerçekleşmeleri**, 02.03.2020’da erişildi. (<https://www.hmb.gov.tr/bumko-butce-buyuklukleri-ve-butce-gerceklesmeleri>))

Tablo 19: 2002 Yılı Gelir Dağılımı Oranları

2002 Yılı	Aldığı Pay Oranı	Kümülatif Pay Oranı
Gelir Dağılımı Yüzdeleri	100%	100%
- 1. % 20’lik Dilim	5,3%	5,30%
- 2. % 20’lik Dilim	9,8%	15,10%
- 3. % 20’lik Dilim	14,0%	29,10%
- 4. % 20’lik Dilim	20,8%	49,90%
- 5. % 20’lik Dilim	50,0%	100%
Gini Katsayısı	0,44	

(Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu, **1994-2018 Hanehalkı Bütçe Araştırması**, Gelirlere Göre Sıralı %20’lik Gelir Dağılımı ve Gini Katsayısı, 14.03.2020’de erişildi. (http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1011))

2002 yılına kıyasla gelir vergisi bir öndeki yılki artış oranının gerisinde kalarak 11.579.424,00-₺’den 13.717.660,00-₺’ye %18,47’lik bir artışla gerçekleşmiştir. Tahsil edilen bu gelir vergisinin %91,05’i tevkifata tabi işlemlerden kaynaklanmaktadır. Ardından gelen en önemli pay ise %6,27 ile beyana dayanan gelir vergisi üzerinden elde edilen vergilerden oluştuğu görülmektedir.

2002 yılı itibariyle elde edilen gelir vergisi ile gelir dağılımının %20'lik bölümlerinin kıyaslamasına gidilecek olursa; Tablo 19 mercek altına alınmalıdır. Gelir tasniflemesi yoluyla elde edilen ve en az geliri elde eden nüfusun %20'lik kısmının ulusal gelirden aldıkları pay %5,30'dur. 2. Grup olarak nitelendirilen ve sonraki %20'yi temsil eden grubun ise gelirden aldıkları pay %15,10'dur.

Tablonun genel anlamıyla yorumuna bakıldığında ise toplumda en fazla geliri elde eden %20'lik kesimin ulusal gelirden aldıkları pay %50,00 olarak gerçekleşmiştir. Bu da bir önceki seneki rakamlar ile karşılaştığımızda gelir dağılımında iyileşme gerçekleştiğini bize göstermektedir.

Söz konusu iyileşmeyi *Gini Katsayısı* ile de yorumlandığında bir önceki sene 0,47 olarak gerçekleşen gelir dağılımı puantajı olan *Gini Katsayısı*, 2002 yılında 0,44 olarak gerçekleşmiştir. Bu da gelir dağılımında adaletin pozitif yönlü ivmelenmesine en büyük kanıt niteliğindedir.

Tablo 20: 2003 Yılı Gelir Vergisi Tasnifi

2003 Yılı	Tutarı	Gelir Vergisi İçerisindeki Payı
Toplam Gelir Vergisi	17.063.760,00	100%
- Beyana Dayanan G.V.	1.090.869,00	6,39%
- Basit Usulde G.V	38.322,00	0,22%
- Gelir Vergisi Tevkifatı	15.390.992,00	90,20%
- G.V.K. Göre Alınan Geçici Vergi	543.577,00	3,19%

(Kaynak: Kamu Mali Yönetimin ve Dönüşüm Genel Müdürlüğü, **1924-2018 Bütçe Gelir ve Gider Gerçekleşmeleri**, 02.03.2020'da erişildi. (<https://www.hmb.gov.tr/bumko-butce-buyuklukleri-ve-butce-gerceklesmeleri>))

Tablo 21: 2003 Yılı Gelir Dağılımı Oranları

2003 Yılı	Aldığı Pay Oranı	Kümülatif Pay Oranı
Gelir Dağılımı Yüzdeleri	100%	100%
- 1. % 20'lik Dilim	6,0%	6,00%
- 2. % 20'lik Dilim	10,3%	16,30%
- 3. % 20'lik Dilim	14,5%	30,80%
- 4. % 20'lik Dilim	20,9%	51,70%
- 5. % 20'lik Dilim	48,3%	100,00%
Gini Katsayısı	0,42	

(Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu, 1994-2018 Hanehalkı Bütçe Araştırması, Gelirlere Göre Sıralı %20'lik Gelir Dağılımı ve Gini Katsayısı, 14.03.2020'de erişildi. (http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1011))

2003 yılında toplam gelir vergisindeki artış bir önceki senenin tahsilat rakamı olan 13.717.660,00-TL'den 17.063.760-TL'ye yükselmiş ve %24,40 gibi önemli bir artış yaşamıştır. 2003 yılında tahsil edilen bu vergilerin %90,20'si tevkifata tabi teslimlerden kaynaklı olarak gerçekleşmiş, tevkifata tabi teslimlerin ise toplam gelir vergisi içerisindeki payı bir önceki seneye göre 0,85 puanlık bir düşüş yaşamıştır. Tevkifata tabi teslimlerin ardında toplam gelir vergisi tahsilatları arasında en fazla payı oransal olarak %6,39 ve miktarsal olarak 1.090.869-TL ile beyana dayanan gelir vergisi oluşturmuştur.

Tahsil edilen tasniflenmiş gelir vergilerinin gelir dağılımı üzerindeki etkilerine 2003 yılı itibariyle bakıldığında; en düşük gelir düzeyine sahip %20'lik birinci dilimin 2003 yılında ulusal gelirden elde ettikleri pay %6 olarak gerçekleşmektedir. Bunun tam tersi olan en yüksek geliri elde eden 5. %20'lik dilimin toplam gelirden aldıkları pay ise %48,3 olarak gerçekleşmektedir.

En yüksek geliri elde eden 5. %20'lik dilimin en düşük gelir düzeyine sahip 1. %20'lik dilime oranlandığında ise 5. dilimin 1. dilimden 8,05 kat daha fazla gelir elde ettiğini görülmektedir. 2002 yılının verisi olan 9,6 kat ile karşılaştırıldığında ise gelir dağılımında meydana gelen iyileşmeyi görmek mümkündür.

Tablo 22: 2004 Yılı Gelir Vergisi Tasnifi

2004 Yılı	Tutarı	Gelir Vergisi İçerisindeki Payı
Toplam Gelir Vergisi	17.845.617,00	100%
- Beyana Dayanan G.V.	1.077.671,00	6,04%
- Basit Usulde G.V	61.936,00	0,35%
- Gelir Vergisi Tevkifatı	16.000.175,00	89,66%
- G.V.K. Göre Alınan Geçici Vergi	705.835,00	3,96%

(Kaynak: Kamu Mali Yönetimin ve Dönüşüm Genel Müdürlüğü, **1924-2018 Bütçe Gelir ve Gider Gerçekleşmeleri**, 02.03.2020’da erişildi. (<https://www.hmb.gov.tr/bumko-butce-buyuklukleri-ve-butce-gerceklesmeleri>))

Tablo 23: 2004 Yılı Gelir Dağılımı Oranları

2004 Yılı	Aldığı Pay Oranı	Kümülatif Pay Oranı
Gelir Dağılımı Yüzdeleri	100%	100%
- 1. % 20’lik Dilim	6,0%	6,00%
- 2. % 20’lik Dilim	10,7%	16,70%
- 3. % 20’lik Dilim	15,2%	31,90%
- 4. % 20’lik Dilim	21,9%	53,80%
- 5. % 20’lik Dilim	46,2%	100,00%
Gini Katsayısı	0,40	

(Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu, **1994-2018 Hanehalkı Bütçe Araştırması**, Gelirlere Göre Sıralı %20’lik Gelir Dağılımı ve Gini Katsayısı, 14.03.2020’de erişildi. (http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1011))

2004 yılı toplam gelir vergisi miktarı 17.845.617-TL olarak gerçekleşmiştir. Bir önceki yıl ile yapılacak olan artış oranı analizine bakıldığında inceleme dönemimiz olan 2000-2017 yılları arasındaki en düşük orandaki artışın yaşandığı yıl olarak karşımıza çıkmaktadır.

2003 yılı itibariyle 17.063.760-TL olan toplam gelir vergisi miktarı 2004 yılı itibariyle %4,58'lik bir artış göstererek 17.845.617-TL olarak gerçekleşmiştir. Tablo 23'e geçilecek olursa; en düşük geliri elde eden 1. %20'lik dilimin toplam ulusal gelirden aldıkları payı bir önceki senin oranı olan %6 olarak gerçekleştiğini görülmektedir. Bu da rakamsal olarak gelir vergisinin artmasının düşük gelir guruba dahil birinci %20'liğinde gelirinin miktarsal olarak arttığını bizlere göstermektedir. Bunun yanında oransal olarak değerini koruması ise aslında bir artış gerçekleşmediğini, değişimin yalnızca rakamsal olarak gerçekleştiğini gözler önüne sermektedir.

En yüksek gelir elde eden grup olan beşinci %20'lik kesimin gelirden aldıkları pay ise 2004 yılı itibariyle %46,2 olarak gerçekleşmiştir. Bunun birinci %20'lik dilime oranına baktığımız zaman 5. gruba dahil yüksek gelirli insanların birinci gruba dahil düşük gelirli insanlardan 7,7 kat daha fazla gelir elde ettiklerini bize göstermektedir. Bir önceki yılın kıyaslamasıyla karşılaştırıldığında ve 0,40 olan *Gini Katsayısı* da yoruma dahil edildiğinde gelir dağılımında ciddi bir iyileşmenin sağlandığını söylemek yanlış olmayacaktır.

Tablo 24: 2005 Yılı Gelir Vergisi Tasnifi

2005 Yılı	Tutarı	Gelir Vergisi İçerisindeki Payı
Toplam Gelir Vergisi	20.457.223,00	100%
- Beyana Dayanan G.V.	1.139.380,00	5,57%
- Basit Usulde G.V	105.529,00	0,52%
- Gelir Vergisi Tevkifatı	18.423.926,00	90,06%
- G.V.K. Göre Alınan Geçici Vergi	788.388,00	3,85%

(Kaynak: Kamu Mali Yönetimin ve Dönüşüm Genel Müdürlüğü, **1924-2018 Bütçe Gelir ve Gider Gerçekleşmeleri**, 02.03.2020'da erişildi. (<https://www.hmb.gov.tr/bumko-butce-buyuklukleri-ve-butce-gerceklesmeleri>))

Tablo 25: 2005 Yılı Gelir Dağılımı Oranları

2005 Yılı	Aldığı Pay Oranı	Kümülatif Pay Oranı
Gelir Dağılımı Yüzdeleri	100%	100%
- 1. % 20'lik Dilim	6,1%	6,10%
- 2. % 20'lik Dilim	11,1%	17,20%
- 3. % 20'lik Dilim	15,8%	33,00%
- 4. % 20'lik Dilim	22,6%	55,60%
- 5. % 20'lik Dilim	44,4%	100,00%
Gini Katsayısı	0,38	

(Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu, 1994-2018 Hanehalkı Bütçe Araştırması, Gelirlere Göre Sıralı %20'lik Gelir Dağılımı ve Gini Katsayısı, 14.03.2020'de erişildi. (http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1011))

2005 yılına gelindiğinde tahsil edilen gelir vergisi miktarındaki artışın %14,63'lük bir artışla 20.457.223-TL olarak gerçekleştiğini görmek mümkündür. Bu tahsilat tutarının %90,06 gibi yüksek bir oranı tevkifata tabi teslimlerden oluşmaktadır. Bir önceki seneye oranla tahsil edilen gelir vergisi miktarının da arttığını hesaba katıldığında ve tevkifattan kaynaklanan gelir vergisinin de 2004 yılına oranla 2005 yılında ağırlığının arttığını söylenecek olursa gelir vergisi tutarındaki artışın büyük bir kısmının tevkifata tabi gelir vergisinde yaşanan artıştan kaynaklandığı ortaya çıkacaktır.

Ayrıca analiz dönemimize tabi pek çok dönemde olduğu gibi 2005 yılında da beyana dayanan gelir vergisi tutarı tevkifata tabi olarak tahsil edilen gelir vergisi tutarının ardından %5,57 ile en yüksek ikinci kalem olma özelliğini devam ettirmiştir. Ancak beyana dayanan gelir vergisi tutarı 2004 yılı rakamı ile 2005 yılı rakamları kıyaslandığında toplam gelir vergisi içerisindeki payının %6'dan %5,57'ye düştüğünü görülmektedir.

Bu verilerin ışında 2005 yılı gelir dağılımı verileri değerlendirmeye geçildiğinde; en düşük gelire sahip birinci %20'lik kesimin toplam ulusal gelirden aldıkları payı %6,1 olarak gerçekleşmiştir.

Bunun yanında en yüksek gelire sahip olan beşinci %20'lik dilimin ulusal gelirden aldığı paya bakıldığında bunun da %44,4 olarak görülmesi mümkündür. Tablo 24 incelenecek olursa kümülatif olarak ilerleyen ve ilk dört %20'lik gelir grubu diliminin toplam gelirden aldıkları payın %55,6 ve tek başına beşinci %20'lik dilimin ulusal gelirden aldığı payın %44,4 olması gelir dağılımındaki eşitsizliğini açık bir örneğidir.

Bunun yanında beşinci %20'lik dilim olan en yüksek geliri elde eden grup bu tutar 2005 yılı itibariyle kıyaslandığında en düşük geliri elde eden birinci %20'lik dilimden ortalama 7,28 kat daha fazla gelir elde etmektedir.

Bu rakam da 2004 verilerimiz ile kıyaslandığında ise gelir dağılımında bir önceki yıla göre yaşanan iyileşme ortaya çıkmaktadır. Çünkü 2004 yılında beşinci %20'lik dilim birinci %20'lik dilimden 7,7 kat daha fazla gelir elde ederken 2005 yılında bu kıyaslama 7,28 kata düşmüştür. Bunun yanında analiz dönemimizin en iyi rakamı olan 0,38 *Gini* değeri de 2005 yılında gerçekleşmiştir. *Gini Katsayısında* yaşanan bu iyileşme gelir dağılımındaki iyileşmenin bir başka ampirik kanıtıdır.

Tablo 26: 2006 Yılı Gelir Vergisi Tasnifi

2006 Yılı	Tutarı	Gelir Vergisi İçerisindeki Payı
Toplam Gelir Vergisi	28.982.977,00	100%
- Beyana Dayanan G.V.	1.482.697,00	5,12%
- Basit Usulde G.V	166.490,00	0,57%
- Gelir Vergisi Tevkifatı	26.348.321,00	90,91%
- G.V.K. Göre Alınan Geçici Vergi	985.469,00	3,40%

(Kaynak: Kamu Mali Yönetimin ve Dönüşüm Genel Müdürlüğü, **1924-2018 Bütçe Gelir ve Gider Gerçekleşmeleri**, 02.03.2020'da erişildi. (<https://www.hmb.gov.tr/bumko-butce-buyuklukleri-ve-butce-gerceklesmeleri>))

Tablo 27: 2006 Yılı Gelir Dağılımı Oranları

2006 Yılı	Aldığı Pay Oranı	Kümülatif Pay Oranı
Gelir Dağılımı Yüzdeleri	100%	100%
- 1. % 20'lik Dilim	5,8%	5,80%
- 2. % 20'lik Dilim	10,5%	16,3%
- 3. % 20'lik Dilim	15,2%	31,5%
- 4. % 20'lik Dilim	22,1%	53,6%
- 5. % 20'lik Dilim	46,5%	100%
Gini Katsayısı	0,40	

(Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu, 1994-2018 Hanehalkı Bütçe Araştırması, Gelirlere Göre Sıralı %20'lik Gelir Dağılımı ve Gini Katsayısı, 14.03.2020'de erişildi. (http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1011))

Tablo 26 ve 27 incelendiğinde, 2006 yılı gelir vergisinden elde edilen tahsilatlar içerisinde birinci sırayı tevkifata tabi gelir vergisinden elde edilen 26.348.321-TL %90,91'lik bir oranla almaktadır. Ardından gelen ve gelir vergisi tahsilatları içerisinde en büyük ikinci kalem olma özelliğini taşıyan beyana dayanan gelir vergisi ise %5,12 ile ikinci en büyük kalem olma özelliğini taşımaktadır.

Bu tutarlar ışığında 2006 yılı gelir dağılımı oranları yorumuyla devam edildiğinde; en düşük geliri elde eden %20'lik birinci dilimin aldığı pay 2005 yılına kıyasla 1 puan azalarak 6,1'den 5,8'e gerilemiştir. Bunun yanında en yüksek geliri elde eden beşinci %20'lik diliminde ulusal gelirden aldıkları pay 2 puan artarak 44,4'ten 46,5'e yükselmiştir.

Rakamsal gerçekleştirmeler bu yönde iken en yüksek geliri elde eden beşinci %20'lik dilimin gelirden aldıkları payın birinci %20'lik dilimin ulusal gelirden aldığı paya oranı ise 8,02 kat olarak gerçekleşmiştir. Bu durumda 2005 yılında 7,7 kat olan fark 0,32 puan artarak gelir dağılımında bozulma gerçekleştiğini bizlere göstermektedir. Bir diğer kanıtı ise 2006 yılında *Gini Katsayısının* 0,40 olarak 0,02 puan artış göstermesidir.

Tablo 28: 2007 Yılı Gelir Vergisi Tasnifi

2007 Yılı	Tutarı	Gelir Vergisi İçerisindeki Payı
Toplam Gelir Vergisi	34.447.311,00	100%
- Beyana Dayanan G.V.	1.505.838,00	4,37%
- Basit Usulde G.V	197.095,00	0,57%
- Gelir Vergisi Tevkifatı	31.679.074,00	91,96%
- G.V.K. Göre Alınan Geçici Vergi	1.065.304,00	3,09%

(Kaynak: Kamu Mali Yönetimin ve Dönüşüm Genel Müdürlüğü, **1924-2018 Bütçe Gelir ve Gider Gerçekleşmeleri**, 02.03.2020’da erişildi. (<https://www.hmb.gov.tr/bumko-butce-buyuklukleri-ve-butce-gerceklesmeleri>))

Tablo 29: 2007 Yılı Gelir Dağılımı Oranları

2007 Yılı	Aldığı Pay Oranı	Kümülatif Pay Oranı
Gelir Dağılımı Yüzdeleri	100%	100%
- 1. % 20’lik Dilim	6,4%	6,40%
- 2. % 20’lik Dilim	10,9%	17,30%
- 3. % 20’lik Dilim	15,4%	32,80%
- 4. % 20’lik Dilim	21,8%	54,50%
- 5. % 20’lik Dilim	45,5%	100,00%
Gini Katsayısı	0,39	

(Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu, **1994-2018 Hanehalkı Bütçe Araştırması**, Gelirlere Göre Sıralı %20’lik Gelir Dağılımı ve Gini Katsayısı, 14.03.2020’de erişildi. (http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1011))

2007 yılında toplam tahsil edilen gelir vergisi tutarı 2006 yılına kıyasla %19’luk bir artış göstererek 34.447.311-TL olarak gerçekleşmiştir. Bu rakamın içerisinde ise tevkifata dayanan gelir vergisinden elde edilen tahsilatlar %91,96’lık bir pay kaplamaktadır.

Bunun yanında 1.505.838-TL'lik beyana dayanan gelir vergisinden elde edilen tahsilat tutarı %4,37 ile ikinci sırada, 1.065.304-TL ile %3,09'luk bir paya sahip olan gelir vergisi kanununa göre alınan geçici vergi ise üçüncü sırayı almaktadır.

Tablo 29 yardımıyla bu rakamların gelir dağılımı üzerindeki etkisine bakıldığında; en düşük gelir düzeyine sahip birinci %20'lik kesim olan gelir grubunun ulusal gelirden aldıkları pay %6,4 olarak gerçekleşerek bir önceki senenin rakamı olan %5,8'e göre bir iyileşme göstermiştir. Bununla birlikte en yüksek geliri elde eden gelir grubu olarak isimlendirilen beşinci %20'lik dilim ise ulusal gelirden aldığı %45,5'luk pay ile bir önceki senenin oranı olan %46,5'in gerisinde kalmıştır.

Bu iki rakam birbirine oranlanıp bir önceki seneki dengi ile kıyaslandığında ise ortaya şu sonuç çıkmaktadır: en yüksek gelire sahip beşinci dilim olan %20'lik dilim en düşük gelir oranına sahip olan birinci %20'lik dilimden 7,13 kat daha fazla gelir elde etmesine karşın bir önceki senenin kıyaslaması olan 8,02'nin altında kaldığı için gelir dağılımında bir iyileşme verisi olarak görülmektedir. Halihazırda 2007 yılı için gerçekleşen 0,39'lık *Gini Katsayısı* da bir önceki senenin katsayısı olan 0,40'nin altında kaldığı için bu iyileşmeyi destekler niteliktedir.

Tablo 30: 2008 Yılı Gelir Vergisi Tasnifi

2008 Yılı	Tutarı	Gelir Vergisi İçerisindeki Payı
Toplam Gelir Vergisi	38.029.985,00	100%
- Beyana Dayanan G.V.	1.808.461,00	4,76%
- Basit Usulde G.V	208.682,00	0,55%
- Gelir Vergisi Tevkifatı	34.835.591,00	91,60%
- G.V.K. Göre Alınan Geçici Vergi	1.177.251,00	3,10%

(Kaynak: Kamu Mali Yönetimin ve Dönüşüm Genel Müdürlüğü, **1924-2018 Bütçe Gelir ve Gider Gerçekleşmeleri**, 02.03.2020'da erişildi. (<https://www.hmb.gov.tr/bumko-butce-buyuklukleri-ve-butce-gerceklesmeleri>))

Tablo 31: 2008 Yılı Gelir Dağılımı Oranları

2008 Yılı	Aldığı Pay Oranı	Kümülatif Pay Oranı
Gelir Dağılımı Yüzdeleri	100%	100%
- 1. % 20'lik Dilim	6,4%	6,40%
- 2. % 20'lik Dilim	10,9%	17,30%
- 3. % 20'lik Dilim	15,4%	32,70%
- 4. % 20'lik Dilim	22,0%	54,70%
- 5. % 20'lik Dilim	45,3%	100,00%
Gini Katsayısı	0,40	

(Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu, 1994-2018 Hanehalkı Bütçe Araştırması, Gelirlere Göre Sıralı %20'lik Gelir Dağılımı ve Gini Katsayısı, 14.03.2020'de erişildi. (http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1011))

İnceleme dönemleri içerisindeki tasniflemelerin son yılı olan 2008 yılı analizine bakıldığında; 2008 yılında toplam gelir vergisinden elde edilen tahsilat 38.029.985-TL olarak gerçekleşmiştir. Bu rakam bir önceki yıl olan 2007 yılındaki tahsilat tutarının %10,40 artmasıyla oluşmuştur. Elde edilen bu toplam tahsilat tutarının %91,60 gibi önemli bir ağırlığı gelir vergisi tevkifatı sonu elde edilen gelir vergilerinden oluşmaktadır.

Bunun ardından ikinci en önemli kalem ise 1.808.461-TL'lik gelir vergisi tutarıyla gerçekleşen ve toplam gelir vergisi kalemleri içerisinde %4,76'lık bir tutara denk gelen beyana dayanan gelir vergisi kalemidir.

Tasniflenmiş bu rakamların gelir dağılımı üzerindeki etkisine Tablo 31'den yola çıkarak bakıldığında; en düşük gelire sahip birinci %20'lik dilim olan gelir grubunun toplam ulusal gelirden aldıkları payı %6,4 olarak görmemiz mümkündür. Devamında ise en yüksek gelir gurubu olarakta nitelendirilen beşinci %20'lik gelir grubunun ulusal gelirden aldıkları paya bakıldığında %45,3 olarak gerçekleştiğini görmek mümkündür. Bu iki oran birbiri arasında oranlandığında ise elde edilen ve beşinci %20'lik gelir grubunun birinci %20'lik gelir gurubundan 7,10 kat daha fazla gelir elde ettiği gösteren oran bize bir önceki yıl olan 2007 yılına göre gelir dağılımında adaletin 0,03 puanlık iyileştiğini göstermektedir.

Bu durumda gelir dağılımında adalet açısından yalnızca *Gini Katsayısını* baz alarak 2007 ve 2008 yıllarında gerçekleşen katsayının 0,40 olduğunu görmemizi ve herhangi bir değişiklik yaşanmadı yorumunu yapabilmemizi sağlardı ancak ayrıntıya inerek birinci ve beşinci grupların birbirlerine oranlarına bakıldığında az da olsa gelir dağılımında bir iyileşme olduğunu söyleyebilmekteyiz.

Tablo 32: 2009 Yılı Gelir Vergisi Tasnifi

2009 Yılı	Tutarı	Gelir Vergisi İçerisindeki Payı
Toplam Gelir Vergisi	38.445.864,00	100%
- Beyana Dayanan G.V.	1.987.051,00	5,17%
- Basit Usulde G.V	244.267,00	0,64%
- Gelir Vergisi Tevkifatı	35.091.462,00	91,27%
- G.V.K. Göre Alınan Geçici Vergi	1.123.084,00	2,92%

(Kaynak: Kamu Mali Yönetimin ve Dönüşüm Genel Müdürlüğü, **1924-2018 Bütçe Gelir ve Gider Gerçekleşmeleri**, 02.03.2020’da erişildi. (<https://www.hmb.gov.tr/bumko-butce-buyuklukleri-ve-butce-gerceklesmeleri>))

Tablo 33: 2009 Yılı Gelir Dağılımı Oranları

2009 Yılı	Aldığı Pay Oranı	Kümülatif Pay Oranı
Gelir Dağılımı Yüzdeleri	100%	100%
- 1. % 20’lik Dilim	6,2%	6,20%
- 2. % 20’lik Dilim	10,7%	16,90%
- 3. % 20’lik Dilim	15,3%	32,20%
- 4. % 20’lik Dilim	21,9%	54,00%
- 5. % 20’lik Dilim	46,0%	100,10%
Gini Katsayısı	0,39	

(Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu, **1994-2018 Hanehalkı Bütçe Araştırması**, Gelirlere Göre Sıralı %20’lik Gelir Dağılımı ve Gini Katsayısı, 14.03.2020’de erişildi. (http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1011))

2009 yılı itibariyle toplam gelir vergisi tahsilatı 38.445.864-TL olarak gerçekleşmiştir. Bu tutarın 35.091.462-TL'lik kısmı ki bu %91,27'lik bir orana denk gelmektedir, tevkifata tabi gelir vergisi kaleminden oluşmaktadır. Tevkifata tabi gelir vergisi kalemi ağırlık olarak toplam gelir vergisi tahsilatı tutarı içerisindeki en büyük ağırlığa sahip kalemdir. Onun ardından gelen beyana dayanan gelir vergisi kalemi 2009 yılında 1.987.051-TL olarak gerçekleşmiş ve %5,17'lik bir ağırlığa sahip olmuştur.

Bu rakamlar klavuzluğunda ve Tablo 33 yardımıyla gelir dağılımı analizi yapıldığında; en düşük gelir düzeyine sahip birinci %20'lik dilimin ulusal gelirden aldığı pay %6,2 olarak gerçekleşmiştir.

Sıralı bir şekilde devam ettirildikten sonra beşinci dilim olan %20'lik gelir grubunun ulusal gelirden aldığı pay ise %46,0 olarak gerçekleşmiştir. Bu iki oran birbiri ile kıyaslandığında beşinci %20'lik dilimin birinci %20'lik dilimden 7,44 kat daha fazla gelir elde ettiği görülmektedir. Bunun yanında 2009 yılında 0,39 olarak gerçekleşen *Gini Katsayısı* ile tasnifleme sonucu elde edilen 2008 krizi öncesi ortalaması olan 0,40'ın altında gerçekleşerek pozitif bir eğilim içerisinde olduğu yorumunu yapmayı mümkün kılmaktadır.

Tablo 34: 2010 Yılı Gelir Vergisi Tasnifi

2010 Yılı	Tutarı	Gelir Vergisi İçerisindeki Payı
Toplam Gelir Vergisi	40.392.222,00	100%
- Beyana Dayanan G.V.	2.056.092,00	5,09%
- Basit Usulde G.V	264.618,00	0,66%
- Gelir Vergisi Tevkifatı	36.866.360,00	91,27%
- G.V.K. Göre Alınan Geçici Vergi	1.205.152,00	2,98%

(Kaynak: Kamu Mali Yönetimin ve Dönüşüm Genel Müdürlüğü, **1924-2018 Bütçe Gelir ve Gider Gerçekleşmeleri**, 02.03.2020'da erişildi. (<https://www.hmb.gov.tr/bumko-butce-buyuklukleri-ve-butce-gerceklesmeleri>))

Tablo 35: 2010 Yılı Gelir Dağılımı Oranları

2010 Yılı	Aldığı Pay Oranı	Kümülatif Pay Oranı
Gelir Dağılımı Yüzdeleri	100%	100%
- 1. % 20'lik Dilim	6,5%	6,50%
- 2. % 20'lik Dilim	11,1%	17,60%
- 3. % 20'lik Dilim	15,6%	33,20%
- 4. % 20'lik Dilim	21,9%	55,10%
- 5. % 20'lik Dilim	44,9%	100,00%
Gini Katsayısı	0,38	

(Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu, 1994-2018 Hanehalkı Bütçe Araştırması, Gelirlere Göre Sıralı %20'lik Gelir Dağılımı ve Gini Katsayısı, 14.03.2020'de erişildi. (http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1011))

2010 yılında tahsil edilen gelir vergisi tutarı toplamda 40.392.222-TL'dir. Bu rakam bir önceki yıl olan 2009 tahsilatı 38.445.864-TL'nin %5,06 artması ile gerçekleşmiştir. Elde edilen 40.392.222-TL'nin %91,27 tevkifata dayanan gelir vergisi olup bu oran bir önceki sene olan 2009 yılının ağırlığı ile aynı orandadır.

Ancak toplam gelir vergisi tahsilatı içerisindeki ağırlıkları iki yılda aynı olan tevkifata tabi gelir vergisi toplam tutarda yaşanan artışta göz önünde bulundurulduğunda aynı miktarda kalmayıp artış göstermiştir. 2010 tahsilatı içerisinde en önemli ikinci paya sahip ikinci kalem ise beyana dayanan gelir vergisi olup 2.056.092-TL olarak gerçekleşmiş ve toplam içerisinde %5,09'luk bir payı temsil etmiştir.

Bu bilgiler ışığında Tablo 35 gelir dağılımına etkileri incelenecek olursa; en düşük gelire sahip birinci %20'lik kesimin ulusal gelirden aldıkları pay %6,5 olarak gerçekleşmiştir. Kümülatif olarak ilerleyen gelir grupları incelendiğinde en yüksek geliri elde eden grup olan beşinci %20'lik grubun ulusal gelirden elde ettiği %44,90'luk paya karşın nüfusun geriye kalan %80'i ki bu toplam ilk dört %20'lik gelir grubunun toplamıdır.

Toplamda %55,10'lık bir geliri ulusal gelirden kendilerine pay olarak almaktadırlar. Beşinci grubun geliri en düşük olan birinci %20'lik gruptan kaç kat daha fazla gelir elde ettiğine bakmak için birbirine oranlandığında ise 6,9 kat daha fazla gelir elde ettiğini görmek mümkün olmaktadır.

Tablo 36: 2011 Yılı Gelir Vergisi Tasnifi

2011 Yılı	Tutarı	Gelir Vergisi İçerisindeki Payı
Toplam Gelir Vergisi	48.807.078,00	100%
- Beyana Dayanan G.V.	2.759.454,00	5,65%
- Basit Usulde G.V	300.709,00	0,62%
- Gelir Vergisi Tevkifatı	44.324.368,00	90,82%
- G.V.K. Göre Alınan Geçici Vergi	1.422.547,00	2,91%

(Kaynak: Kamu Mali Yönetimin ve Dönüşüm Genel Müdürlüğü, **1924-2018 Bütçe Gelir ve Gider Gerçekleşmeleri**, 02.03.2020'da erişildi. (<https://www.hmb.gov.tr/bumko-butce-buyuklukleri-ve-butce-gerceklesmeleri>))

Tablo 37: 2011 Yılı Gelir Dağılımı Oranları

2011 Yılı	Aldığı Pay Oranı	Kümülatif Pay Oranı
Gelir Dağılımı Yüzdeleri	100%	100%
- 1. % 20'lik Dilim	6,5%	6,50%
- 2. % 20'lik Dilim	11,0%	17,50%
- 3. % 20'lik Dilim	15,5%	33,00%
- 4. % 20'lik Dilim	21,9%	54,90%
- 5. % 20'lik Dilim	45,2%	100,00%
Gini Katsayısı	0,38	

(Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu, **1994-2018 Hanehalkı Bütçe Araştırması**, Gelirlere Göre Sıralı %20'lik Gelir Dağılımı ve Gini Katsayısı, 14.03.2020'de erişildi. (http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1011))

2011 yılı itibariyle tahsil edilen 48.807.078-TL'lik gelir vergisi tahsilatı bir önceki seneye göre %20,83'lük bir artış yaşamıştır. Bu rakamın %90,82'si tevkifata tabi gelir vergisi tahsilatı sonucu gerçekleşmiştir. En büyük ağırlığa sahip bu kalemin arkasından oransal olarak en büyük ikinci kalem ise %5,65 ile beyana dayanan gelir vergisi oluşturmaktadır.

2011 yılına ilişkin veriler böyleyken gelir dağılımı üzerine olan Tablo 37 ile devam edilirse; en düşük geliri elde eden birinci %20'lik dilim ulusal gelirden %6,5'lik bir pay almaktadır. En yüksek geliri elde eden beşinci %20'lik gelir gurubu ise toplam ulusal gelirden %45,20'lik bir pay almaktadır.

Birbirine oranlandığında ise 6,95 kat daha fazla gelir elde eden beşinci grubun rakamsal değerleri 0,40 olan *Gini Katsayısı* ile birlikte analiz edildiğinde bir önceki yıl olan 2010 yılı ile kıyaslandığında gelir dağılımında küçük bir bozulma olduğu göze çarpmaktadır. Bu bozulma iki dönemde de 0,38 olan gibi katsayı ile fark edilmemekte ancak birinci ve beşinci %20'lik gelir gruplarının birbirlerine oranlanmasıyla anlaşılabilir.

Tablo 38: 2012 Yılı Gelir Vergisi Tasnifi

2012 Yılı	Tutarı	Gelir Vergisi İçerisindeki Payı
Toplam Gelir Vergisi	56.493.510,00	100%
- Beyana Dayanan G.V.	3.016.404,00	5,34%
- Basit Usulde G.V	300.886,00	0,53%
- Gelir Vergisi Tevkifatı	51.744.203,00	91,59%
- G.V.K. Göre Alınan Geçici Vergi	1.432.017,00	2,53%

(**Kaynak:** Kamu Mali Yönetimin ve Dönüşüm Genel Müdürlüğü, **1924-2018 Bütçe Gelir ve Gider Gerçekleşmeleri**, 02.03.2020'da erişildi. (<https://www.hmb.gov.tr/bumko-butce-buyuklukleri-ve-butce-gerceklesmeleri>))

Tablo 39: 2012 Yılı Gelir Dağılımı Oranları

2012 Yılı	Aldığı Pay Oranı	Kümülatif Pay Oranı
Gelir Dağılımı Yüzdeleri	100%	100%
- 1. % 20'lik Dilim	6,51%	6,51%
- 2. % 20'lik Dilim	11,0%	17,50%
- 3. % 20'lik Dilim	15,6%	33,10%
- 4. % 20'lik Dilim	22,0%	55,10%
- 5. % 20'lik Dilim	45,0%	100%
Gini Katsayısı	0,38	

(Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu, **1994-2018 Hanehalkı Bütçe Araştırması**, Gelirlere Göre Sıralı %20'lik Gelir Dağılımı ve Gini Katsayısı, 14.03.2020'de erişildi. (http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1011))

2012 yılı verilerini incelediğimizde toplam gelir vergisi tahsilatının 2011 yılına oranla %15,75 oranda artarak 56.493.510-TL olarak gerçekleştiğini görmekteyiz. Bunun yanında tahsilat tutarının %91,59'luk kısmı tevkifata tabi gelir vergisi nedeniyle gerçekleşmektedir.

Bunun yanında da 3.016.404-TL'lik kısım beyana dayanan gelir vergisi nedeniyle bir ağırlık oluşturmaktadır. Bu ağırlığın toplam tahsilat içerisindeki oranı ise %5,34'tür. Bu değerlendirmelerin ardında gelir dağılımı bazında analize devam edilecek olursa; en düşük geliri elde eden %20'lik dilimin ulusal gelirden aldığı pay bir önceki sene olan 2011 yılına oranla 0,01 puan artarak pozitif bir eğilim göstermiş ve %6,51 olarak gerçekleşmiştir. Birinci dilimin ardından ikinci dilime değinildiğinde ulusal gelirden aldığı payın %11,00 olarak gerçekleştiğini görülmektedir. Bu şekilde devam eden yüzdesel değerlendirmeler ışığında en yüksek geliri elde eden beşinci %20'lik dilimin ulusal gelirden aldığı pay %45,00'tır. Bu oran en düşük geliri elde eden birinci yüzde %20'lik dilim ile kıyaslandığında beşinci dilimin birinci dilimden 6,92 kat daha fazla gelir elde ettiğini göstermektedir. Genel anlamda toplama bakıldığında ise beşinci %20'lik dilimin gelirden aldığı pay tek başına %45,00'iken geriye kalan nüfusun %80'nin gelirden aldıkları pay %55,10 olarak gerçekleşmektedir.

Bunun yanında *Gini Katsayısı* bir önceki sene ile kıyaslandığında kendini yineleyerek gene 0,38 puan olarak derecelendirilmiştir. Ancak *Gini Katsayısının* aynı katsayı ile gerçekleşmesi gelir dağılımında herhangi bir düzelme olmadığı anlamına gelmemektedir. Dilimler itibariyle baktığımızda küçükte olsa bir önceki sene verileriyle kıyaslama sonucu beşinci dilimin birinci dilimden 8,05 kat daha fazla gelir elde eden durumu 7,9 kata gerilemiş ve pozitif bir eğilim izlemiştir.

Tablo 40: 2013 Yılı Gelir Vergisi Tasnifi

2013 Yılı	Tutarı	Gelir Vergisi İçerisindeki Payı
Toplam Gelir Vergisi	63.760.750,00	100%
- Beyana Dayanan G.V.	3.083.607,00	4,84%
- Basit Usulde G.V	305.300,00	0,48%
- Gelir Vergisi Tevkifatı	58.778.673,00	92,19%
- G.V.K. Göre Alınan Geçici Vergi	1.593.170,00	2,50%

(Kaynak: Kamu Mali Yönetimin ve Dönüşüm Genel Müdürlüğü, **1924-2018 Bütçe Gelir ve Gider Gerçekleşmeleri**, 02.03.2020’da erişildi. (<https://www.hmb.gov.tr/bumko-butce-buyuklukleri-ve-butce-gerceklesmeleri>))

Tablo 41: 2013 Yılı Gelir Dağılımı Oranları

2013 Yılı	Aldığı Pay Oranı	Kümülatif Pay Oranı
Gelir Dağılımı Yüzdeleri	100%	100%
- 1. % 20’lik Dilim	6,6%	6,60%
- 2. % 20’lik Dilim	10,9%	17,50%
- 3. % 20’lik Dilim	15,4%	32,90%
- 4. % 20’lik Dilim	21,8%	54,70%
- 5. % 20’lik Dilim	45,20%	100,00%
Gini Katsayısı	0,38	

(Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu, **1994-2018 Hanehalkı Bütçe Araştırması**, Gelirlere Göre Sıralı %20’lik Gelir Dağılımı ve Gini Katsayısı, 14.03.2020’de erişildi. (http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1011))

2013 yılı itibariyle gelir vergisi tahsilatlarından elde edilen toplam gelir 63.760.750-TL olarak gerçekleşmiştir. Bu tahsilatın %92,19 gibi önemli bir kısmı gelir vergisi tevkifatı nedeniyle tahsil edilmiştir.

Bu kalemin ardından gelen en önemli iki kalem ise 3.083.607-TL'lik tutar ile ağırlığı %4,84 olan beyana dayanan gelir vergisi ile 1.593.170-TL'lik tutar ve ağırlığı %2,50 olan gelir vergisi kanununa göre alınan geçici vergidir.

Tablo 41'den yola çıkarak gelir dağılımı verileri yorumlanmaya devam edilirse, nüfus içerisinde en düşük geliri elde eden insanlardan oluşan ve birinci yüzde %20'lik gelir grubu olarak adlandırılan grubun ulusal gelirden elde ettikleri pay 2013 yılı itibariyle %6,60 olarak gerçekleşmiştir. Bunun yanında en yüksek geliri elde eden insanlardan oluşan ve beşinci %20'lik dilim olarak adlandırılan gelir grubunun ise ulusal gelirden elde ettikleri pay %45,20 olarak nitelendirilmiştir. Durum ve oranlar böyle iken bu iki rakam birbiri arasında oranlandığında beşinci %20'lik gelir grubu birinci %20'lik gelir grubundan 6,85 kat daha fazla gelir elde etmektedir. İlgili yılda *Gini Katsayısı* ise 0,40 olarak derecelendirilmiştir. İkinci tasnif dönemi olarak nitelendirdiğimiz 2009-2012 yılları ortalaması ile kıyasladığımızda *Gini katsayısı* ortalama düzeyde seyretmiştir ve 0,40'lık derecesini korumuştur.

Tablo 42: 2014 Yılı Gelir Vergisi Tasnifi

2014 Yılı	Tutarı	Gelir Vergisi İçerisindeki Payı
Toplam Gelir Vergisi	73.901.525,00	100%
- Beyana Dayanan G.V.	3.033.696,00	4,11%
- Basit Usulde G.V	298.070,00	0,40%
- Gelir Vergisi Tevkifatı	68.848.624,00	93,16%
- G.V.K. Göre Alınan Geçici Vergi	1.721.135,00	2,33%

(Kaynak: Kamu Mali Yönetimin ve Dönüşüm Genel Müdürlüğü, **1924-2018 Bütçe Gelir ve Gider Gerçekleşmeleri**, 02.03.2020'da erişildi. (<https://www.hmb.gov.tr/bumko-butce-buyuklukleri-ve-butce-gerceklesmeleri>))

Tablo 43: 2014 Yılı Gelir Dağılımı Oranları

2014 Yılı	Aldığı Pay Oranı	Kümülatif Pay Oranı
Gelir Dağılımı Yüzdeleri	100%	100%
- 1. % 20'lik Dilim	6,5%	6,50%
- 2. % 20'lik Dilim	11,0%	17,50%
- 3. % 20'lik Dilim	15,6%	33,10%
- 4. % 20'lik Dilim	22,2%	55,30%
- 5. % 20'lik Dilim	44,7%	100,00%
Gini Katsayısı	0,38	

(Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu, **1994-2018 Hanehalkı Bütçe Araştırması**, Gelirlere Göre Sıralı %20'lik Gelir Dağılımı ve Gini Katsayısı, 14.03.2020'de erişildi. (http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1011))

2014 yılında toplam gelir vergisi tahsilatı 73.901.525-TL olarak gerçekleşmiştir. Bu tahsilat tutarı 2013 yılında gerçekleşen 63.760.750-TL'nin 15,90% oranında artması ile oluşmuştur. İlgili yılda gerçekleşen bu tahsilatın bileşenlerine bakıldığında %93,16'sının tevkifata tabi gelir vergisinden oluştuğunu görmek mümkündür. Bunun ardından 3.033.696-TL'lik tutarın denk geldiği %4,11'lik kısım ise beyana dayanan gelir vergisi unsurundan kaynaklanmaktadır.

Tablo 43 aracılığı ile gelir dağılımı üzerine yorumlara devam edilecek olursa; ülke genelinde en yüksek geliri elde eden gelir grubu olarak nitelendirilen ve beşinci %20'lik dilim olan grubun ulusal gelirden aldıkları payı %44,70 olarak gerçekleşmiştir. Bu oran bir önceki yılın değeri ile kıyaslandığında 0,5 puanlık bir düşüşle gelir dağılımını pozitif bir eğilime soktuğu görülmektedir.

Bunun yanında en düşük gelir düzeyine sahip ve birinci %20'lik gelir grubu olarak nitelendirilen grup, ulusal gelirden %6,5'lik pay almaktadır. Bu iki oran birbiri ile kıyaslandığında beşinci dilimin birinci dilimden ortalama 7,2 kat daha fazla gelir elde ettiği ortaya çıkmaktadır.

Tablo 44: 2015 Yılı Gelir Vergisi Tasnifi

2015 Yılı	Tutarı	Gelir Vergisi İçerisindeki Payı
Toplam Gelir Vergisi	85.755.807,00	100%
- Beyana Dayanan G.V.	3.672.033,00	4,28%
- Basit Usulde G.V	355.535,00	0,41%
- Gelir Vergisi Tevkifatı	79.920.006,00	93,19%
- G.V.K. Göre Alınan Geçici Vergi	1.808.233,00	2,11%

(Kaynak: Kamu Mali Yönetimin ve Dönüşüm Genel Müdürlüğü, **1924-2018 Bütçe Gelir ve Gider Gerçekleşmeleri**, 02.03.2020’da erişildi. (<https://www.hmb.gov.tr/bumko-butce-buyuklukleri-ve-butce-gerceklesmeleri>))

Tablo 45: 2015 Yılı Gelir Dağılımı Oranları

2015 Yılı	Aldığı Pay Oranı	Kümülatif Pay Oranı
Gelir Dağılımı Yüzdeleri	100%	100%
- 1. % 20’lik Dilim	6,3%	6,30%
- 2. % 20’lik Dilim	10,9%	17,10%
- 3. % 20’lik Dilim	15,5%	32,70%
- 4. % 20’lik Dilim	22,0%	54,70%
- 5. % 20’lik Dilim	45,3%	100,00%
Gini Katsayısı	0,39	

(Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu, **1994-2018 Hanehalkı Bütçe Araştırması**, Gelirlere Göre Sıralı %20’lik Gelir Dağılımı ve Gini Katsayısı, 14.03.2020’de erişildi. (http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1011))

2015 yılı itibariyle gerçekleşen gelir vergisi tutarı 85.755.807-TL'dir. Bir önceki senenin artış oranı olan %15,90'a yakın bir artış ile %16,04'lük bir artış gerçekleşmiştir. İlgili yılda tahsil edilen 85.755.807-TL'lik bu gelir vergisi tutarının %93,19'u tevkifata tabi gelir vergisinden oluşmaktadır. Bunun ardından elde edilen 3.672.033-TL'nin %4,28'i ise beyana dayanan gelir vergisinden oluşmaktadır. 2015 yılına ilişkin elde edilen gelir vergisini oluşturan diğer bileşenlerin ayrıntılı tasnifi Tablo 44'te yer almaktadır.

Tablo 45 ile gelir dağılımına ilişkin açıklamalar yapmaya devam edilecek olursa; birinci %20'lik gelir grubuna ilişkin olan ulusal gelir payı %6,1 olarak gerçekleşmiştir. Bunun yanında beşinci %20'lik gelir grubuna ait olan ulusal gelir payı ise %46,5 olarak gerçekleşmiştir. Nihayetinde 2015 yılı itibariyle beşinci %20'lik gelir grubunun birince %20'lik gelir grubundan 7,62 kat daha fazla gelir elde ettiği ortaya çıkmaktadır. Bu değer bir önceki yılın kıyaslaması olan 7,4 ile birlikte değerlendirildiğinde 0,22 puanlık bir artış olduğu ve olumsuz eğilim içerisine girip gelir dağılımında bozucu etkiler meydana getirdiği görülmektedir.

Gini Katsayısına bakıldığında 2015 yılı itibariyle 0,39 olarak derecelendirilmiş ve bir önceki senenin değerini koruduğu görülmüştür. Gelir dağılımı ile ilgili tanımı yalnızca *Gini Katsayısına* bakılarak yapılacak olursa herhangi bir değişme olmadığı söylenecek olması beşinci ve birinci dilimlerin birbirleri kıyaslanarak gelir dağılımındaki kötüleşmenin etkisini görmemizi sağlamıştır.

Tablo 46: 2016 Yılı Gelir Vergisi Tasnifi

2016 Yılı	Tutarı	Gelir Vergisi İçerisindeki Payı
Toplam Gelir Vergisi	96.604.804,00	100%
- Beyana Dayanan G.V.	4.521.601,00	4,68%
- Basit Usulde G.V	375.317,00	0,39%
- Gelir Vergisi Tevkifatı	89.751.869,00	92,91%
- G.V.K. Göre Alınan Geçici Vergi	1.956.017,00	2,02%

(Kaynak: Kamu Mali Yönetimin ve Dönüşüm Genel Müdürlüğü, **1924-2018 Bütçe Gelir ve Gider Gerçekleşmeleri**, 02.03.2020'da erişildi. (<https://www.hmb.gov.tr/bumko-butce-buyuklukleri-ve-butce-gerceklesmeleri>))

Tablo 47: 2016 Yılı Gelir Dağılımı Oranları

2016 Yılı	Aldığı Pay Oranı	Kümülatif Pay Oranı
Gelir Dağılımı Yüzdeleri	100%	100%
- 1. % 20'lik Dilim	6,3%	6,30%
- 2. % 20'lik Dilim	10,9%	16,90%
- 3. % 20'lik Dilim	15,2%	32,70%
- 4. % 20'lik Dilim	21,6%	54,70%
- 5. % 20'lik Dilim	46,3%	100,00%
Gini Katsayısı	0,40	

(Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu, 1994-2018 Hanehalkı Bütçe Araştırması, Gelirlere Göre Sıralı %20'lik Gelir Dağılımı ve Gini Katsayısı, 14.03.2020'de erişildi. (http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1011))

2016 yılında 96.604.804-TL'lik toplam gelir vergisi tahsil edilmiştir. Bu rakam bir önceki yılın toplam gelir vergisi olan 85.755.807-TL'nin %12,65 oranında artması ile gerçekleşmiştir. İlgili yılın gelir vergisi bileşenlerini inceleyecek olursak ise %92,91 gibi önemli bir oranının tevkifata tabi gelir vergisinden tahsil edildiğini görmek mümkündür. Ayrıca tevkifata tabi gelir vergisinin ardından gelen en önemli kalem olan beyana tabi gelir vergisi de %4,68'lik bir oranla gerçekleşmiştir. İlgili yılda gelir vergisi bileşenleri bu şekilde iken gelir dağılımına bakılarak devam edilirse.

Birinci %20'lik dilime dahil olan düşük gelirli vatandaşların ulusal gelirden aldıkları pay %6,3'tür. Kümülatif olarak devam eden ve ilk dört %20'lik dilime dahil olan grupların toplamının ulusal gelirden aldıkları pay ise %54,70'dir. Tek başına beşinci %20'lik gelir grubu olarak adlandırılan ve yüksek gelirli vatandaşların dahil olduğu gelir grubunda ise ulusal gelirin %46,3'ünü elde etmektedir. Birinci ve beşinci %20'lik gelir gruplarının oranları birbirine oranlandığında beşinci gelir grubu birinci gelir grubundan 7,39 kat daha fazla gelir elde etmektedir. Önceki seneki eşdeğer verilere ve *Gini Katsayısına* bakıldığında ise az da olsa gelir dağılımında bir negatif eğilim yaşanmaktadır.

Tablo 48: 2017 Yılı Gelir Vergisi Tasnifi

2017 Yılı	Tutarı	Gelir Vergisi İçerisindeki Payı
Toplam Gelir Vergisi	112.400.679,00	100%
- Beyana Dayanan G.V.	5.038.328,00	4,48%
- Basit Usulde G.V	226.016,00	0,20%
- Gelir Vergisi Tevkifatı	104.847.073,00	93,28%
- G.V.K. Göre Alınan Geçici Vergi	2.289.262,00	2,04%

(Kaynak: Kamu Mali Yönetimin ve Dönüşüm Genel Müdürlüğü, **1924-2018 Bütçe Gelir ve Gider Gerçekleşmeleri**, 02.03.2020’da erişildi. (<https://www.hmb.gov.tr/bumko-butce-buyuklukleri-ve-butce-gerceklesmeleri>))

Tablo 49: 2017 Yılı Gelir Dağılımı Oranları

2017 Yılı	Aldığı Pay Oranı	Kümülatif Pay Oranı
Gelir Dağılımı Yüzdeleri	100%	100%
- 1. % 20’lik Dilim	6,3%	6,30%
- 2. % 20’lik Dilim	10,6%	16,90%
- 3. % 20’lik Dilim	15,1%	32,00%
- 4. % 20’lik Dilim	21,4%	53,30%
- 5. % 20’lik Dilim	46,7%	100,00%
Gini Katsayısı	0,40	

(Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu, **1994-2018 Hanehalkı Bütçe Araştırması**, Gelirlere Göre Sıralı %20’lik Gelir Dağılımı ve Gini Katsayısı, 14.03.2020’de erişildi. (http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1011))

2017 yılı itibariyle toplam 112.400.679-TL gelir vergisi tahsil edilmiştir. Bu tahsilat rakamı bir önceki senenin tahsilat tutarı olan 96.604.804-TL, %16,35 artarak gerçekleşmiştir. İlgili dönemin tahsilat tutarının %93,28'isine denk gelen 104.847.073-TL'lik tutar gelir vergisi tevkifatından kaynaklanmıştır. Aynı kalemin bir önceki yıl olan 2016 yılı itibariyle 89.751.869-TL'lik tahsilat tutarıyla gerçekleştiği ve %16,82'lik bir artış gerçekleştiği görülmektedir.

Tevkifata tabi gelir vergisinin ardından en önemli kalem ise beyana dayanan gelir vergisi ile tahsil edilen vergilerdir. 2016 yılında 4.521.601-TL ile gerçekleşen beyana dayanan gelir vergisi 2017 yılı tahsilatı içerisinde %11,43 artış göstererek 5.038.328-TL olarak gerçekleşmiştir.

İlgili yılda bu tahsilat tutarları ile gerçekleşen gelir dağılımı verilerini analize tabi tutulacak olursa; nüfusun en az gelir elde eden kısmı olarak nitelendirilen birinci %20'lik gelir dilimi ulusal gelirden 2017 yılı itibariyle %6,3'lik bir pay almaktadır. İkinci %20'lik dilimin ulusal gelirden aldığı pay %10,6 olarak gerçekleşmiş ve bu şekilde ilerleyen kümülatif kalemler toplu analize tabi tutulduğunda en fazla geliri elde eden beşinci %20'lik gelir grubu toplam gelirin %46,7'sini elde etmesine karşılık, nüfusun geriye kalan %80'i olarak nitelendirilen ilk 4 %20'lik gelir grubu ise ulusal gelirden %53,3'lik bir pay almaktadır.

Birinci %20'lik gelir grubunun ulusal gelirden aldığı pay 2016 yılı ile kıyaslandığında herhangi bir değişme göstermeyerek %6,3 olarak gerçekleşmesine karşın beşinci %20'lik dilimin ulusal gelirden aldığı pay 2016 yılının verisi olan %46,3'den 0,4 puan artarak %46,7'e gelmiştir.

Beşinci %20'lik dilimin birinci %20'lik dilimden kaç kat daha fazla ulusal gelirden pay aldığını değinildiğinde ise 2017 yılı itibariyle paylarını birbirlerine oranlanması istenilen sonucun alınması açısından doğru bir gidişat olacaktır. %46,7 ile %6,3'yi birbirine oranlandığında; beşinci dilimin birinci dilimden ortalama 7,40 kat daha fazla gelir elde ettiği görülmektedir.

Bir önceki inceleme dönemi olan 2016 yılında beşinci %20'lik dilimin birinci %20'lik dilimden 7,39 kat daha fazla gelir elde ettiği sonucu ile birlikte bir yorumda bulunulursa, gelir dağılımının az da olsa kötüleştiği yorumunu yapmak yanlış olmayacaktır. Bunun yanında yalnızca *Gini Katsayısına* bağlı bir gelir dağılımı yorumunda bulunmak gerekirse, 2016 yılında ve 2017 yıllarında 0,40 olarak gerçekleşmesinden dolayı gelir dağılımında herhangi bir gelişme yaşanmadığı yönünde bir çıkarım olacağı halde oranlama yapılarak azda olsa gerçekleşen negatif eğilim tespit edilmiş olmaktadır.

Tablo 50: 2018 Yılı Gelir Vergisi Tasnifi

2018 Yılı	Tutarı	Gelir Vergisi İçerisindeki Payı
Toplam Gelir Vergisi	138.992.395,00	100%
- Beyana Dayanan G.V.	7.114.750,00	5,11%
- Basit Usulde G.V	205.979,00	0,16%
- Gelir Vergisi Tevkifatı	129.102.588,00	92,88%
- G.V.K. Göre Alınan Geçici Vergi	2.569.078,00	1,85%

(**Kaynak:** Kamu Mali Yönetimin ve Dönüşüm Genel Müdürlüğü, **1924-2018 Bütçe Gelir ve Gider Gerçekleşmeleri**, 02.03.2020'da erişildi. (<https://www.hmb.gov.tr/bumko-butce-buyuklukleri-ve-butce-gerceklesmeleri>))

Tablo 51: 2018 Yılı Gelir Dağılımı Oranları

2018 Yılı	Aldığı Pay Oranı	Kümülatif Pay Oranı
Gelir Dağılımı Yüzdeleri	100%	100%
- 1. % 20'lik Dilim	6,1%	6,10%
- 2. % 20'lik Dilim	10,5%	16,70%
- 3. % 20'lik Dilim	15,1%	31,80%
- 4. % 20'lik Dilim	21,5%	53,20%
- 5. % 20'lik Dilim	46,8%	100,00%
Gini Katsayısı	0,40	

(**Kaynak:** Türkiye İstatistik Kurumu, **1994-2018 Hanehalkı Bütçe Araştırması**, Gelirlere Göre Sıralı %20'lik Gelir Dağılımı ve Gini Katsayısı, 14.03.2020'de erişildi. (http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1011))

2018 döneminde önceki dönemlerde olduğu gibi beyana dayanan gelir vergisi tutarı tevkifata tabi olarak tahsil edilen gelir vergisi tutarının ardından %5,11 ile en yüksek ikinci kalem olma özelliğini devam ettirmiştir. Ancak beyana dayanan gelir vergisi tutarı 2017 yılı rakamı ile 2018 yılı rakamları kıyaslandığında toplam gelir vergisi içerisindeki payının %4,48'den %5,11'ye yükseldiği görülmektedir.

Bu verilerin ışında 2018 yılı gelir dağılımı verileri değerlendirildiğinde; en düşük gelire sahip birinci %20'lik kesimin toplam ulusal gelirden aldıkları payı %6,1 olarak gerçekleşmiştir.

Bunun yanında en yüksek gelire sahip olan beşinci %20'lik dilimin ulusal gelirden aldığı paya bakıldığında bunun da %46,8 olarak görülmesi mümkündür. Tablo 51 incelenecek olursa kümülatif olarak ilerleyen ve ilk dört %20'lik gelir grubu diliminin toplam gelirden aldıkları payın %53,20 ve tek başına beşinci %20'lik dilimin ulusal gelirden aldığı payın %46,8 olması gelir dağılımındaki eşitsizliğini açık bir örneğidir.

Bunun yanında beşinci %20'lik dilim olan en yüksek geliri elde eden grup 2018 yılı itibariyle kıyaslandığında en düşük geliri elde eden birinci %20'lik dilimden ortalama 7,68 kat daha fazla gelir elde etmektedir.

2017 verileri ile kıyaslandığında ise gelir dağılımında bir önceki yıla göre yaşanan kötüleşme ortaya çıkmaktadır. Çünkü 2017 yılında beşinci %20'lik dilim birinci %20'lik dilimden 7,4 kat daha fazla gelir elde ederken 2018 yılında bu kıyaslama 7,68 kata yükselmiştir.

3.3 2000 – 2018 YILLARI ARASINDA TÜRKİYE’DE GELİR VERGİSİ VE GELİR DAĞILIMININ İLİŞKİSİ ÜZERİNE DEĞERLENDİRME

Yapısal dönüşümünü geçirerek sanayi ve hizmet sektörlerinin GSMH içerisindeki yoğunluğu tarım sektörünün GSMH içerisindeki yoğunluğunun önüne geçen ekonomilerdeki toplum tabakalarında gelir anlamında farklılaşmalar yaşanmaya başlanmaktadır. Gelişme sürecini tamamlamış olan Batı Topluları bunun en güzel örneğini oluşturmaktadırlar. Ancak bu toplum tabakaları arasında yaşanan gelir bölüşümünün adaletsiz oluşu ise geçmişten bugüne Türkiye ve diğer gelişmekte olan ülkelerinde süre gelen sorunları olmuştur. Özellikle kapitalizmin doğası gereği liberal iktisat politikalarını benimseyen ekonomilerde herhangi bir ideal ve adaletli bir gelir dağılımından bahsetmek söz konusu olmayacaktır. Sanayi devrimi ile kalkınma süreçlerini tamamlamış olan batı toplumlarında ise yaşanmış olan bu yapısal dönüşüm yeni gelir kaynaklarının oluşumunu hızlandırarak büyümenin itici gücü olmasını sağlamıştır. Ancak oluşan gelirin adaletli paylaşımı noktasında sosyal devlet politikaları geliştirilmiş ve devlete adaletli gelir dağılımının sağlanması için görev verilmiştir¹⁶⁰.

Geçmişten bugüne Türkiye’de uygulanan liberal ekonomi politikalarının etkisiyle özellikle 1980 sonrası dönemde gelir dağılımında adaletsizliğin arttığı gözlemlenmiştir. Devlet oluşan adaletsizliğe maliye politikası araçlarından biri olan vergiler ile müdahale etmeyi tercih etmiş ve gelir dağılımı adaletsizliği ile vergiler aracılığı ile mücadele etmiştir. Bu kapsamda Türk Vergi Sistemi’nde ağırlıklı olarak yer kaplayan dolaylı vergilerin gelir dağılımını bozucu etkiler meydana getirdiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Dolaylı vergiler tahsilat unsuru olarakta kullanılabilen etkin vergiler olmalarına karşın adil vergiler değildirler. Ancak geçmişte olduğu gibi günümüzde de Türk Vergi Sistemi’nin yapısı içerisinde dolaylı vergilerin ağırlıklı yapısının değiştirilmeden tercih edilmesinin sebebi vergi direncinin düşük olması, tahsilat anlamında toplanmasının kolay olması ve hanehalkı tarafından yükünün hissedilme oranının düşük olması sayılabilir. Sonuç itibariyle dolaylı vergilerin adaletli olmayan yapılarının sebebi; elde edilen gelir üzerinden geliri elde edenden tahsil edilmeleri değil de harcama üzerinden harcamayı yapandan tahsil edilmeleri dolaylı verginin gelir

¹⁶⁰ Muhammed KARATAŞ, *Gelir Dağılımının Teorik Yapısı*, HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi, Cilt: 8, Yıl: 8, Sayı: 21, 2019, s. 77-78.

dağılımında adaleti bozmasına sebep olmaktadır. Dolaysız vergiler ile GİNİ Katsayısı arasında bulunun negatif ilişki toplam vergi gelirleri içerisinde dolaylı vergilerin oranının azaltılarak dolaysız vergilerin oranının artırılması ile daha adaletli bir yapının oluşturulabileceğini ortaya koymaktadır¹⁶¹.

Gerek Türkiye, gerekse diğer gelişmekte olan ülkelerde başta sosyal amaçlı transferler gelir dağılımında adaletin sağlanması için kullanılan en etkin ve verimli kalemler olarak ortaya çıkmaktadır. Özellikle gelirinin büyük bir bölümünü harcama eğiliminde olan alt gelir gruplarına yapılan sosyal nitelikli transfer harcamalarını konu alan transfer harcamaları gelir dağılımında adaletin sağlanmasına olumlu katkıları olmaktadır¹⁶².

Transfer harcamaları, tanımsal olarak, herhangi bir üretim faktöründen yararlanmayan, incelenen dönem gelirinde herhangi bir değişiklik meydana getirmeyen, sadece önceden belirlenen kaynakların karar vericiler kanalıyla bazı kişi ve kurumlara karşılıksız olarak aktarılmasına sebep olan harcamalardır. Söz konusu giderler, temelde gelir dağılımında adaletin sağlanmasını amaç edinmiş ve bu amaca yönelik hizmetlerin bedeli olan harcamalardır. Fakat transfer harcamalarının tamamı gelir dağılımında adaleti sağlayıcı harcamalar değildir. Kimi transfer harcamaları gelir dağılımında adaleti sağlama olgusuna destek olmaktan çok bozucu etkiler meydana getirmektedirler. Örnek verilecek olursa, hanehalkına direkt olarak yapılan yardımların genel itibarıyla geliri düşük olan gruplara ve ailelerine yapıldığı varsayılırsa, bu ve benzeri amaçlarla yapılacak olan transfer harcamaları gelir dağılımının bozucu etkisini azaltıcı sonuçlar meydana getirecektir. Piyasada oluşan denge fiyatının altında belirlenecek olan fiyatlarla mal ve hizmetlerin temin edilmesi durumunda, bu mal ve hizmetlerden ülkenin her vatandaşı eşit bir şekilde faydalanması durumunda ise gelir dağılımında herhangi bir iyileşme meydana gelmeyecek mevcut durum korunmuş olacaktır. Kamu-Borç faizi ödemeleri söz konusu olduğunda ise, devlete borç verenlerin buldukları gelir grupları ve faiz oranlarına bağlı olarak gelir dağılımı olumsuz etkilenebilmekte; hatta devlete borç veren kesimlerin elde

¹⁶¹ Bünyamin DEMİRGİL, **Vergilerin Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkisi; Ampirik Bir Çalışma**, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt: 19, Sayı: 2, 2018, s. 128-129.

¹⁶² Tuba DEMİRYÜREK ÜRPER, **Kamu Harcamalarının Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkisi: Türkiye Örneği**, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2018, s. 103.

ettikleri geliri tasarruf eğilimi yüksek olan gelir guruplarına mensup oldukları düşünüldüğünde gelir dağılımını bozucu etkileyebilecekleri açıktır¹⁶³.

Gelişmekte olan ülkelerin tamamında olduğu gibi Türkiye’de de vergilerin tasarruflar üzerindeki etkileri özellikleri itibariyle verginin türüne ve tahsil ediliş şekline göre farklılıklar göstermektedir¹⁶⁴. Türkiye’de gelir vergisi hanehalkının tasarrufları üzerinde etkisi en büyük olan vergidir. Hanehalkının elde ettiği geliri tasarruf etme yada tüketme kararını etkilediği için gelir vergisi, kendiliğinden tasarruf edilen tutarın azalmasına ve harcama eğilimi içerisine girilmesine neden olmaktadır. Gelir vergisi yapısı itibariyle tasarrufları tüketime dönüşecek şekilde azaltarak yatırımların temel unsuru olan sermaye birikiminin yatırım yapmak için yetersiz kalmasına ortam oluşturmaktadır¹⁶⁵.

Türkiye’de gelir üzerinden alınan vergiler, özel sektörün ürettiği ve elinde bulundurduğu kaynakları kamu kesimine transfer ettiği için, bu özelliği sebebiyle yatırımlar üzerinde onları kısıtlayıcı bir etkiye sebep olmaktadır. Vergi tahsil edilmesi sonucu hanehalkının satın alma güçleri azalırken, bireylerde doğrudan yoldan tasarrufa ayırdıkları kaynaklarını azaltmakta buda dolaylı olarak özel sektörün yatırım finansman kaynaklarını azaltmaktadır¹⁶⁶. Yapıları itibariyle vergiler geri kalmış bölgelerde yada desteklenmesi gereken sektörlerde yatırım yapılmasını teşvik edebilirken, kimi zamanda yatırım yapma kararından vazgeçilmesine kaynakların oraya aktarılması yerine başka olanlarda değerlendirilmesine sebep olabilmektedir¹⁶⁷.

Diğer gelişmekte olan devletler gibi Türkiye’de, ekonomi üzerinde kontrolü eline alabilmek, yatırım harcamaları ile tüketim harcamaları arasında dengeyi kurabilmek için mali politikaya başvurarak gelir vergilerine başvurmaktadır. Vergiler ile elde edilen gelirler yatırım amaçlı kamu harcamalarında değerlendirilebilir yada faiz oranları avantajlı hale getirilerek özel sektöre kredi sağlanabilir¹⁶⁸.

¹⁶³ Beyhan ATAÇ ve Engin ATAÇ, **Türkiye’de 1964- 1991 Döneminde Ekonomik Açından Kamu Harcamaları Bileşiminin Analizi**, 3. İzmir İktisat Kongresi, 2. Cilt, Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı, 1993, s. 34-35.

¹⁶⁴ Salih TURHAN, **Vergi Teorisi ve Politikası**, 5. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1993, s. 336.

¹⁶⁵ Metin ERDEM, Şenyüz DOĞAN ve İsmail TATLIOĞLU, **Kamu Maliyesi**, 5. Baskı, Ekin Yayınevi, Bursa, 2007, s. 190-191.

¹⁶⁶ Özhan ULUATAM, **Kamu Maliyesi**, 12. Baskı, Ankara, İmaj Yayınevi, 2012, s. 350.

¹⁶⁷ Abdurrahman AKDOĞAN, **Kamu Maliyesi**, 9. Baskı, Gazi Kitabevi, Ankara, 2003, s. 436.

¹⁶⁸ Ercan DÜLGEROĞLU, **Kalkınma Ekonomisi**, 5. Baskı, Vipaş, Bursa, 2000, s. 111.

Tüketim ve Yatırımların ilişkilendirilmesi açısından en önemli vergi türü olan gelir vergileri yüksek oranda uygulanması durumunda yatırımları azaltıcı etkisinin yanında içeriğinde bulunan istisnalar ve muafiyetler ile yatırımları teşvik edebilmektedir¹⁶⁹. Kalkınma için gerekli finansmanın sağlanması noktasında yurtiçi ve yurtdışı kaynaklardan yararlanılabilmektedir. Her iki kaynaktan tek başlarına kullanıldıkları ekonomisi finanse edecek büyüklükten yoksundurlar. Yurtdışı kaynaklar yapıları itibariyle değişken ve konjonktürden etkilenen yapıları sebebiyle güvenilir ve süreklilik arz edemez yapıdadırlar. Bu nedenle doğal kaynak zenginliği yada başka gelir kaynakları bulunmayan ülkeler için asli yurtiçi gelir kaynağı vergiler olarak karşımıza çıkmakta ve önem arz etmektedir¹⁷⁰.

Türkiye kamu harcamalarını finanse etmek için topladığı gelir, servet ve harcama verilerini doğru yerlerde değerlendirdiği takdirde büyüme ve kalkınma hedefinde etkisi büyük olacaktır¹⁷¹. Gelir vergilerini kullanarak, Türkiye’de gelir düzeyleri arasında bulunan açığın kapanmasına destek olmak ve ekonomik büyümeyi arttırmak için kullanılması, vergi yükü adaletli dağıtıldığı takdirde kayıt dışılığın önüne geçecektir¹⁷².

Bu açıklamaların ardından; 2000-2018 arası dönemleri kapsayan çalışmada 2000 – 2008 yılları arasında toplam gelir vergisi tutarında her yıl ortalama %24,49 artış gerçekleşmiştir görmek mümkündür. 2000 ve 2008 yılları arasında gerçekleşen *Gini Katsayılarının* ortalamasına bakıldığında ise 0,41 olarak gerçekleştiğini görmek mümkündür. 2009 - 2012 yılları arasında toplam gelir vergisi tutarlarında her yıl ortalama %13,62 artış gerçekleşmiştir. İlgili dönemde tahsil edilen gelir vergileri arasında yaşanan en yüksek artış ise 2009’dan 2010 yılına geçilirken yaşanan %20,83 artış ile gerçekleşen artış olmuştur. 2013- 2018 yılları arasında toplam gelir vergisi tutarlarında her yıl ortalama %14,15’lik artış gerçekleştiği görülmektedir. 2013-2018 dönem aralığında gelir vergisi artış oranlarında düzenli bir artış yaşanmış ancak bu durum 2015 yılında artış oranında yaşanan %2,33 puanlık azalma ile genellenmesini önlemiştir.

¹⁶⁹ ERDEM, v.d., a.g.e, s. 191.

¹⁷⁰ İsmail TÜRK, **Maliye Politikası**, 8. Baskı, S Yayınları, Ankara, 1989, s. 273-274.

¹⁷¹ Esra SİVEREKLI DEMİRCAN, **Vergilendirmenin Ekonomik Büyüme ve Kalkınmaya Etkisi**, Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Sayı: 21, 2003, s. 97.

¹⁷² Nazım ÖZTÜRK, **Maliye Politikası**, Ekin Yayınevi, Bursa, 2012, s. 554-556.

Son olarak Türkiye’de gelir vergilerinin gelir dağılımını hangi şekillerde etkilediğine değinilecek olursa; Türkiye, vergi tahsil edilmesi hususunda beyanı esas alan ve beyannameler aracılığı ile işlemlerin yapıldığı bir ülkedir. Sermaye geliri sahiplerinin avantaja çevirdikleri istisna ve muafiyetler vergiden kaçınma ve vergi kaçırma yollarının açık kalmasına sebep olmaktadır. Böylece oluşan vergi yükü, serbest meslek kazancı elde edenler yararına olarak azalmaktadır. Stopaja tabi gelir olan ücret geliri elde edenler üzerine yoğunlaşmaktadır. Çalışmanın önceki bölümlerinde de tablolaştırıldığı üzere Türkiye’de gelir vergisinin önemli bir bölümü tevkifat yoluyla tahsil edilebilmektedir.

Tevkifat yoluyla tahsil edilen gelir vergisi tutarı toplam hasılatın ortalama %90’ına yakınına oluşturmaktadır. Tevkifat yolu ile tahsil edilen hasılatın önemli bir kısmının ücret geliri elde eden hanehalkında tahsil edildiği düşünülecek olursa, gelir vergisi stopajı ile elde edilen tutar toplam gelir vergisi tahsilatının yaklaşık %40’ına denk gelmektedir.

Gelişmekte olan ülkelerde olduğu gibi Türkiye’de de kalkınma ve büyümeyi destekleyen politikalar ile adaletli bir gelir dağılımını hedefleyen politikalar beraber uygulanamamaktadır. Bu nedenle kalkınma ve büyüme hedeflerine ulaşmayı sağlayacak şekilde politikalar seçilmekte, bu hedefe ulaşacak şekilde vergi yapısı dizayn edilmektedir. Bu nedenle Türkiye’de diğer gelişmekte olan ülkeler gibi yüksek gelir elde eden hanehalkı gelirleri üzerinden vergi almak yerine onların bu gelirlerini tasaffur ederek yatırıma yönlendirilmesini sağlamaya çalışmaktadır. Bu amaçla da gelir vergileri üzerinden çeşitli istisna ve muafiyetler sunarak kamu harcamalarını finanse etme yükümlülüğünü dolaylı vergiler aracılığı ile gidermektedir. Ancak bu durum GİNİ Katsayısının dalgalanma değerlerinin alt ve üst sınırlarının açıklığından da anlaşılacağı üzere gelir dağılımında adaleti sağlama hususunda iyileşme sağlanamamaktadır.

3.4 GELİR DAĞILIMI AÇISINDAN TÜRKİYE İLE SEÇİLMİŞ ÜLKELERİN KİYASLANMASI

Çalışma süresince verginin ne olduğunu ve neden tahsil edildiğini, tarih boyunca geliştirilmiş kavramlar çerçevesinde incelenip gelir kompozisyonları içerisinde gelir vergisinin yeri ve yapısı incelenmiştir. Türkiye’de analize tabi dönem olan 2000-2018 yılları boyunca gelir vergisi bileşenlerinde yaşanan gelişmeler ile gelir dağılımını paralel olarak değerlendirip yorumladıktan sonra çalışmanın son kısmında gelişmiş ülke olarak Almanya ve İngiltere, gelişmekte olan ülke olarak da Arjantin’in seçilmesi ile gelir vergisi yapıları ve gelir dağılımı verileri kıyaslaması yapılacaktır.

3.4.1 Almanya

AB’nin lokomotifi olarak kabul edilen Almanya, vergi kompozisyonu olarak gelir dağılımında adaleti sağlamaya yönelik bir yapıya sahiptir. Özellikle gelir vergisi anlamında üniter pek çok devlet gibi merkezi yönetim nezdindeki kontrol mekanizması aracılığı ile vergiler tahsil edilmektedir. Bunun yanında Tablo 52: incelendiğinde görüleceği üzere ülkedeki mevcut durumdaki gelir vergisi dilimlerine yer verilmiştir.

Tablo 52: 2020 Yılı Almanya Gelir Vergisi Dilimleri

Gelir Dilimi	Vergi Oranı
9.408-€’ye kadar	%0
9.408-€’den 57.051-€’ye kadar	% 14 ve %42 arasında artan oranlar
57.051-€’den 270.500-€’ye kadar	%42
270.500-€ ve üzeri	%45

Kaynak: German tax system & Taxes in Germany, **German Income Tax Rates 2020**, 07.03.2020’de erişildi. (<https://www.iamexpat.de/expat-info/taxation-germany/german-tax-system>)

Özellikle birinci basamak olarak kabul edilen 9.408-Avro’ya kadar gerçekleşen gelirlerden vergi tahsil edilmiyor oluşu, düşük gelirli ve gelirlerinin büyük bir kısmını yaşamlarını idame ettirebilmek için harcamak zorunda olan bireyler için pozitif etkiler meydana getirmektedir.

Tablo 53: Almanya Devletinin Tahsil Edilen Vergi Tutarları(\$) ve Gini Katsayıları

Yıllar	Tahsil Edilen Toplam Vergi Tutarı	Tahsil Edilen Gelir Vergisi Tahsilatı Toplamı	Gelir Vergisinin Toplam Vergi Gelirleri İçerisindeki Payı	İlgili Yılda gerçekleşen GİNİ Katsayısı
2000	706.891,40	213.113,86	30,15%	0,29
2001	683.430,80	196.747,18	28,79%	0,29
2002	715.933,50	200.239,38	27,97%	0,30
2003	868.088,50	238.167,38	27,44%	0,30
2004	955.248,10	261.195,05	27,34%	0,30
2005	968.527,50	272.937,74	28,18%	0,32
2006	1.036.034,80	314.425,61	30,35%	0,31
2007	1.200.351,20	374.540,00	31,20%	0,31
2008	1.326.069,40	422.244,84	31,84%	0,31
2009	1.233.155,70	355.848,65	28,86%	0,30
2010	1.196.239,70	341.459,80	28,54%	0,30
2011	1.341.915,00	395.001,77	29,44%	0,30
2012	1.290.136,20	393.085,56	30,47%	0,31
2013	1.379.493,10	425.101,52	30,82%	0,30
2014	1.431.030,90	442.433,55	30,92%	0,31
2015	1.251.146,50	390.321,57	31,20%	0,31
2016	1.307.904,50	416.633,49	31,86%	0,30
2017	1.387.042,10	451.593,67	32,56%	0,29
2018	1.526.007,00	500.009,00	32,70%	0,29

Kaynak: OECD, **Public Sector, Taxation and Market Regulation, Income inequality**, 14.03.2020'de erişildi. (<https://stats.oecd.org/>), (<https://data.oecd.org/inequality/income-inequality.htm>)

Analiz dönemleri itibariyle Almanya'nın vergi gelirleri incelendiğinde, 2008 ve 2012 yıllarında yaşanan krizlerde gerçekleşen gelir tahsilatında yaşanan düşüşler hariç tutulursa sürekli bir artış eğilimindedir. Kriz yıllarında ABD ile olan finansal bağları sebebiyle krizden en çok etkilenen Avrupa ülkelerinden biri olan Almanya, krizin etkilerini giderebilmek ve piyasaya yeniden canlılık kazandırabilmek için ilgili kriz yıllarında genişletici maliye politikalarını benimseyerek bu tablonun oluşmasına sebebiyet vermiştir. Örnek verilecek olursa; hanehalkına yapılan transfer yardımlarının nakit olanlarının ağırlıklı oranı tahsil edilen vergilerden tutar olarak düşük olmasına karşın, bu yapılan nakit transferler gelir dağılımını düzeltmede vergilerden daha etkili olmuşlardır¹⁷³.

Ayrıca 2000-2017 yılları içerisinde tahsil edilen gelir vergisi tutarının toplam vergiler içerisindeki payı ortalama %29,88 olarak gerçekleşmiştir. Bunun yanında vergi gelirleri içerisinde gelir vergisinin ağırlığının en fazlalaştığı dönem 2017 yılı olan %32,56 oranı ile gerçekleşmiştir. 20 yıllık analize tabi dönemde 2002 yılından sonra 0,30 baz *Gini* derecelendirmesinin altına inmeyen katsayının, gelir vergisi ağırlığının maksimum olarak gerçekleştiği 2017 yılında, 0,29 puan gerçekleşerek pozitif bir eğilim gerçekleştirmeye başladığı gözlemlenmiştir.

Ortalama ağırlığı %29,88 olduğundan yukarıdaki paragrafta bahsedilmiştir. Kriz yıllarına değinildiğinde ise; 2008 krizinde toplam vergi gelirleri içerisinde gelir vergisinin ağırlığı azalarak öncelikle %28,86'ya sonrada %28,54'e gerilemiştir. 2012 krizinin devamında gelen değerlere bakıldığında ise; %30,82 ve %30,92 olarak gerçekleşmiştir ki bu değerler 2008 krizi öncesi ağırlık yüzdesinin de altında kalan değerlerdir. Bu durum; kriz yılları olan 2008 ve 2012 yılları genişletici maliye politikası ile krize karşı piyasaları canlı tutmak isteyen karar vericilerin uygulamaları nedeniyle ücret geliri elde eden ve gelirlerinin büyük bir kısmını harcama eğilimi içerisinde olan hanehalkından tahsil edilen vergi tutarının artmasına sebep olmuştur. Krizin yaşandığı yıl ve takip eden yıllarda genişletici maliye politikası uygulamalarına verilen ara sebebiyle harcanabilir gelirlerinde azalma yaşanan gelir vergisi ödeyicilerinin ödedikleri gelir vergisi tutarı da düşmüş ve toplam vergi gelirleri içerisindeki paylarında da azalma yaşanmıştır.

¹⁷³ Hale BALSEVEN, **Refah Devleti Ve Gelir Dağılımı: Karşılaştırmalı Bir Analiz**, Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt 18, Sayı 1, 2017, s. 99.

Söz konusu tahsilatlar ve genişletici maliye politikası aracılığı ile kriz dönemlerinin atlatılmaya çalışılmasıyla ilgili bir diğer değinilmesi gereken husus ise yıllık 8.820-€'ya kadar elde edilen gelirlerin vergilendirilmiyor olması sebebiyle yaşamlarını devam ettirebilmeleri noktasında hanehalkının vergilendirilmeyen ve temel ihtiyaçlarını karşılamalarına ortam hazırlayan bir bütçenin sağlanmasıdır.

Ayrıca analize tabi 18 yıl boyunca 0,29 ve 0,32 değerleri arasında dalgalanan *Gini Katsayısı* da demografik yapısı oturmuş ve piyasa mekanizması etkin işleyen bir ekonomide oluşturulmuş vergi yapısını vergi gelirleri artsa da geliri aynı şekilde dağıtmaya devam edeceğini göstermektedir.

3.4.2 İngiltere

Avrupa her ne kadar AB üyesi bir ülke olarak görünse de izlediği politikalar ve kendi para birimini muhafaza ediyor oluşu diğer üyelere ayrı bir biçimde değerlendirilmesine neden olmaktadır. Gelir vergisi anlamında ise çoğu ülkenin izlediğinden farklı bir yol izleyen İngiltere, eşleri ve çocuklarını birbirlerinden bağımsız bireyler olarak tanımlamakta ona göre vergilendirmektedir.

Tablo 54: 2020 Yılı İngiltere Gelir Vergisi Dilimleri

Gelir Dilimi	Vergi Oranı
12.500-£'ye kadar	%0
12.501-£'den 50.000-£'ye kadar	%20
50.001-£'den 150.000'ye kadar	%40
150.001-£ ve üzeri	%45

Kaynak: GOV.UK, *Income Tax Rates And Bands*, 07.03.2020'de erişildi. (<https://www.gov.uk/income-tax-rates>)

Almanya'da olduğu gibi İngiltere'de de yıllık gelir vergisi basamaklarına bakıldığı zaman 11.000-£'a kadar gerçekleşen gelirler vergi dışında bırakılarak tüketim eğilimi yüksek haneler için olumlu bir vergi politikası benimsediği görülmektedir. Ancak Almanya'dan ayrıştığı nokta üst sınır olarak daha düşük bir tutarda belirlenen 150.000-£ olan üst sınıra, yüksek gelir elde eden insanların daha çabuk girmesi anlamına gelmektedir. Bu da ilgili insanların %45 oranında daha çabuk vergilendirilmeye başlanması ve yüksek gelir elde eden bireylerden gelirlerinin büyük bir kısmını vergi ile alma işlemleri ile sonuçlanmaktadır.

Tablo 55: İngiltere Devletinin Tahsil Edilen Vergi Tutarları(\$ ve Gini Katsayıları

Yıllar	Tahsil Edilen Toplam Vergi Tutarı	Tahsil Edilen Gelir Vergisi Tahsilatı Toplamı	Gelir Vergisinin Toplam Vergi Gelirleri İçerisindeki Payı	İlgili Yılda gerçekleşen GİNİ Katsayısı
2000	542.945,40	215.263,76	39,65%	0,35
2001	530.006,80	209.301,83	39,49%	0,35
2002	559.859,40	213.968,42	38,22%	0,35
2003	639.383,50	234.502,61	36,68%	0,35
2004	776.603,20	289.866,81	37,32%	0,35
2005	824.918,20	322.979,51	39,15%	0,35
2006	887.649,80	350.256,29	39,46%	0,36
2007	1.016.808,30	404.329,70	39,76%	0,37
2008	935.032,70	367.266,49	39,28%	0,36
2009	748.446,20	289.008,19	38,61%	0,37
2010	792.214,50	297.473,69	37,55%	0,35
2011	875.432,50	321.772,96	36,76%	0,35
2012	870.081,10	310.388,53	35,67%	0,35
2013	886.513,20	315.022,05	35,53%	0,35
2014	966.371,20	338.675,05	35,05%	0,35
2015	931.445,50	328.254,75	35,24%	0,35
2016	870.103,20	310.530,41	35,69%	0,36
2017	873.953,80	313.778,70	35,90%	0,35
2018	947.427,00	339.006,00	35,70%	0,36

Kaynak: OECD, **Public Sector, Taxation and Market Regulation, Income inequality**, 14.03.2020'da erişildi. (<https://stats.oecd.org/>), (<https://data.oecd.org/inequality/income-inequality.htm>)

İncelenen yıllar itibariyle oturmuş bir demografik yapının ve yerleşmiş bir vergi sisteminin etkilerini İngiltere Vergi Sistemi'nde açıkça görülmektedir. Tahsil edilen toplam vergi tutarının döviz cinsinden karşılığı 2000 yılından krizin etkilerinin başladığı yıl olan 2007 yılına kadar artış göstermiştir. 2007 yılında inceleme dönemlerinin döviz cinsinden en yüksek değerin olan 1.016.808,30-\$, 0,37'lik gini katsayısı artışı ile birlikte gerçekleşmiş ve vergi gelirlerindeki bu artış gelir dağılımında olumsuzluğa neden olmuştur.

2008-2012 yılları arasında tekrar bir toparlanma eğilimine girerek düşüğe olsa artışlar gerçekleşmiş ama analiz döneminin ikinci krizi olan 2012 yılında küçük bir azalma daha yaşayarak 870.081,10-\$ olarak gerçekleşmiştir. Bu dönemden itibaren vergiler tahsilat toplamları ortalama bir seyir tutturarak genişleme dönemlerinde artışlar, daralma dönemlerinde azalışlar göstererek yoluna devam etmiştir.

Toplam vergi gelirleri içerisinde gelir vergisinin ağırlığı ise 2008 kriz döneminde başlayan bir azalma seyri izlemiştir. 2000'li yılların başlarında %38-%39 arasında seyreden ağırlık, 2008 krizinden itibaren azalarak %35 bandına 2012 yılında oturmuştur. Bir anlamda kriz döneminde uygulanan politika sonucu vergi kompozisyonunda yaşanan değişim kalıcı hale gelmiştir.

18 yıllık periyotta gerçekleşen *Gini Değerlerini* incelendiğinde ise 0,35 ile 0,37 arasında dalgalanan baz puanların gelir dağılımı açısından sabit bir seyir izlendiğini bize göstermektedir.

3.4.3 Arjantin

Ekonomik kırılganlık açısından gelişmekte olan ülkeler arasında Türkiye'ye benzer özellikler sergileyen Arjantin, 2018 yılı içerisinde yaşadığı vergi oranlarındaki artış, faiz oranlarının yükselişi ve döviz artışı gibi olumsuzluklar ile negatif bir görünüm sergilemiştir. Özellikle ülkenin içinde bulunduğu kötü gidişata önlem almak amacıyla karar vericilerin uygulamaya koyduğu vergi oranlarında artışlar ki başta tarım sektörünü etkileyen vergi artışları halkı sosyal patlamanın eşiğine getirmiştir¹⁷⁴.

¹⁷⁴ INDEPENDENT TÜRKÇE, **Arjantin Hükümeti Krizi Sonlandırmak Amacıyla Ekonomik Tedbir Paketini Onayladı,** 07.03.2020'da erişildi. (<https://www.independentturkish.com/node/108236/d%C3%BCnya/arjantinh%C3%BCk%C3%BCmeti-krizi-sonland%C4%B1rmak-amac%C4%B1yla-ekonomik-tedbir-paketini-onaylad%C4%B1>)

Çalışmanın konusu gereği inceleme dönemleri bazında gelir vergisi hususunda Arjantin Devletini 2000-2017 yıl bandında ve gelir vergisi özelinde değerlendirilip, gelir dağılımı ile ilişkisi tablolandırılacaktır.

Tablo 56: 2019 Yılı Arjantin Gelir Vergisi Dilimleri (Arjantin Pezosu-ARS)

Gelir Dilimi	Vergi Oranı
33,039.81-ARS'ye kadar	%5
33,039.82-ARS 'nin 66,079.61-ARS'si için 1,651.99-ARS, fazlası için;	%9
66,079.612-ARS'nin 99,119.42-ARS'si için 4,625.57-ARS, fazlası için;	%12
99,119.423-ARS'nin 132,159.23-ARS'si için 8,590.35-ARS, fazlası için;	%15
132,159.24-ARS'nin 198,238.84-ARS'si için 13,546.32-ARS, fazlası için;	%19
198,238.85-ARS'nin 264,318.45-ARS'si için 26,101.45-ARS, fazlası için;	%23
264,318.46-ARS'nin 396,477.68-ARS'si için 41,299.76-ARS, fazlası için;	%27
396,477.69-ARS'nin 528,636.91-ARS'si için 76,982.75-ARS, fazlası için;	%31
528,636.92-ARS'nin için 117,952.11-ARS, ve artan fazlası için;	%35

Kaynak: Price Waterhouse Coopers, **Argentina Individual - Taxes on personal Income**, 22.04.2019'da erişildi (<http://taxsummaries.pwc.com/ID/Argentina-Individual-Taxes-on-personal-income>)

1 Ocak 2019 itibariyle geçerli olan ve Tablo 56'de yer verilen tablosunda da görüldüğü gibi dilimler adaletli vergilendirme adına ayrıntılı tasniflemeye tabi tutulmuştur.

Özellikle birinci dilimden 33.000,081-ARS(Arjantin Pezosu)'ye kadar tahsil edilecek olan %5 oranındaki vergi gelişmiş ülke ile gelişmekte olan ülke çizgisinin arasında bir seyir izlemelerine yol açmaktadır. Özellikle gelişmiş ülkelerde görülün belli bir sınıra kadar verginin dışında bırakılan kazanç ve Türkiye'de görülen 18.000-₺'ye kadar %15 oranın vergilendirmenin arasında gerçekleşen %5 oranındaki vergi, nispeten adaletli bir vergi sisteminin oluşmasını yardımcı olabilecektir.

Tablo 57: Arjantin Devletinin Tahsil Edilen Vergi Tutarları(\$ ve Gini Katsayıları

Yıllar	Tahsil Edilen Toplam Vergi Tutarı	Tahsil Edilen Gelir Vergisi Tahsilatı Toplamı	Gelir Vergisinin Toplam Vergi Gelirleri İçerisindeki Payı	İlgili Yılda gerçekleşen GİNİ Katsayısı
2000	61.083,70	11.303,42	18,50%	0,51
2001	56.275,70	10.719,31	19,05%	0,53
2002	20.020,30	3.061,34	15,29%	0,53
2003	29.876,10	5.483,13	18,35%	0,50
2004	40.120,00	8.009,51	19,96%	0,48
2005	48.884,70	9.989,62	20,44%	0,47
2006	58.407,40	11.309,00	19,36%	0,46
2007	75.919,10	14.195,94	18,70%	0,46
2008	100.425,50	17.304,40	17,23%	0,44
2009	96.789,40	15.254,23	15,76%	0,43
2010	123.456,00	20.045,55	16,24%	0,43
2011	154.593,50	26.664,74	17,25%	0,42
2012	177.582,20	30.787,91	17,34%	0,41
2013	190.650,20	33.910,55	17,79%	0,41
2014	175.336,60	33.209,26	18,94%	0,41
2015	202.078,90	41.489,71	20,53%	0,41
2016	170.713,70	29.565,51	17,32%	0,42
2017	193.433,80	33.808,37	17,48%	0,40

Kaynak: OECD, **Public Sector, Taxation and Market Regulation, Income inequality**, 22.04.2019'da erişildi. (<https://stats.oecd.org/>), (<https://data.oecd.org/inequality/income-inequality.htm>)

Kaynak: KNOEMA, **World Data Atlas, Income Inequality**, 22.04.2019'da erişildi. (<https://knoema.com/atlas/Argentina/topics/Poverty/Income-Inequality/GINI-index>)

Yıllar itibariyle Arjantin Devleti'nin vergilendirme yoluyla elde ettiği gelirler incelendiğinde 2001 krizinden oldukça kötü etkilendiği görülmektedir. İncelenen 4 ülke arasında 2001 yılında vergi gelirlerinin 1/3 oranında azaldığı tek ülkedir. Bu krizin haricinde diğer iki kriz dönemi olan 2008 ve 2012 dönemlerine bakılacak olursa; 2008 krizinin etkilerinin gözükeceği takip eden 2009 yılında vergi gelirleri 100.425,0-ARS'den 96.789,40-ARS'ye gerilemiştir. Bunun devamında ise 2012 krizinin etkileri 2013 sonunda ortaya çıkmış ve vergi gelirlerinin 190.650,20-ARS'den 175.336,60-ARS'ye gerilemesine yol açmıştır. Türkiye'de dahil olmak üzere incelenen diğer üç ülkede 2008 krizinden Arjantin gibi vergi gelirlerinde azalış şeklinde etkilenecek atlatmışlardır. Ancak Arjantin'in negatif olarak ayrıştığı nokta; 2012 krizi olmuştur. 2012 krizinde diğer ülkeler vergi gelirinin artış oranında yaşanan azalışlarla atlatırlarken, Arjantin Devleti vergi gelirlerindeki azalış ile atlatmak durumunda kalmıştır. Bu da mevcut durumda ekonomisinin kırılganlık yapısının diğer ülkelere kıyasla daha hassas olduğunu gözler önüne sermektedir.

Gelir vergisinin toplam gelirler içerisindeki payına bakıldığında; 18 yıllık analiz dönemi itibariyle %18,84'lük bir ortalama tutturduğunu söylemek mümkündür. Bu durum kriz yılları itibariyle ele alınacak olursa 2008 ve 2012 yıllarını farklı farklı değerlendirmek gerekecektir. 2008 yılında gelir vergisinin toplam vergi gelirleri içerisindeki payı azalarak %15,76'ya gerilemiştir. 2012 yılında yaşanan krizde ise etkisi 2015 yılında görülen bir %20,53'e artış yaşanmıştır. Bu durum 2008 yılında yaşanan krizin etkilerini gidermek ve piyasa canlılık kazandırmak için seçilen maliye politikaları sonucu gelir vergisi tahsilatının azaldığını ve tüketim eğilim daha yüksek olan hanehalkının daha az vergilendirildiğinde ortaya koymaktadır. Tam tersi olarak 2012 yılında ise krizle mücadele edebilmek için toplam vergi gelirleri içerisinde gelir vergisinin ağırlığını arttırmak sureti ile politikalar belirlenmiştir.

Gini Katsayısı değerlendirmelere katılacak olursa, 0,51 derecesi ile başlayan derecelendirme sistemi 18 yıllık periyod kademeleri olarak düzelme eğilimi göstermiş ve 2016 yılında yaşanan 1 baz puanlık artış haricinde her dönem pozitif bir yol izlemiştir. Bu durumda yıllar itibariyle gelir dağılımının düzelmesi adına Arjantin Devleti'nin tutarlı politikalarının istikrarlı bir şekilde uygulanmaya devam ettiğini göstermektedir.

3.4.4 Türkiye

Gelişmekte olan ülkeler arasında pozitif olarak ayrılan Türkiye kalkınma ve büyüme adımlarını aksatmadan aynı zamanda gelir dağılımında adaleti de sağlamaya yönelik adımlar atmaktadır. Bu politikalara örnek olarak etkin olmayan veya etkinliğini kaybeden istisna, muafiyet ve indirimlerin kademeli olarak kaldırılması, vergi tabanı genişletilerek vergi mevzuatının sadeleştirilmesi gösterilmektedir¹⁷⁵. Ancak ekonominin pek çok kulvarında meydana gelebileceği gibi bu kulvarında da seçilecek politikalar birbirine aksi sonuçlar meydana getirebilmektedir. Karar vericilerin büyüme odaklı politikalar benimsemesi halihazırda gelir dağılımında adaleti sağlamaya yönelik etkin hedefler belirlenmesini engellemektedir. Vergi afları üzerinden örnek verilecek olursa; vergilemenin temel hedef ve amacından sapan uygulamaya gidilmemeye özen gösterilmesi gerekmektedir. Sürekli hale getirilecek olan vergi affı uygulaması, vergi sisteminin yapısını ve işlerliğini bozacaktır. Bu ve buna benzer vergi etkinliğini bozan uygulamalar her ne kadar karar vericilerin büyüme oranlarını sürdürülebilir kılma ve istihdam düzeyini artırma hedeflerine hizmet etse de gelir dağılımında adaleti bozucu etkiler meydana getirmektedir. Uygulamaya konulan vergi afları sebebiyle hali hazırda yürürlükte olan vergi mevzuatı uygulanabilirliğini kaybetmektedir. Sonuç itibarıyla vergi afları kısa vadeli çözümler üreten bir uygulama olarak karşımıza çıkmaktadır¹⁷⁶.

Analize tabi dönemler incelendiğinde önceki başlıklarda tablolaştırılan ve analize hazır şekilde oluşturulan Hazine ve Maliye Bakanlığı Kamu Mali Yönetimin ve Dönüşüm Genel Müdürlüğü'ne ait verilerin derlenmesiyle ulaşılmıştır. Ancak Bütçe ve Mali Kontrol Müdürlüğüne ait veriler ile OECD'nin paylaşımına sunduğu Türkiye'ye ait verilerdeki tutarsızlık nedeniyle ülke kıyaslamalarında standart bir düzen tutturmak amacıyla içinde bulunulan başlıktaki tabloların oluşturulmasında derlenen veriler OECD'den derlenerek hazırlanmış bulunmaktadır.

¹⁷⁵ Hazine ve Maliye Bakanlığı ve Strateji ve Bütçe Başkanlığı, **Orta Vadeli Mali Plan 2020-2022**, Mükerrer 30914 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararı, 10 Ekim 2019, s. 6.

¹⁷⁶ Özgür BİYAN, **Vergilemenin Nihai Niteliğinden Sapmasının Siyasal, Ekonomik Ve Sosyal Nedenleri**, Bilanço Dergisi, Bursa Serbest Muhasebeci ve Mali Müşavirler Odası, Sayı 57, 2004, s. 21.

Tablo 58: 2020 Yılı Türkiye Gelir Vergisi Dilimleri

Gelir Dilimi	Vergi Oranı
22.000-₺'ye kadar	% 15
49.000-₺'nin 22.000-₺'si için 3.300-₺, fazlası için;	% 20
180.000-₺'nin 49.000-₺'si için 8.700-₺, fazlası için;	% 27
600.000-₺'den fazlasının 180.000-₺'si için 44.070-₺, fazlası için;	% 35
600.000-₺'den fazlasının 600.000-₺'si için 191.070-₺, fazlası için;	% 40

(Kaynak: Türk Gelir Vergisi Kanunu, Madde 103, 19.01.2020'da ulaşıldı (<http://www.gib.gov.tr/node/83951>))

Analizde incelemeye alınan Almanya ve İngiltere gibi gelişmiş ülkelerden farklı olarak Türkiye'de vergilendirilmeyen herhangi bir dilim ya da matrah belirlenmemiştir. Bunun temeldeki sebebi elde edilecek vergi gelirin gelişmekte olan ülkeler için gerçekleştirilecek kamu harcamaları için önemli bir gelir kaynağı olarak görülmesidir. Bunun yanında gelişmekte olan ülkeler ki buna Türkiye'de dahildir geçmişten günümüze sahip oldukları yüksek enflasyon oranları sebebiyle basamak dilimleri her yıl yeni piyasa fiyatları ve yeni ücret düzeylerine göre revize edilmesi ihtiyacını doğurmaktadır.

Tablo 59: Türkiye Devletinin Tahsil Edilen Vergi Tutarları(\$ ve Gini Katsayıları

Yıllar	Tahsil Edilen Toplam Vergi Tutarı	Tahsil Edilen Gelir Vergisi Tahsilatı Toplamı	Gelir Vergisinin Toplam Vergi Gelirleri İçerisindeki Payı	İlgili Yılda gerçekleşen GİNİ Katsayısı
2000	64.490,40	19.044,04	29,53%	0,49
2001	51.055,30	14.730,60	28,85%	0,47
2002	57.048,70	14.146,15	24,80%	0,44
2003	78.496,00	18.593,78	23,69%	0,42
2004	94.369,90	20.860,41	22,10%	0,40
2005	117.361,40	25.598,58	21,81%	0,38
2006	130.060,10	28.071,31	21,58%	0,40
2007	156.208,50	37.078,18	23,74%	0,39
2008	177.278,20	42.297,48	23,86%	0,40
2009	151.705,50	36.505,16	24,06%	0,39

2010	192.048,30	40.906,33	21,30%	0,38
2011	216.044,60	45.344,13	20,99%	0,38
2012	218.559,60	47.728,70	21,84%	0,38
2013	240.845,80	48.698,92	20,22%	0,38
2014	229.588,40	48.518,11	21,13%	0,38
2015	215.471,70	43.755,21	20,31%	0,39
2016	218.367,80	46.179,14	21,15%	0,40
2017	211.824,60	45.306,54	21,39%	0,40
2018	186.228,00	44.974,00	24,10%	0,40

Kaynak: OECD, **Public Sector, Taxation and Market Regulation, Income inequality**, 22.04.2019'da erişildi. (<https://stats.oecd.org/>), (<https://data.oecd.org/inequality/income-inequality.htm>)

Ayrıca analize tabi tutulan yıllar olan 2000-2018 yıllarını döviz cinsinden tablolaştırılarak değerlendirildiğinde; diğer bütün ülkelerde olduğu gibi tahsil edilen vergilerden elde edilen gelirler her dönem artış eğilimindedir önermesi kriz dönemlerinde sekteye uğramaktadır. Bu temel nedeni ise içinde bulunulan kriz ortamının etkilerinin giderilmesi amacıyla uygulanan genişletici maliye politikalarını amaç edinmiş vergi muafiyet ve istisnalarıdır.

Tıpkı bir önceki incelenen ülkeler olan Almanya ve İngiltere'ye ilişkin tablolarda olduğu gibi vergilerin döviz karşılıklarının artışında 2008 yılına gelene kadar artışlar devam etmekte olup ancak 2008 yılından sonra yaşanan krizin etkisiyle uygulanmış olan genişletici maliye politikaları aracılığıyla vergi gelirlerinde azalma yaşandığı görülmektedir.

Tahsil edilen vergiler içerisinde gelir vergisinin ağırlığına değinildiğinde ise; inceleme dönemleri boyunca ortalama olarak %22,90 ağırlıkla gerçekleştiğini görmek mümkündür. Bunun yanında *Gini Katsayısı* ise 2000-2018 yılları arasında 0,49 ile 0,38 baz puan arasında gerçekleşerek geniş bir yelpaze izlemiştir. Ancak bu durum 2000 yılının katsayı olan 0,49'luk *Gini Katsayısının* takip eden 4 yıl boyunca iyileşerek 2005 yılında inceleme döneminin en iyi değeri olan 0,38'e kadar iyileştiğini göstermektedir. Ayrıca kriz yılı olan 2008 yılında dönemlik bir kötüleşme yaşayarak 0,40 baz puandan 0,41'e doğru evrilerek bir senelik olumsuz eğilimin ardından krizin etkilerinin de hafiflemesi ile yeniden 0,40'a dönerek standart değerine dönmüştür.

Gelir vergisinin toplam vergi gelirleri içerisindeki payı kriz dönemleri özelinde değerlendirildiğinde; ortalamaya yaklaştığı ve standart bir seyir izlemeye başladığı dönem olarak 2004 yılını söylemek mümkündür. Bunun yanında 2008 krizinde toplam vergi gelirleri içerisinde gelir vergisinin ağırlığının artış yaşaması ise elde edilen vergi gelirinin her biriminde gelir vergisinin yoğunluğunun daha da arttığı anlamına gelmektedir.

İncelemeye tabi dönemleri kapsayan orta vadeli mali planların ekonomik büyüme ve istikrarın yanında gelir dağılımında adaleti sağlama amaçları her zaman yerini korumuştur. Özellikle 2019 ve 2021 yıllarının arasını kapsayan OVMP incelendiğinde gerek yurtiçi tasarrufları arttırmak içinde gerekse de finansal ve sosyo-ekonomik kalkınma hamlelerini gerçekleştirebilmek için mali plan içerisinde gelir dağılımının adaletli olması husuna özellikle yer verilmiştir. Küresel çapta yaşanan dalgalanmaların dengelenmesi amacıyla kamu harcamalarının ve bütçe politikalarının rekabet gücü yüksek, uluslararası ticarete tam entegre olmuş ve ihracat odaklı bir yapıya bürünmesi temel hedefler arasında gösterilmiştir. Etkin ve verimlilik konusunda tartışılır duruma gelen istisna ve muafiyetlerden arındırılan vergi politikaları ile amaçlanan hedeflere ulaşma konusunda güncel ve hedef odaklı bir mali plan ortaya konulmuştur.¹⁷⁷

¹⁷⁷ HAZİNE VE MALİYE BAKANLIĞI, Kamu Stratejik Yönetim, **Orta Vadeli Mali Plan 2019-2021**, s.1-9, 29.10.2019 tarihinde erişildi (<https://www.hmb.gov.tr/bumko-orta-vadeli-mali-plan-ve-ekleri>)

3.5 TÜRKİYE'DE GELİR DAĞILIMININ İYİLEŞTİRİLMESİNE YÖNELİK ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Analize tabi dönemler olan 2000-2018 yılları incelendiğinde, Türkiye Cumhuriyeti'nin vergi yapısının ortalama %30 dolaysız vergilerden, %70 dolaylı vergilerden oluştuğu dikkati çekmektedir. Toplam vergi gelirleri ise merkezi bütçe gelirlerinin %81 gibi önemli bir kısmını oluşturmaktadır. Bu da vergilerde ve vergi politikalarında yapılacak değişikliklerin piyasaya doğrudan olarak büyük etkiler yaratabilecek bir unsur olduğunu gözler önüne sermektedir. Hükümet politikalarını belirlemede piyasaya doğrudan olarak etki eden vergi unsurunun belirlenmesi Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde birden fazla bağımlı değişkeni etkileyebilmektedir. Bu da vergi politikalarında yapılacak olan değişikliklerin sosyo-ekonomik hayat üzerinde etkilerinin hızlı ve büyük olacağı anlamına gelmektedir.

İnceleme dönemlerine genel itibarla bakıldığında piyasanın durgunlaştığı daralma dönemleri olan 2008 ve 2012 yıllarını takip eden dönemlerde vergi gelirlerinden vazgeçme yoluyla piyasaya canlılık kazandırma yoluna gidilmiştir. Özellikle elde ettikleri marjinal geliri, harcama eğilimi tasarruf etme eğilimi daha yüksek olan bireylerin refahlarını koruyabilmek için devlet vergi gelirlerini azalma yoluna gitmiştir. Bunun bir yansıması olarak daralmanın ardından gelen genişleme dönemlerinde durgunluk döneminde yaşanan vergi tahsilat kayıplarını telafi edebilmek için vergi tahsilat tutarlarında bir eskiye dönüş yaşanmıştır. Buna kanıt olan analiz dönemlerindeki bir önceki yıla göre ve merkezi bütçe gelirleri içerisindeki paya göre oranlanmış olan Tablo 8,9,10,11 ve 12'deki vergi tahsilat tutarlarına bakarak yorumlamak mümkündür.

Türkiye özelinde analize tabi 2000-2018 dönemi sonuçlarının kısa bir özetinden bahsedilmesinin ardından gelişmiş ülke örneği olarak seçilen ve AB'nin ekonomik liderleri olarak kabul görmüş İngiltere ve Almanya'nın gelir vergi yapılarına ve bu yapı sayesinde tahsil ettikleri gelir vergisinin toplam vergi gelirleri içerisinde paya bakıldığında gelişmiş ülkelerde adaletin nasıl sağlandığını gözler önüne sermektedir. Özellikle kıyasa tabi tutulan son ülke olan Arjantin, Türkiye ile birlikte ele alındığında gelir vergisi basamaklarını kazuistik yapılara sahip şekilde inşa etseler de adaletli bir gelir dağılımına zemin hazırlayamamaktadırlar. Özellikle dolaylı ve dolaysız vergi yapılarına bakıldığında İngiltere ve Almanya başta olmak üzere Avrupa Birliği üyesi ülkelerde %70

oranında dolaysız vergi %30 oranında dolaylı vergi tahsil edilirken Arjantin ve Türkiye’de bunun tam tersi bir durum karşımıza çıkmaktadır.

2000’li yılların başına gelindiğinde yüksek enflasyonunda etkisiyle artan kamu harcamalarının finansmanı büyük bir sorun olarak Türkiye’nin karşısına çıkmıştır. Gerçekleştirilen yapısal reformların temel amacı kamu iktisadi teşebbüslerinin özelleştirilmesi, sosyal güvenlik alanında yapılan harcamaların emek arzcularınca finanse edilmesinin sağlanması ve son olarak tarımda üreticiye doğrudan gelir desteği verilerek devletin tarım sektöründen tamamen çıkmasının sağlanmasıydı. Bu amaçla devlet liberal politikalar çerçevesinde maliyetli duruma gelen kamu harcamalarını hizmetten yararlananların finanse edeceği bir yapıya büründürmekteydi¹⁷⁸. Sonucundan da sosyal devlet uygulamasında etki alanları daraldı ve kamu harcamalarının yaşamlarını devam ettirebilmeleri hususunda önemi büyük olan düşük gelire sahip vatandaşların aleyhine gelir dağılımında bozucu etkiler meydana geldi.

Bu dönemde Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı çerçevesinde hem ekonomik istikrarı devam ettirebilmek hem de gelir dağılımı düzelterek enflasyonla mücadele edebilmek için belirli yasal altyapılar belirlenmiştir;

- Enflasyonla mücadele ederken aynı zamanda dalgalı kur sisteminin zarar görmemesini sağlamak,
- Kamu bankaları başta olmak üzere bankacılık sektörünün özel ya da kamu ayırt etmeksizin yeniden yapılanma süreci başlatmak. Bu yeniden yapılanmanın hızlı ve kapsamlı şekilde TMSF bünyesinde organize edilmesini sağlamak. Bu unsurdaki temel amaç, reel sektör ile bankacılık sektörü arasındaki bağları güçlendirerek gerçekleşme potansiyeli olan yatırımlarda bankacılık sektörünün reel sektörü desteklemesini sağlamak,
- Ulusun her bir kolunda tam bir dengeli dağılım içerisinde gerçekleşecek olan kamusal giderleri eşit ve adaletli dağılmasına özen göstermek. Bu hedef kapsamında gerçekleşen olan reformlarda vergi reformları kapsamında kişilerin ödeme güçleri çerçevesinde bir fedakarlığına katlanmalarını sağlamak,
- Son olarakta bu unsurları topyekün gerçekleştirirken tam bir objektif ve şeffaf devlet anlayışı içerisinde çağın gerektirdiği esneklik ve verimlilik şartlarına uyum

¹⁷⁸ Korkut BORATAV, **Türkiye İktisat Tarihi 1908-2009**, İmge Kitabevi, Ankara, 2015, s. 202.

sağlayabilen yapıları inşa etmek olarak belirlenmiştir.¹⁷⁹ Belirlenen bu altyapısal kararlardan hareketle karar verici odakların ekonomik sorunlara çözüm ararken ülke ekonomisine pozitif ivme veren unsurlara da zarar vermemeyi hedef aldığı açıktır.

Analiz dönemi tasniflenmiş rakamlarına değinildikten ve analiz döneminin başlangıcı olarak kabul edilen 21. Yüzyıl başına ait ekonomistlerin yorumlarına ve çeşitli devlet kurumlarının hedeflerine değinilmesinin ardından Türkiye özelinden spesifik olarak düzenlenmesi gereken unsurlara değinilecek olursa;

Gelişmiş ülkelerin adaletli bir gelir dağılımı gerçekleştirebilmelerinin başlıca unsuru basamaklar arasında vergilendirilmeyen bir başlangıç kısmı bırakıyor oluşlarından ileri gelmektedir. Harcama eğilimi yüksek olan ve Dilimleme Usulünde birinci %20'lik dilime isabet eden bu düşük gelire sahip vatandaş grubunun bir yıllık asgari ücret isabet eden gelir kısımları vergilendirme işleminin dışında bırakıldığı takdirde asgari ücret ile geçimlerini sağlayan ve yalnızca fizyolojik ihtiyaçlarına bütçe ayırabilen insanların piyasa ekonomisi içerisinde korunması sağlanabilecektir. Bu noktada belirlenmesi gereken kıstas ise bir yıl boyunca elde edilen asgari ücret geliri olmalıdır. Söz konusu gelirin dışında da gelir elde eden asgari ücret gelir sahipleri elde ettikleri her bir birim gelir için gelir vergisi mükellefi konumuna girmeli ve bu marjinal gelirler için vergi ödemelidirler. Söz konusu asgari ücretin vergilendirme dışında bırakılması sonucu gerçekleşecek olan vergi gelirlerindeki azalma ise daha yüksek gelir gruplarından tahsil edilmeli ve hem devletin vergi gelirlerinde bir azalma yaşanması engellenmeli hem de piyasaya gelir dağılımını düzeltici bir müdahale yapılması sağlanmalıdır.

Türkiye'de oluşturulması gereken gelir vergisi basamaklarındaki bu birinci vergi dilimi halihazırda vergilendirilmeyen bir kazanç bakiyesini vergi sistemlerinde bulduran Almanya ve İngiltere gibi gelişmiş ülke ekonomilerinin de önünde yer alan bir sosyal devlet anlayışının benimsenmesini de sağlayacaktır.

Ancak söz konusu düzenlemede dikkat edilmesi gereken nokta yapılacak olan yeniden yapılanma neticesinde yüksek gelir gruplarının üzerine gereğinden fazla vergi yükü yüklenmemesidir. Birbirlerine bağımlı değişkenlerden oluşan piyasa yapısında potansiyel yatırımcıların üzerine yüklenecek olan her bir marjinal vergi onların yatırım

¹⁷⁹ TÜRKİYE CUMHURİYET MERKEZ BANKASI, **Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı**, 2001, s. 11-12.

kararlarında belirleyici bir unsur olarak karşımıza çıkacaktır. Bu da uzun vadede potansiyel yatırımcıların yatırım kararlarını olumsuz etkileyecek dolaylı yoldan ülke ekonomisinin büyüme hızını yavaşlatacak ve istihdam seviyesini düşürecektir.

Sonuç olarak düşük gelir gruplarının daha az vergilendirilmesi hedefi çerçevesinde hareket edilirken ilgili vatandaşların istihdamın dışında kalmalarına neden olacak hamlelerin yapılmasından kaçınılmalı ve dozunda ve zamanında gerçekleştirilecek reformlar ile birden fazla ekonomik değişken göz önünde bulundurularak kararlar verilmelidir.

Bu seçenekler arasından en doğrusunun seçilmesinde karar vericilere belli yasal düzenlemeler ile sınırlı bir hareket alanı bırakılmasında fayda vardır. Özellikle tarih göstermiştir ki insanlar iktisadi insan olmanın gereği olarak kendi çıkarlarını maksimize etme güdüsüyle hareket edecekler ve nasıl ki özel sektörde kendi çıkarlarını maksimum kılma yoluna gidiyorlarsa kamu alanında da karar verici olma konumlarını koruyacak şekilde kararlar alma yollarına gidebileceklerdir. Bu anlamda ilgili odakların vergileme alanındaki yetkilerini kötüye kullanmalarını engelleme anlamında çeşitli mali kurallar belirlenmesinde ve anayasal iktisat politikalarının uygulanmasında fayda vardır¹⁸⁰. Bu sınırlamalar ile Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde mevcut konjonktür neyi gerektiriyorsa ona öncelik verecek politikalar belirlenmeli ve ülke ekonomisinin seçim dönemlerini başta olmak üzere çeşitli genişlemelere girmesi önlenmelidir.

Türkiye gelir dağılımının iyileştirilmesi için atılması gereken bir diğer adım ise vergi yapısı içerisindeki dolaylı ve dolaysız vergilerin ağırlıklarının yeniden düzenlenmesi ile sağlanacak olan yeniden yapılanmadır. Dolaysız vergileri içerisindeki en büyük ağırlığın gelir vergisi olduğunu daha önce incelenen tablolar yardımıyla gösterildiği için burada yeniden gösterimi yapılmayacaktır. Özellikle OECD ülkeleri baz alınarak bir kıyaslama yapıldığında; OECD ülkelerinin dolaylı vergi ağırlığının %46,6 , dolaysız vergi ağırlığının ise %53,34 olarak karşımıza çıktığını görmek mümkündür. OECD ülkeleri arasında gelir dağılımı adaleti anlamında bir kıyas yapılacak olursak Gini Katsayısı sıfıra en yakın değer alan Danimarka'nın dolaylı vergi oranının %31,91 , dolaysız vergi oranının

¹⁸⁰ Yücel ERGÜN ve Serkan CURA, *Anayasal İktisat Yaklaşımı Açısından Avro Krizi*, Yönetim ve Ekonomi, Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Manisa, 2016, s. 279.

ise %68,09 oluşu gelir dağılımında adaletin düzeltilmesi için yapılması gerekenleri özetler niteliktedir.

Toplam gelir içerisinde aldıkları pay oldukça düşük olan alt gelir grubu dolaylı vergileri tahsilat unsurunda kolaylık sağladığı için tercih eden gelişmekte olan ülke yapıları sebebiyle daha fazla ödeyici konumuna düşmektedirler. Söz konusu ödemeler ise ödeme gücüne göre gelir bireylerin mübadele gerçekleştirmelerine göre tahsil edildiği için ekonomik durum gözetmeksizin tahsil edilmektedir. Ancak vergi sistemi içerisinde düzeltilecek olan bu yapı, ödeme gücü yüksek bireylerin daha fazla vergilendirilmesini sağlayacaktır. Buna bağlı olarakta harcama eğilimi yüksek gelir grubuna dahil insanlar gerçekleştirecekleri mübadeleler sonucu daha az oranda vergiye tabi tutulacak ve katlandıkları vergi yükü azalacaktır. Sonuç olarak gelir dağılımında düzeltici etkiler meydana getirecektir.

Türkiye’de gelir dağılımında adaletin düzeltilmesi hedefinde yukarıda bahsi geçen açıklamalara ek olarak; vergi politikalarının hızlı ve sonuca ulaşma anlamında kamu harcama politikaları arasında en verimli ve geri dönüşleri hızlı olan politika olduğundan bahsetmek yanlış olmayacaktır. Bu bağlamda genel anlamda yapılacak düzenlemelerin haricinde halihazırda gelir dağılımı eşitsizliği sebebiyle ulus içerisinde piyasa ekonomisinin olumsuzluklarından etkilenen insanlar olması durumunda vergi muafiyet ve istisnaları onların yararlanacakları şekilde düzenlenmelidir.

Özellikle gelir vergisinde karşımıza çıkan bu uygulamalar, vergi harcaması bağlamında muafiyet, istisna ve indirim gibi uygulamaların karar vericilerin seçtikleri politikalar çerçevesinde varılmak istenen ekonomik sonuçlara ulaşmada bir araç olarak kullanılmalıdır. Gerçekleştirilecek olan kamu harcamalarının finansmanını sağlama hususunda en önemli gelir kaynaklarından biri olan vergilerin tahsilatından vazgeçilmesi, istisna, muafiyet ya da indirim tabi mükelleflerin desteklenmesi amacına hizmet etmektedir¹⁸¹. Tüm bu uygulamalar göz önünde bulundurulduğunda ödeme güçleri baz alınarak az kazananadan az çok kazananadan çok tahsil edilecek bir vergi sistemi inşa edilmiş olacaktır.

¹⁸¹ Gül KAYALIDERE ve Pelin MASTAR ÖZCAN, **Gelir Vergisi Açısından Vergi Harcamalarının Analizi: Türkiye ve Bazı OECD Ülke Örnekleri**, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Isparta, 2012, s. 361

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Tarih boyunca vergiler birçok amacı gerçekleştirebilmek için alınmıştır. İlk ortaya çıkış öyküsü ise günümüz tanımlamasından farklı olarak vergi ödeyicilerinin gönüllü olarak hükümdara verdikleri hediyeler olarak görülmüştür. Günümüzdeki tanımına yaklaşması açısından ise cebirlik unsurunu barındırmaya başlaması *Mezopotamya* da yaşadığı dönüşüm ile gerçekleşmiştir. Günümüz tanımına bürünmesi ise daha ilerleyen zamanları bulmuştur. Özellikle Kıta Avrupası'nda çeşitli uluslara dahil ekonomistlerin vergiyi tahsil etmeden önce neye göre ve kimden tahsil edileceği ile ilgili yaptıkları tanımlamalar çerçevesinde, öz olarak vergi teorileri şekillenmeye başlamıştır.

Günümüzde ise vergi defalarca yeniden tanımlanmış ve geliştirilen ilkeler çerçevesinde evrensel bir tanıma oturtulmuştur. Bu bağlamda güncel anlamıyla vergi, toplumu oluşturan bütün bireylerin, yapılacak olan kamu harcamalarını finanse etmek üzere ödeme güçlerine göre verecekleri parasal yükümlülükler olarak tanımlanmıştır. Bu tanımlama ile verginin kavramı kamu harcamalarını karşılamak için alınıyor oluşu Klasik anlayışından kalma izleri hala içinde barındırmasından kaynaklanmaktadır. Bunun yanında bireylerden ödeyebilecekleri ölçüde alınıyor oluşu ünlü ekonomist Adam Smith'in güncel vergi tanımlamasına kattığı bir kıstas olarak karşımıza çıkmaktadır.

Verginin bir türü olan gelir vergisi özelinde devam edildiğinde; verginin doğuşundan türeyerek gelir vergisinin tarih sahnesine çıkışı 19.yy'da gerçekleşen ve tarihte Napolyon Savaşları olarak anılan İngiltere ve Fransa arasındaki savaşlar ile olmuştur. İngiltere savaş ekonomisini finanse edebilmek için tahsili kolay, matrahı ve ödeyicisi basit belirlenen bu sayede de vergiyi tahsil etmek için oluşacak zaman ve para kaybını önleyecek bir vergi arayışına girmiştir. İşte tam bu noktada tarihteki ilk gelir vergisi bir nevi savaş vergisi olarak ortaya çıkmıştır.

Ülkemizde ise gelir vergisinin uygulanmaya başlanması gene bir savaş dönemi olan ikinci dünya savaşı sonrasına denk gelmektedir. 1940'lı yıllarda savaşın getirdiği dünya piyasasındaki daralma temelleri yeni atılmış bir ülkenin ekonomisini derinde etkilemiştir. Bu nedenle dönemin karar vericileri azınlıklardan gelirleri ölçüsünde alınacak bir gelir vergisini bütçeye önemli bir gelir unsuru olarak görmüşlerdir. Türkiye tarihinde gelir vergisinin vergi kompozisyonuna ilk girişi de bu şekilde gerçekleşmiştir.

David Ricardo ekonomi biliminin temel amacını, üretim faktörleri tarafından meydana getirilen gelir olgusunun gene üretim faktörleri tarafından nasıl paylaşılacağı sorununa çözüm bulmak olduğunu söylemiştir. Buradan hareketle gelir dağılımında adaleti sağlama ve ülke ekonomisinde meydana gelen geliri paylaşma yolunda devletin izlemesi gereken yollara değinilmiştir.

Gelir dağılımı tanım olarak, ulusal olarak elde edilen toplam geliri oluşturan üretim faktörleri arasında yeniden dağılımı olarak tanımlanabilmektedir. Bu hususta üretim faktörlerinin sosyal gruplar şeklinde birbirleri arasında yaşadıkları bu paylaşım sürecine de bölüşüm ilişkileri denilmektedir. Ayrıca gelir dağılımı ve bölüşüm kavramları tarih boyunca birbiri ile ilişkilendirilerek birbirleri yerine kullanılmıştır. Özünde ise oldukça yakın anlam içeren bu iki terim fonksiyonel ve kişisel gelir dağılımını işaret eden kavramlardır.

Geliri ne şekilde dağıtmak istediğine göre politika belirleyen karar vericiler eğer fonksiyonel bir gelir dağılımını tasnifine gidecek olurlarsa gelirin üretim faktörleri arasındaki dağılımı konusunda ayrıma gideceklerdir. Kişisel bir gelir dağılımını hedefliyorlarsa miktar baz alınarak kişilerin hepsi eşit kabul edilmekte ve kazandıkları gelir üzerinden bir tasnife gidilmektedir. Sektörel olarak bir gelir sınıflamasına gidilecek olursa, iktisadi dallar baz alınarak gelirin faaliyet kollarına göre tasniflemesi yapılmaktadır. Çalışmada son olarak bahsedilen gelir dağılımında sınıflandırma yöntemi ise bölgesel olarak sınıflandırılmasıdır. Bölgesel dağılımda ülkeler fiziki yapıları itibariyle bir sınıflandırmaya tabi tutulmaktadır.

Gelir dağılımında eşitliğin sağlanması hedeflendiğinde ilk etapta yapılması gereken şey amaçlanan ideale ne kadar uzaklıkta olunduğunun tespit edilmesidir. Bu noktada gelir dağılımını hesaplamak için birçok yöntem kullanılmaktadır. En bilineni ve evrensel bir geçerliliğe sahip olanı *Lorenz Eğrisi* yardımı ile hesaplanan ve ülkelerin derecelendirilmesine olanak sağlayan *Gini Katsayısı* 'dır. Bunun yanında yüzdelik dilimler yöntemi de oldukça kullanılan ve *Gini Katsayısı*ndan kimi zaman daha somut sonuçlar veren bir yöntem olarak ortaya çıkmaktadır.

Gini Katsayısı sıfır ile bir arasında değerler alan bir derecelendirme sistemidir. Sıfır yaklaşıyor oluşu geliri adil bir biçimde ulusun tüm vatandaşları arasında eşit dağıldığı anlamına gelirken, katsayının bire yaklaşıyor oluşu ise adaletsiz bir biçimde tüm

ulusal gelirin daha az sayıdaki insan arasında bölüşülmeye başladığı anlamına gelmektedir.

Diğer bir yöntem olan yüzdesel dilimler yöntemindeyse, toplum, toplam gelir bazlı yüzdesel dilimlere ayrılarak içinde buldukları yüzdesel dilimlerin ulusal gelirden aldıkları paylar oranında sınıflandırılmaya tabi tutulmaktadır. Adaletsizliğin ölçülmesinde bir kıstas olarakta çalışmada genellikle, en fazla geliri elde eden beşinci %20'lik dilim ile en az geliri elde eden birinci %20'lik dilimler arasında kaç kat gelir farkı olduğu hususunda sık sık kıyaslamalara gidilmiştir. Bu ve benzeri kıyaslamalar ile dönemler arasında oluşan farklılıkları tespit edilerek gerekli yorumlar ilgili başlıklardan yıllar itibarıyla yapılmıştır.

Analizimizde araç olarak değerlendirilen bu klavuzlarla 2000-2018 yılları arasında ayrıntılı olarak Türkiye'nin vergi sistemini ve gelir dağılımı yapısını ele alarak başlanılan analiz bölümü, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerle ilgili yapılan ve içerisinde Türkiye'nin de dahil olduğu kıyaslamalar ile son bulmuştur. Sonuç olarak Türkiye'nin vergi sisteminde, vergi gelirlerinin ortalama %30'unu gelir üzerinden alınan vergiler oluşturmaktadır. Toplam vergi gelirleri ise merkezi bütçe gelirlerinin ortalama %81'ini oluşturmaktadır. Verginin kamu gelirleri arasında bu denli önemli bir gelir kaynağı olarak yer alması gelişmekte olan toplumlar için vergi politikalarında yapılacak düzenlemelerin ekonomik düzene ve sosyal hayata direkt olarak etki edeceği anlamına gelmektedir.

Kriz yılları itibarıyla merkezi bütçe gelirlerini ve vergi tahsilatı sonucu elde edilen gelirlere birlikte bakıldığı zamanda piyasanın durgunlaştığı dönemde canlılık kazandırabilmek için uygulamaya konulan genişleyici maliye politikalarının vergi gelirlerinde azaltmalar meydana getirdiğini bu azalmalarında otomatik olarak merkezi bütçe gelirlerini azalttığını söylemek mümkündür. Vergi gelirlerinin ağırlığı merkezi bütçe gelirleri içerisinde bu kadar fazlayken bağımsız değişken olarak vergi gelirlerini, bağımlı değişken olarakta merkezi bütçe gelirlerini almak daha doğru olacaktır.

18 yıllık inceleme periyoduyla ilgili yorumlara devam edilecek olursa, dolaylı ve dolaysız vergi ayırımı olarak incelendiğinde, tahsil edilen toplam vergilerin ortalama %66,48'nin dolaylı vergilerden %33,52'sinin ise dolaysız vergilerden elde edildiği sonucuna ulaşmak mümkündür. Özellikle ortalama veriler olarak kabul ettiğimiz bu oranların saptığı dönemlere değinildiğinde ise; analiz döneminin başı olan ve 2001

krizinin etkisinin devam ettiği dönemlerde dolaysız vergilerin yoğunluğunun fazla olduğunu ama daha sonra siyasal hayatta yaşanan köklü değişimler ile keskin bir vergi dönüşümü yaşandığını görmek mümkündür.

Özellikle 2008 krizi ve 2012 krizlerinde toplam vergilerin içerisinde dolaysız vergilerin ağırlığı artmış, yine buna paralel olarak toplam vergi gelirleri içerisinde gelir üzerinden alınan vergilerin payı da artmıştır. Bu durum yaşanan kriz dönemlerinde tahsil edilen vergi miktarlarının artışlarında azalışlar yaşanmış olsa da halihazırda tahsil edilmiş olan tutarın içerisinde dolaysız vergilerin payının 18 yıllık ortalama değerlerin üzerine çıktığını göstermektedir.

Türkiye özelinde sonuçlara ulaştıktan sonra AB'nin lokomotifi olarak kabul edilen Almanya ve İngiltere ile ekonomik durumu ve gelişmekte olan ülke hüviyetiyle Türkiye benzeri bir yapıya sahip olan Arjantin'in gelir dağılımı özelliklerini kıyaslayarak devam edilen çalışmada, yine 2000 ve 2018 yılları arasını, ancak bu sefer kıyaslamaya kolaylık sağlayacak şekilde döviz değerleri üzerinden ve benzer verilerle kıyaslanmıştır. İngiltere ve Almanya'nın Türkiye ve Arjantin'den her yıl ortalama 10 kat daha fazla gelir elde ettiği, elde ettiği bu gelirin ise yaklaşık %33'nün tek başına gelir vergisinden sağladığı ortaya konulmuştur. Özellikle Avrupa Birliği üyesi ülkelerde toplam vergi gelirlerinin %70'i dolaysız vergilerden, %30'u dolaylı vergilerden tahsil edilirken, Türkiye başta olmak üzere gelişmekte olan ülkelerde bunun tam tersi bir yapı söz konusudur. Çalışmanın ülke kıyaslamaları kısmında da tablolar yardımıyla ortaya konulduğu üzere Türkiye'de toplam vergi gelirleri içerisinde gelir vergisinin ağırlığı %20 dolaylarında seyretmektedir. Arjantin'de bu durum daha da düşük ağırlıklarda seyretmekte 2005 ve 2015 yılları haricinde %20 yoğunluğuna yükseldiği görülmemektedir. Dolaysız ve dolaylı vergilerinin ağırlıklarına bakıldığında ise Avrupa Birliği üyesi ülkelerin tam tersi bir durum söz konusu olmaktadır. Türkiye özelinde dolaylı vergiler toplam vergilerin ortalama %65'ini oluştururken dolaysız vergiler %35'ini oluşturmaktadır.

Bu sonuçlardan yola çıkarak gelir dağılımı adaletsizliği içerisinde olan ülkelerin içinde buldukları durumu düzeltmeleri açısından vergi politikalarını nasıl belirlemeleri gerektiğine, özellikle bu hususta gelir vergisinin nasıl kullanılması gerektiğine çalışma içerisinde ayrıntılı olarak değinilmiştir. Öncelikle ülke kıyaslamasında gelişmiş ülke olarak seçilen İngiltere ve Almanya'nın Gini Katsayılarının Türkiye ve Arjantin'den daha

düşük derecelendirildiğini görmek mümkündür. Bu da bu iki ülkedeki mevcut gelir dağılımı yapısının Türkiye ve Arjantin'e kıyasla daha adil dağıldığı anlamına gelmektedir.

Bu dağılımı sağlayabiliyor olmalarında çalışmada ulaşılan birinci sonuç, gelir vergisine ait dilimlerinde vergilendirilmeyen bir kesim bırakıyor olmalıdır. Dilimler itibariyle az gelir elde eden bireyler gelirlerinin paylara bölünmüş kısımları itibariyle farklı vergi dilimlerinde vergilendirilmektedirler. Gelişmiş ülkeler tüketim eğilimi yüksek olan bireylerin gelirlerinin belli bir kısmını vergilendirmemekte bu sayede yüksek gelir elde eden insanlara nazaran düşük gelirli kesimi destekleyerek gelir dağılımında adaleti sağlamayı hedeflemektedirler. Gelişmekte olan ülkelerdeyse vergi geliri önemli bir merkezi bütçe geliri olarak görüldüğünden vergilendirilmeyen herhangi bir dilim bırakılmamaktadır. Bu durum ise halihazırda az gelir elde eden bireylerin elde ettikleri gelirinde vergilendirilmesi sonucunda harcanabilir gelirleri azalmaktadır.

Bu konuda yapılması gereken geliştirmekte olan ülkelerin gelişmiş ülkelerinde bir seviye ötesine giderek asgari ücret seviyesinin bir yıllık karşılığı nazarında elde edilen geliri gelir vergisi dilimlerinin ilk basamağı olarak belirlemeleri ve bu kazançtan herhangi bir vergi tahsil etmemeleridir. Bu sayede oluşacak olan gelir dağılımı bir öncekine göre daha olumlu sonuçlar ortaya koyacaktır. Ancak unutulmamalıdır ki düşük gelirli insanlardan tahsil edilmeyip, yüksek gelirli dilimlerle telafi edilecek olan vergi dolaylı yolan potansiyel yatırımcıların yatırıma konu bütçeleri azaltacak ve yatırım kararlarını etkileyecektir. Bu da uzun vadede yatırımların azalması ve ülke büyümesinin olumsuz etkilenmesi ile sonuçlanacaktır.

Gelişmekte olan ülkelerde gelir dağılımının iyileştirilmesi anlamında yapılması gereken ikinci husus ise; doğru bir vergi yapısı ile dolaylı ve dolaysız vergilere ilişkin yapılanmanın sağlanmasıdır. Özellikle OECD ülkelerinin ortalamasına bakıldığında zaman toplam vergi gelirleri içerisinde dolaylı vergilerin payının %46,6 dolaysız vergilerin payının ise %53,34 olduğu gözükmemektedir. Bu noktada gelir dağılımı anlamında sıfır derecelendirme seviyesine en çok yaklaşan ve adil bir gelir dağılımı seviyesine sahip olduğu bir gerçek olan Danimarka'nın dolaylı vergi oranı %31,91 dolaysız vergi oranı %68,09'iken gelir dağılımını düzeltmek ve bu konuda adaleti sağlamak isteyen ülkeler için klavuz oldukça açıktır. Dolaysız vergilerin toplam vergi gelirlerinde ağırlığı azaltılmalı meydana gelecek vergi kaybı dolaysız vergilerde yapılacak olan yoğunlaşma

ile giderilmedi. Zengin ya da fakir ayırt etmek sizin mübadele sonucu bireyler dolaylı yoldan bir vergi ödemekte ve herkes o mal için aynı vergi miktarına katlanmaktadır.

Vergi miktarı her ne kadar aynı olsa da ödenen verginin ödeyicilerin bütçelerindeki ağırlığı değişmektedir. Düşük gelirlili bireyler için yaşamsal fonksiyonlarını devam ettirebilmek için aldıkları bir mala ödedikleri bir vergi bile bütçelerini etkileyebilirken, yüksek gelir grubuna mensup bireyler aynı vergi miktarını aynı mala öderken bütçelerinde bunun ağırlığını hissetmemektedirler. Durum böyle olunca gelir seviyesi yükseldikçe vergiye karşı olan duyarlılıkta azalmaktadır. İşte bu duyarlılık seviyesi oranında dolaysız vergiler ayarlanmalı ve dolaysız vergi ağırlıklı bir vergi yapısı oluşturulmalıdır. Meydana gelecek yeni vergi sisteminde tahsilatın ana kaynağı gelir vergisinden meydana gelmeli ve basamaklar bir önceki paragrafta değinildiği şekilde ayarlanmalıdır.

Özellikle tahsil edilecek vergilerin uzunluk ve yükseklik oran ve miktarlarında yapılacak değişiklikler hali hazırda mevcut olan gelir dağılımının iyileşmesi için etkin ve verimli sonuçlar ortaya koyamayabilir. Bu hususun temel sebebi ise gerçekleşen adaletsizliğin mevcut olan vergilerin oran yada miktarının arasındaki farktan kaynaklanmıyor oluşudur. Söz konusu adaletsizlik vergi sisteminin içinde barındırdığı istisna ve muafiyetlerin varlığından, ilgili yüksek gelir grubuna üye mükelleflerin bunları bu istisna ve muafiyetleri etkin ve verimli bir şekilde kullanırken düşük gelir grubuna ait mükelleflerin ise vergiden kaçınmayıp vergilendirilmesinden kaynaklanmaktadır. Meydana gelen gelir dağılımı adaletsizliğin sebebi büyük ölçüde istisna ve muafiyetlerden kaynaklanmaktadır.

Bu etkilerin yanında en az geçim indirimi hususuna değinmek gerekirse, en az geçim indirimi vergi mükellefinin ve aile üyelerinin yaşamlarını devam ettirebilmeleri için belirlenecek olan tutarın vergi dışında bırakılması uygulamasıdır. Sübjektif olarak uygulanan dolaysız vergilerde, en çokta gelir vergisinde karşılaşılan bu uygulamanın gelir dağılımında iyileşme meydana getirebilmesi için demografik yapısını bir avantaj olarak kullanmak isteyen Türkiye gibi gelişmekte olan bir ülke için çocuk başına verilen vergi dışında bırakma oranının yükseltilmesi, ayrıca 4. Ve 5. çocuklar içinde vergi dışı bırakılacak oranların asgari geçim indirimi sistemine eklenmesi gelir dağılımında iyileşme sağlayacak bir sistem üzerine etki edecektir.

Yapılması gereken bu düzenlemeler ile düşük gelir grubuna mensup bireyler öncelikli olarak günlük hayatlarındaki mübadeleler esnasında ödeyecekleri vergilerden kurtarılmakta ve bu vergi onlara harcanabilir gelir olarak bırakılarak piyasaya canlılık kazandırılmaktadır. Ayrıca yapılacak olan dilim düzenlemesi ile yük dolaylı vergiden alınarak dolaysız vergide tekrar düşük gelirli bireye yüklenmeyecek ve üst gelir gruba ait bireylere yansıtılacaktır. Bu sayede az kazananın daha az çok kazananın ise daha fazla vergi ödediği bir vergi sistemi meydana gelecek, gelir dağılımı doğru organize edilmiş bir gelir vergisi sistemi ile daha adaletli hala gelecektir.

Bu uygulamaların yanında vergi sistemindeki karışıklıkları gidermek ve vergi harcaması yapmadan daha etkin ve verimli bir vergi sistemi ortaya koyabilmek için tek oranlı bir verginin ücret geliri elde eden bireyler üzerinde uygulanması da vergiden kaçınma oranını düşürecektir. Özellikle yüksek gelir elde eden bireylerin daha yetkin insanlar oldukları hesaba katılacak olursa, vergiden kaçınma oranlarının daha yüksek olacağı ve bu olguyu gerçekleştirmelerinin daha kolay olduğu açıktır. Düşük gelir elde eden hanehalkının ise yılların birbiri ile kıyaslanması sonucu elde edilen tablolar yardımıyla da görüldüğü üzere tevkifat yolu ile vergilendirilmeleri sonucu elde gelir vergileri onların vergiden kaçınamamaları sebebiyle toplam hasılatın büyük bir kısmını oluşturmaktadır. Hali hazırda elde edilen vergi hasılatının büyük bir kısmı düşük gelir elde eden gruplardan sağlanırken belirlenebilecek tek oranlı bir vergi yapısı yüksek gelir gruplarını da vergiden kaçınmaktan uzaklaştırarak vergi tahsil sürecine dahil edecektir. Bu bahsi geçen süreçler sonucunda toplam hasılat üzerinde düşük gelirlilerden tevkifat yoluyla alınan gelir vergisinin oranı eskisine göre göreceli olarak azalacak ve gelir dağılımında bir iyileşme meydana gelecektir.

KAYNAKÇA

1982 ANAYASASI, **73. Madde.**

AKALIN, Güneri. (Akt.) **Kamu Ekonomisi**, Akçağ Yayınları, Ankara 2000.

AKBULUT, Akin. **İyi Bir Vergi Politikasının Temel İlkeleri**, Vergi Dünyası, MBHUD Yayınları, Ankara, 2003,s.1-4, 18.12.2018'de erişildi. (<https://www.vergidunyasi.com.tr/Makaleler/4046>)

AKDOĞAN, Abdurrahman. **Gelir Vergisi Açısından Vergi Adaletine Teknik Bir Yaklaşım**, Ankara, 1980.

AKDOĞAN, Abdurrahman. **Kamu Maliyesi**, 9. Baskı, Gazi Kitabevi, Ankara, 2003.

AKSOY, Şerafettin. **Kamu Maliyesi**, İstanbul, Filiz Kitabevi, 1998.

AKTAN, Coşkun Can ve VURAL, İstiklal Yaşar, **Gelir Dağılımında Adaletsizlik ve Gelir Eşitsizliği: Terminoloji, Temel Kavramlar ve Ölçüm Yöntemleri**, Yoksullukla Mücadele Stratejileri, Ankara, Hak-İş Konfederasyonu Yayınları ,2002, s.1-21.

AKTAN, Coşkun Can ve VURAL, İstiklal Yaşar. **Makro-Ekonomik Politikalar, Gelir Dağılımı ve Yoksulluk**, Yoksullukla Mücadele Stratejileri, Ankara: Hak-İş Konfederasyonu Yayınları, 2002, s. 1-31.

AKTAN, Coşkun Can, DİLEYİCİ, Dilek ve SARAÇ, Özgür. **Vergi, Zulüm ve İsyân**, Phoenix Yayınevi, Ankara, 2002.

AKTAN, Coşkun Can. **Arz-Yönlü İktisat Teorisinde Vergi İndirimleri ve Ekonomik Büyüme İlişkisi**, Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, İzmir, 1991, s. 50-71.

ALAYBEYK, Ali. **Gelir Vergisi Davamız**, Kenan Matbaası, Ankara, 2017.

ARIKAN, Zeynep ve İNCECİ, Ahmet. **Vergilendirilebilir Gelir ve Gelir Vergisinde Üniter Yapıyı Bozan Uygulamalar**, SosyoEkonomi Derneği, Vol.24(30), 2016, s. 11-28.

Arthur B. LAFFER, **The Laffer Curve: Past, Present and Future**, The Heritage Foundation, No. 1765, Haziran, 2004.

ATAÇ, Beyhan ve ATAÇ, Engin. **Türkiye’de 1964- 1991 Döneminde Ekonomik Açıdan Kamu Harcamaları Bileşiminin Analizi**, 3. İzmir İktisat Kongresi, 2. Cilt, Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı, 1993, s. 205-228.

ATILGAN, Hasan. **Kamu Maliyesinde Çağdaş Yaklaşımlar**, Seçkin Yayınları, Ankara, 2004.

ATILGAN, Hasan. **Vergilemenin Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkileri: Türkiye’deki Durumun Analizi**, T.C. Maliye Bakanlığı Araştırma, Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı, Ankara, 2004.

AYAZ, Garip. **İyi Bir Vergi Sistemi İçin On Kılavuz İlke**, Vergi Dünyası, 2005.

AYYILDIZ, Fatih Volkan. **Gelir Adaletsizliğinin Sebeplerinin Araştırılması: Ampirik Analiz**, Ardahan Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Karadeniz, 2017.

BALSEVEN, Hale. **Refah Devleti Ve Gelir Dağılımı: Karşılaştırmalı Bir Analiz**, Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt 18, Sayı 1, 2017, s. 87-107.

BAŞAR, Ahmed Hamdi. **Vergi Reformu ve Kalkınma Davamız**, Kenan Matbaası, Ankara, 1947.

BAY, Hakan ve İNNECİ, Ahmet. **Vergi Adaleti Açısından Türkiye’de Ücret Gelirlerinin Vergilendirilmesi**, International Journal of Public Finance, 2017, s. 196-219.

BAYRAK, Metin ve KANCA, Osman Cenk. **2008 Yılı Küresel Finans Krizinin Türkiye’de Bazı Makroekonomik Değişkenler Üzerine Etkisi Ve Uygulanan Maliye Politikalarının Cevabı**, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Maliye Sempozyumu, s. 279-291, 02.03.2020 tarihinde erişildi. (<http://www.maliyesempozyumu.sakarya.edu.tr/sites/maliyesempozyumu/file/1371595105-28.T%C3%BCrkiye.Maliye%20Sempozyumu.pdf.pdf>)

BİLEN, Mahmut ve YUMUŞAK, İbrahim Güran. **Gelir Dağılımı - Beşeri Sermaye İlişkisi ve Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme**, Kültür Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2000, s: 77-96.

BİLGİLİ, Yüksel. **Karşılaştırmalı İktisat Okulları**, 4T Yayınevi, İstanbul, 2016.

BİLİCİ, Nurettin ve BİLİCİ, Adem. **Kamu Maliyesi**, Savaş Yayınevi, Ankara, 2017.

BİLİCİ, Nurettin. **Avrupa Birliği - Türkiye İlişkileri**, Seçkin, Ankara, 2007.

BİLİCİ, Nurettin. **Türk Vergi Sistemi**, Savaş Yayınevi, Ankara, 2015.

BİYAN, Özgür. **Vergilemenin Nihai Niteliğinden Sapmasının Siyasal, Ekonomik Ve Sosyal Nedenleri**, Bilanço Dergisi, Bursa Serbest Muhasebeci ve Mali Müşavirler Odası, Sayı 57, 2004, s. 24-44.

BLAUG, Mark. **Economic Theory in Retrospect**, Cambridge University Press, Cambridge, 1998.

BORATAV, Korkut. **100 Soruda Gelir Dağılımı**, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1976.

BORATAV, Korkut. **Türkiye İktisat Tarihi 1908-2009**, İmge Kitabevi, Ankara, 2015.

BROWNING, Edgar K. ve BROWNING, Jacqueline M. **Why Not a True Flat Rate Tax?**, Cato Journal, 1985.

CAFRI, Reyhan. **Türkiye’de Tarım ve Hizmet Sektörünün Gelir Eşitsizliğine Etkisi: Asimetrik Nedensellik Analizi**, Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi, ICMEB17 Özel Sayısı, 2017, s. 598-606.

CARLSON, Richard Henry. **A Brief History of Property Tax**, Fair&Equitable February, 2005.

CEYHAN, Alaattin ve TİK, Cedvdet. **Zirai Kazançların Vergilendirilmesi**, Lebib Yalkın Mevzuat Dergisi.

CEYHAN, Cansu Sevinç ve ÖZ, Ersan. **Vergi İncelemesinde Sebebiyle Doğan Zararlardan İdarenin Sorumluluğu**, Vergi Raporu Dergisi, 2019 Ocak, s. 101-112.

CHAKRAVOTY, Sanjoy. **Fragments of Inequality: Social, Spatial, and Evolutionary Analyses of Income Distribution**, Routledge, Great Britain, 2006.

COLLINS ENGLISH DICTIONARY, **Tax**, 18.12.2018'de alındı.
(<https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/tax>)

ÇALIŞKAN, Şadan. **Türkiye'de Gelir Eşitsizliği ve Yoksulluk**, Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, 2010 s. 89-132.

ÇELİK, Aziz. **AB Ülkeleri ve Türkiye'de Gelir Eşitsizliği: Piyasa Dağılımı – Yeniden Dağılım**, Çalışma ve Toplum, 2004, s. 53–91.

ÇEVİK, Savaş. **Küreselleşen Dünyada Vergi Politikası: Vergi Politikasında Dönüşüm ve Küresel Sorunlar**, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 11, 2003, s. 354-369.

DEMİRGİL, Bünyamin. **Vergilerin Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkisi; Ampirik Bir Çalışma**, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt: 19, Sayı: 2, 2018, s. 118-131.

DEMİRYÜREK ÜRPER, Tuba. **Kamu Harcamalarının Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkisi: Türkiye Örneği**, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2018.

DEVLET PLANLAMA TEŞKİLATI, **Gelir Dağılımının İyileştirilmesi ve Yoksullukla Mücadelede Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara, 2001.

DİKMEN, Orhan. **Maliye Dersleri**, İstanbul, 1969.

DURMUŞ, Mustafa. **Kamu Ekonomisi**, Gazi Kitabevi, Ankara, 2008.

DURMUŞ, Mustafa. **Vergi Sistemleri ve Temel Belirleyicileri**, Yaklaşım Dergisi, 2004, s. 285-307.

DÜLGEROĞLU, Ercan. **Kalkınma Ekonomisi**, 5. Baskı, Vipaş, Bursa, 2000.

EĞİLMEZ, Mahfi. **Kamu Maliyesi**, Remzi Kitabevi, 2016.

ELÇİN , Bora ve SARAÇÖZ, Mert. **Vergileme ve İktisadi Etkinlik**, Ankara, 2012.

EMES, Jeol, CLEMENS, Jason BASHAM, Patrick ve SAMİDA, Dexter. **Flat Tax Principles and Issues**, Fraser Institute Critical Issues Bulletin, 2001, s.1-62.

ENSARİ, Sıddık. **Son 20 Yılda Gelir Dağılımı: 1973, 1987, 1994 Araştırmaları ve Sonuçları**, Ekonomik Forum, 1997, s. 89-132.

ERDAĞ, Nevzat. **Dolaylı Vergilerimiz Neden Yüksek?**, 25.02.2013, 19.01.2020'de erişildi. (<https://www.nevzaterdag.com/dolayli-vergilerimiz-neden-yukse/>)

ERDEM, Metin, DOĞAN, Şenyüz ve TATLIOĞLU, İsmail. **Kamu Maliyesi**, 5. Baskı, Ekin Yayınevi, Bursa, 2007.

ERDEN, Serhat. **Vergi Tevkifatı Nedir?**, Güncel Mevzuat ve Ekonomi, Alomaliye.com, 24.05.2019, 19.01.2020 tarihinde erişildi. (<http://www.alomaliye.com/2019/05/24/vergi-tevkifatı-nedir/>)

ERGİNAY, Akif. **Kamu Maliyesi**, Savaş Yayınları, Ankara, 1994.

ERGÜN, Yücel ve CURA, Serkan. **Anayasal İktisat Yaklaşımı Açısından Avro Krizi**, Yönetim ve Ekonomi, Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Manisa, 2016, s. 263-286.

FIRAT, Emine. **Ekonomik Kriz İle Mücadelede Maliye Politikasının Rolü**, Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi, 2013, Cilt: 6, Sayı: 1, s. 289-313.

GELİR İDARESİ BAŞKANLIĞI, **Basit Usule Tabi Mükellefler İçin Vergi Rehberi**, Mükellef Hizmetleri Daire Başkanlığı, Yayın No: 297, 2019.

GELİR VERGİSİ KANUNU

GENCEL, Ufuk. **Türk Vergi Sisteminde Vergi Adaleti**, Vergi Sorunları Dergisi, 2015, s. 29-60.

GEREK, Sevgi. **Türkiye’de Asgari Ücretler ve Enflasyon: 1974-1999**, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.

GERMAN TAX SYSTEM & TAXES IN GERMANY, **German Income Tax Rates 2020**, 07.03.2020’de erişildi. (<https://www.iamexpat.de/expat-info/taxation-germany/german-tax-system>)

GOV.UK, **Income Tax Rates And Bands**, 07.03.2020’de erişildi. (<https://www.gov.uk/income-tax-rates>)

GÖKER, Cenker. **Yönlendirici Vergilendirme**, Turhan Kitabevi Yayınları, Ankara, 2011.

GÜLOĞLU, Tuncal ve ES, Muharrem. **Bilgi Toplumuna Geçişte Kentleşme Ve Kentsel Yoksulluk: Kocaeli Örneği**, Kocaeli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Kocaeli, s. 79-93.

GÜVEN, Sami. **Sosyal Politikanın Temelleri**, Ezgi Kitabevi, Bursa, 1994.

HATİPOĞLU, Zeyyat. **Ulusal Gelir, Bölüşüm ve Çalışma Ekonomisi**, Aktif Büro Basım Organizasyon Yayınları, Met/Er Matbaası, 1976.

HAZİNE VE MALİYE BAKANLIĞI VE STRATEJİ VE BÜTÇE BAŞKANLIĞI, **Orta Vadeli Mali Plan 2020-2022**, Mükerrer 30914 sayılı Cumhurbaşkan Kararı, 10 Ekim 2019.

HAZİNE VE MALİYE BAKANLIĞI, Kamu Stratejik Yönetim, **Orta Vadeli Mali Plan 2019-2021**, s.1-9, 08.10.2019 tarihinde erişildi (http://www.sp.gov.tr/upload/xSPTemelBelge/files/019KC+Orta_Vadeli_Mali_Plan_2019-2021_.pdf)

HAZİNE VE MALİYE BAKANLIĞI, Kamu Stratejik Yönetim, **Orta Vadeli Mali Plan 2013-2015**, s.1-8, 08.10.2019 tarihinde erişildi (http://www.sp.gov.tr/upload/xSPTemelBelge/files/X3koq+6589_orta-vadeli-mali-plan-2013-2015.pdf)

HİNELİNE, David ve GANDERTON, Philip T. **Flat Tax, Equity and Politics**, 2000.

INDEPENDENT TÜRKÇE, **Arjantin Hükümeti Krizi Sonlandırmak Amacıyla Ekonomik Tedbir Paketini Onayladı**, 07.03.2020'da erişildi. (<https://www.independentturkish.com/node/108236/d%C3%BCnya/arjantinh%C3%BCk%C3%BCmeti-krizi-sonland%C4%B1rmak-amac%C4%B1yla-ekonomik-tedbir-paketini-onaylad%C4%B1>)

İPEK, Selçuk. **Türkiye'de Gelir Vergisinin Mali, Ekonomik Ve Sosyal Fonksiyonları Açısından Analizi (1980 Sonrası Dönem)**, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı.

KALAYCI, Salih ve ÖZTÜRK, Ayhan. **Küreselleşen Dünyada Kadın Eğitiminin GSMH'ya Etkisi**, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Dergisi, 2017.

KAMU MALI YÖNETİMİN VE DÖNÜŞÜM GENEL MÜDÜRLÜĞÜ, **1924-2018 Bütçe Gelir ve Gider Gerçekleşmeleri**, 02.03.2020'da erişildi. (<https://www.hmb.gov.tr/bumko-butce-buyuklukleri-ve-butce-gerceklesmeleri>)

KARAMAN, İsmail. **Dünyada ve Türkiye’de Gelir Dağılımı**, Yeni Türkiye Gelir Dağılımı, Yüksek Öğretim Kurumu Basımevi, Ankara, 1994.

KARATAŞ, Muhammed. **Gelir Dağılımının Teorik Yapısı**, HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi, Cilt: 8, Yıl: 8, Sayı: 21, 2019.

KARATAŞ, Veli. **IMF Destekli İstikrar Programları ve Gelir Dağılımına Etkisi Türkiye Örneği**, Basılmamış Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya, 2004.

KARTAL, Zihni. **KDV Tevkifatı Konusundaki Son Düzenlemeler (Tam Tevkifat)**, 2012 Mart-Nisan, Mali Çözüm Dergisi, s.97-110.

KAYA, Ersin. **Yoksullukla Mücadelede Avrupa’nın ve Türkiye’nin Sosyal Yardım Modeli**, Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi, Ankara, 2009.

KAYALIDERE, Gül ve MASTAR ÖZCAN, Pelin. **Gelir Vergisi Açısından Vergi Harcamalarının Analizi: Türkiye ve Bazı OECD Ülke Örnekleri**, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Isparta, 2012.

KEPENEK, Yakup ve YENTÜRK, Nurhan. **Türkiye Ekonomisi**, Remzi Kitabevi, Büyük Fikir Kitap Dizisi, İstanbul, 2004.

KHALİLZADEH-SHİRAZİ, Javad ve SHAH, Anwar. **Tax Reform in Developing Countries**, Finance and Development, 1991.

KIRBAŞ, Sadık. **Vergi Hukuku Temel Kavramlar İlkeler ve Kurumlar**, Gazi Üniversitesi Yayın No:37, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Ankara, 1984.

KNOEMA, **World Data Atlas, Income Inequality**, 22.04.2019’da erişildi. (<https://knoema.com/atlas/Argentina/topics/Poverty/Income-Inequality/GINI-index>)

KOÇ, Beşir. **Gelir Dağılımı Eşitsizliği Ölçütleri**, Bingöl Üniversitesi, 08.02.2020’de erişildi. (<http://www.bingol.edu.tr/documents/Academic/Ders%20Notu%2012.pdf>)

KOÇ, Yüksel. **Serbest Meslek Kazancı**, 16.02.2019 tarihinde erişildi (http://www.izmimod.org.tr/docs/serbest_meslek_kazanci.pdf)

KORAY, Meryem. **Sosyal Politika**, İmge Kitabevi, İstanbul, 2005.

KUMKALE, Rüknettin. **Vergi Adaleti**, Dünya Gazetesi, 17 Mart 2015, 21.01.2019'da erişildi. (<https://www.dunya.com/kose-yazisi/vergi-adaleti/23286>)

KUŞTEPELİ, Yeşim ve HALAÇ, Umut. **Türkiye’de Genel Gelir Dağılımının Analizi ve İyileştirilmesi**, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2004.

KÜSMENOĞLU, İlham. **Cumhuriyet Dönemi Vergi Tarihi**, Oluş Yayıncılık, İstanbul, 2010.

LİNDBECK, Assar ve SNOWER, Dennis. **Insiders versus Outsiders**, Journal of Economic Perspectives, 2001.

LİVİNGSTON, Michael A. **From Milan to Mumbai, Changing in Tel Aviv: Progressive Taxation in Italy, Israel, India and US**, New York University, New York, s. 1-70.

LORENZ, Max Otto. **Methods of Measuring the Concentration of Wealth**, Journal of the American Statistical Association, 1905, s.209-219.

MUSGRAVE, Richard. **Kamu Maliyesi Teorisi**, Çev. Orhan ŞENER ve Yaşar METHİBAY, Asil Yayın, Ankara, 2004.

MUSSARD, Stephane SEYTE, Françoise ve TERREZA, Michel. **Decomposition of Gini and the Generalized Entropy Inequality Measures**, Economics Bulletin, 2003.

MUTER, Naci, ÇELEBİ, Kemal ve SAKINÇ, Süreyya. **Kamu Maliyesi**, Emek Matbaacılık, Manisa, 2012.

NADAROĞLU, Halil. **Kamu Maliyesi Teorisi**, İstanbul, Beta Yayınları, 1994.

ODAK, Sabri. **Zirai Kazançlar**, İstanbul Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası.

ONAT, Hasan. **Küreselleşme Üzerine**, Gazi Üniversitesi Çorum İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2002, s. 37-47.

OECD, **Public Sector, Taxation and Market Regulation, Income inequality**, 14.03.2020'de erişildi. (<https://stats.oecd.org/>), (<https://data.oecd.org/inequality/income-inequality.htm>)

ÖNCEL, Mualla, KUMRULU, Ahmet ve ÇAĞAN, Nami. **Vergi Hukuku**, Turhan Kitabevi, Ankara, 2010.

ÖZ, Ersan. “**Son Dönemde Geçici Vergi Sorunsalı**”, Dünya, 26.02.2016, 29.10.2019 tarihinde erişildi. (<https://www.dunya.com/gundem/son-donem-gecici-vergi-sorunsali-haberi-308913>)

ÖZBİLEN, Şevki. **Maliye Politikası (Teorik Esaslar, İlkeler ve Yöntemler)**, Atilla Kitabevi, Ankara, 1999.

ÖZMAN, M. Aydoğan. **İnsan Hakları ile İlgili Temel Metinler**, Ankara, 1967.

ÖZMERT, Cafer ve ŞAHİN, Orkun. **Napolyon Savaşları'nın Dünya'ya Armağanı: Gelir Vergisi, İngiltere'de Gelişim Tarihi Ve Toplumsal Etkileri**, Vergi Sorunları Dergisi, 2014.

ÖZTÜRK, Nazım. **Maliye Politikası**, Ekin Yayınevi, Bursa, 2012.

PEHLİVAN, Muhammed Seyid. **Gelir Dağılımı Eşitsizliğine Devletin Müdahale Araçları: Sosyal Yardımlaşma Ve Dayanışmayı Teşvik Fonu Örneği**, Uzmanlık Tezi, T.C. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, 2009.

PETERSON, Wallace. **Gelir, İstihdam ve Ekonomik Büyüme**, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Erzurum, 1994.

PORATH, Elchanan Ben GİLBOA, Itzhak. **Linear Measures, The Gini Index and The Income-Equality Tradeoff**, Discussion Paper, 1991.

PRICE WATERHOUSE COOPERS, **Argentina Individual - Taxes on personal Income**, 22.04.2019'da erişildi (<http://taxsummaries.pwc.com/ID/Argentina-Individual-Taxes-on-personal-income>)

RAKICI, Cemil. **Vergi Adaleti Ve Asgari Ücretin Vergilendirilmesi**, Vergi Dünyası Dergisi, 2004, s. 114-123.

SARI, Yaşar. **Planlı Kalkınma Dönemlerinden Günümüze Türkiye'deki Gelir Dağılımının Genel Değerlendirmesi**, Muğla Üniversitesi Enformatik Bölümü, Muğla, 2002, s. 1-15.

SARICA, Kadir. **2015 Takvim Yılında Tam Mükelleflerce Elde Edilen Ticari Kazancın Tespitine İlişkin Esaslar**, Vergi Dünyası, 2016.

SARITAŞ, Duygu Özer. **Cumhuriyet Dönemi Roma Vergi Sistemi**, Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir, 2010.

SAYAR, Nihad. **Amme Maliyesi**, Sermet Matbaası, İstanbul, 1966.

SAYAR, Nihad. **Kamu Maliyesi**, Kamu Gider ve Gelirleri Prensipleri, İstanbul, 1970.

SAYGILIOĞLU, Nevzat. **Ülkemizde Vergi Kayıplarının Boyutu ve Ölçülebilirliği**, Vergi Dünyası Dergisi, Sayı 107.

SELİM, Raziye GÜNÇAVDI, Öner ve BAYAR, Ayşe Aylin. **Türkiye'de Bireysel Gelir Dağılımı Eşitsizlikleri: Fonksiyonel Gelir Kaynakları ve Bölgesel Eşitsizlikler Raporu**, TÜSİAD, 2014, s. 53.

SEVİĞ, Veysi. **Prof. Dr. Halil Nadaroğlu ve Vergilendirme İlkeleri**, 23.12.2018'de ulaşıldı. (<http://www.denetimnet.net/UserFiles/Documents/vergilendirmeilkeleri.pdf>)

SEYİDOĞLU, Halil. **Ekonomik Terimler Ansiklopedik Sözlük**, Güzem Can Yayınları, İstanbul, 2002.

SİVEREKLİ DEMİRCAN, Esra. **Vergilendirmenin Ekonomik Büyüme ve Kalkınmaya Etkisi**, Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Sayı: 21, 2003, s. 97-116.

SONSUZOĞLU, Elif. **Ödeme Gücüne Göre Vergileme İlkesi**, İstanbul, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1997.

STARR, Gerald. **Minimum Wage Fixing: International Experience with Alternative Roles**, International Labour Review, 1981.

STİGLİTZ, Joseph. **Economics of the Public Sector**, 3. Baskı, W.W. Norton and Company, New York, 2000.

ŞİT, Mustafa. **Türkiye’de Gelir Dağılımı ve Bölgeler Arası Kıyaslanması (1987-2007 Dönemi)**, Yüksek Lisans Tezi, Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Şanlıurfa, 2008.

ŞAHİN, Hüseyin. **Türkiye Ekonomisi**, Ezgi Kitapevi, Bursa, 1997.

ŞAHİN, Orkun ve BÜYÜKKURT, Abdullah İbrahim. **Gelir Vergisinin Ortaya Çıkışı Ve Türkiye’de Gelir Vergisine Geçiş Döneminde Yaşanan Tartışmalar**, Ankara Üniversitesi.

ŞENSES, Fikret. **Küreselleşmenin Öteki Yüzü: Yoksulluk**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2006.

ŞERBETÇİ, Gamze. **Türkiye’de Uygulanan Finansal Politikaların Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkisi**, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 2014, s. 93-116.

TANRIVERDİ, Pınar. **Gelir Dağılımı ve Vergilerin Gelir Dağılımı Üzerinde Etkisi**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli, 2007.

TANZI, Vito. **Küreselleşme, Vergi Rekabeti ve Vergi Sistemlerinin Geleceği**, IMF Working Paper, Fiscal Affairs Department, 1996.

TAŞKIN, Ünal. **Rüsûm-I Örfiye**, Adıyaman Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, Tarih Okulu, 2013, s. 55-73.

TOSUNER, Mehmet ve ARIKAN, Zeynep. **Türk Vergi Sistemi**, Kanyılmaz Matbaası, İzmir, 2017.

TURHAN, Salih. **Vergi Teorisi ve Politikası**, 5. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1993.

TÜRK DİL KURUMU, Türk Dil Kurumu Sözlükleri, **Genel Türkçe Sözlük**, 29.10.2019 tarihinde erişildi. (<https://sozluk.gov.tr/>)

TÜRK, İsmail. **Kamu Maliyesi**, Turhan Kitabevi, Ankara, 2005.

TÜRK, İsmail. **Maliye Politikası**, 8. Baskı, S Yayınları, Ankara, 1989.

TÜRKAN, Ercan. **Düz Oranlı ve Tüketim Tabanlı Vergi Sistemi: ABD' de Yaşanan Tartışmalar ve Bu Tartışmalardan Çıkarılabilecek Dersler**, DPT, Yıllık Programlar ve Konjonktür Değerlendirme Genel Müdürlüğü Finansman Dairesi Başkanlığı, Haziran 1997.

TÜRKİYE İSTATİSTİK KURUMU, **1994-2018 Hanehalkı Bütçe Araştırması**, Gelirlere Göre Sıralı %20'lik Gelir Dağılımı ve Gini Katsayısı, 14.03.2020'de erişildi. (http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1011)

TÜRKİYE İSTATİSTİK KURUMU, **Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması**, Sayı: 13594, 08.02.2020 tarihinde erişildi. (<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=13594>)

TÜRKİYE CUMHURİYET MERKEZ BANKASI, **Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı**, 2001.

ULUATAM, Özhan. **Kamu Maliyesi**, 12. Baskı, Ankara, İmaj Yayınevi, 2012.

ULUSOY, Ahmet. **Maliye Politikası**, Üçyol Kitabevi, Trabzon, 2006.

UYSAL, Yaşar. **Bölüşüm İlişkileri ve Bu İlişkilerin Düzenlenmesinde Etkili Olabilecek İktisat Politikalarının Değerlendirilmesi-Türkiye Örneği**, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Gelir Dağılımı Özel Bölümü, Doktora Tezi, İzmir, 1999.

UYSAL, Yaşar. **Gelir Dağılımı Türleri Arasındaki İlişkiler Perspektifinde Türkiye’de Gelir Dağılımının Düzenlenmesine Yönelik Öneriler**, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt.9, Sayı:2, s. 248-292.

ÜLGEN, Gülden. **İktisat Bilimine Giriş**, İstanbul, Der Yayınları, 2004.

ÜNLÜKAPLAN, İlter. **Türk Vergi Sisteminde Artan Oranlılığının Ölçülmesi**, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Adana, 2011, Sayfa 387-406.

YAMAK, Rahmi ve YAMAK, Nebiye. **Türkiye’de Gelir Dağılımı ve İç Göç**, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 1999, s. 16-28.

YAŞA, Memduh. **Vergi Politikası ve İktisadi Kalkınma**, Dergi Park, 1963, Ankara, s. 52-88.

YILDIZ, Murat. **Serbest Meslek Kazancının Vergilendirilmesi**, Yıldız YMM Denetim ve Danışmanlık, Ankara, 2003.

YÜCE, Mehmet. **Türkiye’de Gelir Dağılımı Bozukluğunun İzlenen Kamu Gelir ve Harcama Politikaları ile Bağlantısı**, Bilig Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi, 2002, s. 1-225.

YÜCEL, Duygu. **Gelir Dağılımı Teorileri Ve Politikaları: Türkiye’de Gelir Dağılımı-Yoksulluk Sorunu**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, Doktora Tezi, İstanbul, 2011.

YÜKSEL, Cihan. **Kamu Maliyesi**, Mersin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, Mersin.

YÜKSEL, Cihan. **Vergi Tarifelerinin Matematiksel ve Grafikselsel Yorumu**, Bulletin Of Economic Theory And Analysis, 2017. s. 31-62.

